श्री बुद्धि-वृद्धि-कर्पूर ग्रंथमाळा मणको १२.

श्री चिदानंद (कर्पूरचंद्रजी) कृत

पद संग्रह

भाग १ लो

प्रेरक:

सद्गुणानुरागी मुनि कर्पूरविजयजी

प्रकाशक:

पोपटलाल साकरचंद शाह—भावनगर मारफत

पोरवाल एन्ड कंपनीना मालीकः—

शंकरलाल शिवनाथजी पोरवाल

३९६ वेताल पेंठ—पुनासीटी.

वीर संवत् २४६२] : : [विक्रम संवत् १९९२

आवृत्ति पहेली] : : [नकल १०००

मूल्य: पठन-पाठन

निर्मळ ज्ञान-दान-प्रचारना अभिलाषी
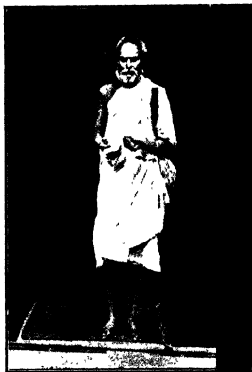
शांतमूर्ति श्री कर्पूरविजयजी महाराज.

आनंद प्रेस-भावनगर.

श्री चिदानंदाय नमः

श्रीचिदानंदजी

(कर्पूरचंदजी) कृत बहोंतेरी.

पद पहेलुं

(राग–मारु)

[1]पिया परघर मत जावो रे, करी करुणा महाराज. पिया०
कुळ मरजादा लोपके रे, जे जन परघर जाय;
तिणकुं उभय लोक सुण प्यारे, रंचेक[2] शोभा नांय. पि.१
कुमता संगे तुम रहे रे, आगे काळ अनाँद[3];
तामे मोहेँ[4] दीखोवहु[5] प्यारे, कहा नीकाल्यो स्वाद.पि.२
लगैत[6] पिया कह्यो माहरो रे, अशुभ तुमारे चित्त;
पण मोँथी[7] न रहाय पिया रे, कहा विना सुण मित्त[8].पि.३
घर अपने वालंम[9] कह्यो रे, कोण वस्तुकी खोट;
फोगट तद किम लीजीए प्यारे, शीश भरमंकी[10] पोट.पि.४

---

१ प्रिय. २ लेशमात्र. ३ अनंत. ४ मने. ५ देखाडो. ६ लागे छे. ७ माराथी. ८ मित्र. ९ स्वामिन्! १० भ्रमणारूप पोटलो.

सुनी सुमताकी विनति रे, चिदानंद महाराज;
कुमतानेह[११] निवारके प्यारे, [१२]लीनो शिवपुर राज. पि.५

पद बीजुं

(राग—मारु.)

पिया निज महेल पधारो रे, करी करुणा महाराज. पिया०
तुम बिन[१] सुंदर साहिबा रे, मो मन[२] अति दुःख थाय;
मनकी व्यथा मनही मन जानत, केम मुखथी कहेवाय. पि.१
बालभाव[३] अब विसरी रे, ग्रहो उचित मरजाद;
आतम सुख अनुभव करो प्यारे, भांगे सादि अनाद. पि.२
सेवककी लज्जा सबधी रे, दाखी साहेब हाथ;
तो शी करो विमासण प्यारे, अम घर आवत नाथ. पि.३
मम चित्त चातक घन तुमे रे, इस्यो भाव विचार;
याचक दानी उभय मिल्या प्यारे, शोभे न ढील लगार. पि.४
चिदानंद प्रभु चित्त गमी रे, सुमताकी अरदास;
निज घरघरणी[११] जाणके प्यारे, सफल करी मन आस[१२]. पि.५

---

११ स्नेह. १२ भोक्ता बनो.

१ विना. २ मारा मनमां. ३ अज्ञानता. ४ सादि अनंत. ५ बधी. ६ कही. ७ पस्तावो. ८ चातक पक्षी. ९ मेघ. १० मागण. ११ घरवाळी, गृहिणी. १२ आशा.

पद श्रीजुं

(राग—मारु)

सुअप्पा[1] आप विचारो रे, परपखें[2] नेह निवार—सु० ए आं०
परपरिणति[3] पुद्गलैं[4] दिसा रे, तामे निज अभिमान;
धारतें[5] जीव एही कह्यो प्यारे, बंधहेतु[6] भगवान. सु. १
कनक उपलमें[7] नित रहे रे, दूधमांहे फुनी[8] घीवं[9];
तिल संग तेल सुवास कुसुम संग, देह संग तेम जीव. सु.२
रहत हुतासन[10] काष्टमें रे, प्रगटे कारण पाय;
लही कारण कारजता प्यारे, सहेजे सिद्धि थाय. सु. ३
खीरं[11] नीरकी भिन्नता रे, जैसें करत मरौळ[12];
तैसें भेद ज्ञानी लह्या प्यारे, कटे कर्मकी जाळ. सु. ४
अजकुल[13] वासी केसरी रे, लेख्यो जिम निज रूप;
चिदानंद तिम तुमहु प्यारे, अनुभव शुद्ध[14] स्वरूप. सु. ५

---

१ भव्य आत्मा. २ पर पक्ष—पौद्गलिक. ३ एक-मेक थइ जवारूप ४ विभाव दशा. ५ धारवाथी. ६ कर्म-रूप बंधननुं कारण. ७ माटीमां. ८ पुनः-अने ९ घी. १० अग्नि. ११ दुध अने पाणीनी. १२ हंस. १३ बकराना टोळामां उछरेल. १४ अनुभवज्ञानथी पोताना शुद्ध स्वरुपनो ख्याल.

पद चोथुं

(राग–मारु)

बंध[1] निज आप उदीरंत[2] रे, अजाकृपाणी[3] न्याय. बंध०
जकड्या किणे तोहे सांकळा रे, पकड्या किणे तुज हाथ;[4]
कोण भूपके पहेरुये[5] प्यारे, रहत तिहारे साथ. बंध० १
वांदर जेम मदिरा पीए रे, वींछु डंकित[6] गातँ[7];
भूत लगे कौतुक करे प्यारे, तिम भ्रमको[8] उतपात. बंध० २
कीर[9] बंध्या जिम देखीए रे, नलिनी[10] भ्रमरसंयोग;
इणविध भया जीवकुं प्यारे, बंधनरूपी रोग. बंध० ३
भ्रम आरोपित बंधथी रे, परपरिणति संग एम;
परवशता दुःख पावते प्यारे, मर्कट[11] मुठी जेम. बंध० ४
मोह दशा अळगी करो रे, धरो सुसंवर भेख;
चिदानंद तव देखीए प्यारे, शशी स्वभावकी रेखं[12]. बंध० ५

✽

---

१ कर्मबंधन. २ प्रेरणा करीने. ३ बकरी अने छरी. ४ तने पगमां-बेडी कोणे नांखी छे ? ५ पहेरेगीर. ६ डंख्यो होय. ७ शरीर. ८ भ्रांति–अज्ञाननो. ९ पोपट पोताने बंधायेल माने. १० कमळ. ११ वांदरो. १२ चंद्रस्वभावनो रेखा–आत्मानी सहज स्थिति.

पद पांचमुं

(राग–काफी)

मतिमत्× एम विचारो रे, मत मतीयं[1]नका भाव. मति०
वस्तु[2]गते वस्तु लहो रे, वादविवाद न कोय;
सूरं[3] तिहां परकाश पीयारे, अंधकार नवि होय. मति० १

रूप रेख तिहां नवि घटे रे, मुद्रा[4] मेखॅं[5] न होय;
भेदज्ञान[6] दृष्टि करी प्यारे, देखो अंतर जोय. मति० २

तनता मनता वचनता रे, परपरिणति परिवार;
तनमनवचनातीत पीयारे, निजं[7] सत्ता सुखकार. मति० ३

अंतर शुद्ध स्वभावमें रे, नहीं विभाव[9] लवलेश,
भ्रमें आरोपित लक्षथी प्यारे, हंसा[10] सहत क्लेश. मति० ४

अंतर्गत[11] निहचे[12] गही रे, कायाथी व्यवहार;
चिदानंद तव पामीए प्यारे, भवसायर[13]को पार. मति० ५

× मतिवाळा १ दर्शनना. २ यथातथ्य. ३ सूर्य. ४ लिंग. ५ वेष. ६ जड–चैतन्यनो विवेक. ७ आत्मानी. ८ राग-द्वेषरूप परिणति. ९ रागद्वेषरूप विभावयुक्त. १० आत्मा. ११ आत्मामां. १२ निश्चयदृष्टि. १३ भवसमुद्र.

पद छहुं

(राग काफी अथवा वेलाउल)

अकळ कळा जगजीवन तेरी—(ए आंकणी.)

अंत[1] उदधिथी[2] अनंतगणो तुज;

ज्ञान महा लघुबुद्धि ज्युं मेरी. अकळ० १

नय[3] अरु[4] भंग[5] निखेप[6] विचारत,

पूरवधर थाके गुण हेरी;

विकल्प करत थाग नवी पामे,

निर्विकल्पतें होत भयेरी. अकळ० २

अंतर अनुभव विण तुज पदमें,

युक्ति नहि कोउ घटत अनेरी;

चिदानंद प्रभु करी कीरपा अब,

दीजे ते रस[8] रीझ[9] भलेरी[10]. अकळ० ३

---

१ छेल्ला स्वयंभूरमण. २ समुद्रथी. ३ सात नय. ४ अने. ५ सात भंग. ६ चार निक्षेपा. ७ बीजी. ८ आत्मानुभव रसमां. ९ रुचि. १० रूडी.

पद सातमुं

(रंगि रूपरनो)

जौं लौं तत्त्व न सूझ पडेरी. ए आंकणी.

तौं लौं मूढ भरमवश भूल्यो;
मत ममता ग्रही जगथी लडेरी. जौं लौं० १

अकर रोग शुभ कंप अशुभ लख,
भवसायर इण भांत रडेरी;

धान काज जिम मूरख खीतहड,
ऊखर भूमिको खेत खडेरी. जौं लौं० २

उचित रीत ओळख विण चेतन,
निशदिन खोटो घाट घडेरी;

मस्तक मुकुट उचित मणि अनुपम,
पगभूषण अज्ञान जडेरी. जौं लौं० ३

कुमतावश मन वक्र तुरंग जिम,
ग्रही विकल्प मगमांहि अडेरी;

---

१ ओळखाण-प्रतीति. २ अज्ञान, मिथ्यात्ववश. ३ विरोध करी रहे छे. ४ आ भवमां सुख मळे ने परभवमां दुःख मळे ते अकर रोग. ५ आ भवमां दुःख मळे पण परभवमां सुख मळे ते कंप रोग. ६ खेडूत. ७ खारवाळी. ८ वांको. ९ घोडो. १० मार्गमां.

चिदानंद निजे[11] रूप मगेन[12] भया,

तब कुतर्के[13] तोहे नाहि नडेरी. जौं लौं० ४

पद आठमुं

(राग काफी तथा वेलाउल)

आतम परमातम पद पावे,

जो परमातमशुं लेय[1] लावे. आतम०

सुणके शब्द कीट[2] भ्रंगीको,

निज तनमनकी सुध[4] बिसरावे[5];

देखहु प्रगट ध्यानकी महिमा,

सोइ कीट भ्रंगी हो जावे. आतम० १

कुसुमसंग तिलतेल[6] देख फुनि,

होय सुगंध फुलेल कहावे;

शुंक्तिगर्भगत[7] स्वाति[8] उदक होय,

मुक्ताफळ[9] अति दाम धरावे. आतम० २

पुन पिचुमंद[10] पलाशादिकमें[11],

चंदनता ज्युं सुगंधथी आवे;

---

११ स्वस्वरूपमां. १२ मग्न. १३ विकल्प.

१ लीनता. २ इयळ. ३ भमरी. ४ शुद्धि, भान. ५ भूली जाय. ६ तलनुं तेल. ७ छीपमां पडेलुं. ८ स्वाती नक्षत्रनुं ९ मोती. १० लींबडो. ११ खाखरा वगेरेमां.

गंगामें जळ आण आणके,
गंगोदककी[12] महिमा भावे. आतम० ३

पारसंको[13] पैरसंग[14] पाय फुनि,
लोहो[15] कनक[16] स्वरूप लिखावे;

ध्यौंता[17] ध्यान धरत चित्तमें इम,
ध्येयसरूपमें[18] जाय समावे. आतम० ४

भज समता ममताकुं तज जन,
शुद्ध स्वरूपथी प्रेम लगावे;

चिदानंद चित्त प्रेम मगन भया,
दुविधा[19] भाव सकळ मिट जावे. आतम० ५

पद नवमुं

श्री गोडी पार्श्वनाथनुं स्तवन.

(राग काफी तथा वेलावल)

अरज एक गवडीचा स्वामी,
सुणहु कृपानिधि अंतरजामी. आंकणी.

---

१२ गंगाना जळनी. १३ पारसमणिनो. १४ प्रसंग. १५ लोढुं. १६ सोनुं. १७ अंतरात्मा. १८ परमात्म-स्वरूप. १९ डामाडोळपणुं.

अति आनंद भयो मन मेरो,
चंद्वदन तुम दर्शन पामी;
हुं संसार असार उदधि पड्यो,
तुम प्रभु भये पंचम गतिगामी. अरज० १

हुं रागी तुं निपट निरागी,
तुम हो निरीह निर्मळ निष्कामी;
पण तोहे कारणरूप निरख मम,
आतम भयो आतमगुणरामी. अरज० २

गोपे बिरुद निर्जामक माँहण,
प्रगट धर्यो तुम त्रिभुवन नामी;
तांते अवश्य तारशो मोकु,
इम विलोकी धीरज चित्त ठामी. अरज० ३

युग पूरंण निधान शशी (१९०४) संवत,
भावनगर भेटे गुणधामी;
चिदानंद प्रभु तुम किरपाथी,
अनुभव सायर सुख विसरामी. अरज० ४

---

१ चंद्र समान. (परम शान्त) मुख. २ बिलकुल ३ ईहा विनाना ४ कामना-इच्छा रहित. ५ गोवाळ. ६ निर्यामक-सुकानी. ७ कोईने पण न हणो एवा उपदेशक. ८ अनुभव सुखसागरमां विश्राम लइ रहा छुं.

पद दशमुं

(राग—वेलाउल.)

मंद बिषयशशि दीपतो, रवितेज घनेरो;
आतम सहजस्वभावथी, बिभाव अंधेरो. मंद० १
जाग जीयो अब परिहरो, भववास वसेरो;
भववासी आशा ग्रही, भयो जगतको घेरो[3]. मंद० २
आश तजी निराशता, पद शाशता हेरो[6];
चिदानंद निज रूपको, सुख जाण भलेरो. मंद० ३

पद अग्यारमुं

(राग उपरनो)

जोग जुगति जाण्या विना, कहा[3] नाम धरावे;
रमापति कहे रंककुं, धन हाथ न आवे. जोग० १
भेख धरी मायाँ करी, जगकुं भरमावे;
पूरण परमानंदकी, सूंधी रंच न पावे. जोग० २
मन मुंड्या विना मुंडकुं, अति घेट मुंडावे;
जटाजूट शिर धारके, कोउ कान फरावे. जोग० ३

---

१ विषयरूप चन्द्र. २ आत्मा. ३ ताबेदार, सेवक. ४ निराशीभाव-निःस्पृहता. ५ शाश्वत पद. ६ जुओ.

१ अष्टांगयोग अथवा संयमयोग अथवा तपयोग के वीर्ययोग. २ रहस्य. ३ शुं. ४ धनपति. ५ गरीबने. ६ कपट. ७ शोध ८ फडावे.

ऊर्ध्वबाहु अधोमुखे, तन ताप तपावे;
चिदानंद समज्या विना, गिणंती नवि आवे. जोग०४

पद बारमुं

(राग उपरनो)

आज सखी मेरे वालमा[1], निज मंदिर आये;
अति आनंद हिये[2] धरी, हसी कंठे[3] लगाये. आज० १
सहज स्वभावजळे करी, रुचिघर[4] नवराये;
थाळ भरी गुणसुखडी[5], निज हाथ जिमाये[6]. आज० २
सुरभी[7] अनुभव रस भरी, बीडां[8] खवराये;
चिदानंद मिले[9] दंपती, मनोवंछित[10] पाये. आज० ३

पद तेरमुं.

(राग–विभास)

जुठी जग माया[1] नरकेरी काया,
ज्युं बादरकी[2] छाया माइरी;

---

९ ऊंचा हाथ. १० लेखामां.

१ प्रीतम. २ हृदयमां. ३ गळे. ४ रुचिरूप घरमां ५ गुणरूप मीठाई. ६ जमाड्या. ७ सुवासित. ८ पान–बीडां. ९ भेगां मळी. १० सुखशान्तिरूप मनोवांछा.

१ जगतनी रचना. २ वादळानी.

ज्ञानांर्जन कर खोल नयन मम,
        सदुगुरु इणविध प्रगट लखाईरी.   १
मूल विगत विषवेलँ प्रगटी इक,
        पत्र रहित त्रिभुवनमें छाईरी;
तास पत्र चूंण खात मिरगला,
        मुख विन अचरिज देखुं हुं ओइरी[12].   २
पुरुष[13] एक नारी निपजाइ[14],
        ते तो नपुंसक[15] घरमें समाइरी;
पुत्र जुगल[16] जाये तिण बाला,
        ते जगमांहे अधिक दुःख[17]दाइरी.   ३
कारण बिन कारजकी सिद्धि,
        केम भई[18] मुख कही नव जाइरी;
चिदानंद एम अकळ कळाकी,
        गति मति कोउ विरले जन पाइरी. ४

४ ज्ञानरूप उज्ज्वल अंजन. ५ लखावेल-दर्शावेल छे. ६ विनानी. ७ विषय-तृष्णारूप विषवेलडी. ८ विस्तार पामी छे अर्थात् सर्व जीवोने पोताने आधीन कर्या छे. ९ तेना. १० चूंटी. ११ मुग्ध जीवरूप हरणो. १२ आवीने. १३ लोभरूप पुरुषे. १४ तृष्णारूप-नारीने जन्म आप्यो. १५ मनरूप नपुंसकना. १६ राग-द्वेषरूप जोडला पुत्रोने. १७ दुःख आपनारा. १८ बनी.

पद चौदमुं

श्री पार्श्वजिन स्तवन

(राग विभास)

देखो भवि जिनजीके युगे,
चरनकमळ नीके[3]—देखो० आंकणी

जिम उदयाचळ उदय भयो रवि,
तिम नख मानकके—देखो० १

नीलोत्पल सम शोभे चरण छबि,
रिष्ट रतनहुके—देखो० २

सुरभि सुमनवर यक्षकर्दम[12] कर,
अर्चित[13] देवनके—देखो० ३

निरख चरन मन हरख भयो अति,
वामानंदनके[14]—देखो० ४

चिदानंद अब सकल मनोरथ,
सफळ भये मनके—देखो० ५

---

१ भव्य जीवो. २ बे. ३ उत्तम. ४ माणेकना. ५ नील (आसमानी) कमळ. ६ शोभे. ७ कान्ति. ८ श्याम रत्ननी जात. ९ रत्नमय शरीरमां. १० सुगन्धी. ११ उत्तम फूल. १२ चंदन, केशर, बरास, अंबर, कस्तूरी, गोरुचंदन, रतांजळी, काचो हिंगळोक, मरचकँकोळ ने सोनानो वरक-ए दश पदार्थोनो यक्षकर्दम थाय छे. १३ पूजायेल. १४ वामा माताना पुत्र.

पद पंदरमुं.

श्री नेमिनाथनुं स्तवन.

(राग—केरवो)

अंखियां[1] सफल भइ,

अलि ! निरखत नेमिजिनंद अ० आंकणी.

पद्मासन आसन प्रभु सोहेत[2].

मोहत सुर नर इंद;

घुघरवाला[3] अलख अनोपम,

मुख मानु पूनमचंद. अ० १

नयन कमळदल[4], शुक[5]मुख नासा[6],

अधर[7] बिंब[8] सुखकंद[9];

कुंदकली[10] ज्युं दंतिपंति[11]

रसना[12] दल[13] शोभा अमंद[14]. अ० २

कंबु[15] ग्रीव[16] भुज कमलनाल कर[17],

रक्तोत्पल[18] अनुचंद[19];

---

१ आंखो. २ शोभे छे. ३ घुघरवाळा—घुघरा जेवा गोळ मरोडवाळा केश. ४ कमळपत्र. ५ पोपट. ६ नासिका. ७ होठ. ८ गोलाफळ जेवा लाल. ९ सुखनुं मूळ. १० मचकुंदनी कळी. ११ दांतनी पंक्ति. १२ जीभ. १३ रक्तपत्र. १४ अत्यंत. १५ शंख. १६ डोक. १७ हाथनी हथेळी १८ रक्तकमळ जेवो. १९ चंद्रनी पाछळ रहेल.

हृदय विशाळ थाळें[२०] कटि[२१] केसरी,
नाभि[२२] सरोवर खंदे[२३]. अ० ३

कदली[२४] खंभ युग चरनसरोज जैसे[२५],
निशदिन[२६] त्रिभुवन वंदे[२७];
चिदानंद आनंद मूरति,
ए शिवादेवीनंद[२८]. अ० ४

पद १६ मुं

(राग - भैरव)

विरथा[१] जन्म गमायो मूरख! विरथा० ए आंकणी,
रंचक[२] सुखरस वश होय चेतन,
अपनो मूल[३] नसायो;
पांच मिथ्यात[४] धार तुं अजहुं[५],
साच भेद नवि पायो. मूरख० १

---

२० खूमचा जेवुं. २१ केड. २२ दूंटी. २३ मध्य भाग (जेवी गंभीर) २४ केळना स्थंभ समान. २५ जेना चरणकमळ २६ रात्रिदिवस. २७ वंद्य. २८ शिवादेवी माताना पुत्र.

१ फोकट. २ अल्प. ३ किंमत. ४ अभिग्रहिक, अनाभिग्रहिक, आभिनिवेशिक, सांशयिक अने अनाभोग मिथ्यात्व. ५ हजी.

कनक कामिनी अरु एहथी,
  नेह[६] निरंतर लायो;
ताहुथी तुं फिरत सुरानो[७],
  कनक[८] बीज मानु खायो. मूरख० २
जनम जरा मरणादिक दुःखमें,
  काळ अनंत गमायो;
अरहट[९] घटिका जिम कहो याको,
  अंत अजहुं नवि आयो. मूरख० ३
लख चोराशी पहेर्या चोलंना[१०],
  नव नव रूप बनायो;
विन समकित सुधारस[११] चाख्या,
  गिणती कोउ न गिणायो. मूरख० ४
एती पर नवि मानत मूरख,
  ए अचरिज चित आयो;
चिदानंद ते धन्य जगतमें,
  जिणे प्रभुशुं मन लायो. मूरख० ५

---

६ स्नेह. ७ मदिरापानीनी जेम. ८ धंतूराना बी. ९ फरता रेंटना घडा. १० वेश—नवा नवा शरीर रूप. ११ अमृत.

पद १७ मुं.

(राग–भैरव)

जग सपनेकी माया रे नर ! जग सपनेकी माया०
ए आंकणी

सपने राज पाय कोउ रंक ज्युं,
करत काज मन भाये[1];
उघरत नयन हाथ लेख[2] खर्प्पर,
मन हुं मन पछेताया. रे नर ! ० १

चर्पळा[6] चमकार जिम चंचळ,
नरभव सूत्रै[7] बताया;
अंजली[8] जळ सम जगपति जिनवर,
आयु अथिर[9] दरशाया. रे नर !० २

योवन संध्यारंग[10] रूप फुंनि[11],
मळ मलिनं[12] अति काया;
विणसंत[13] जास विलंब न रंचक,
जिम तरुवैरकी[14] छाया. रे नर !० ३

---

१ स्वप्नमां. २ भावतुं–गमतुं. ३ जोइुं. ४ हाथमां खप्पर–भिक्षापात्र. ५ पस्तायो. ६ वीजळी ७ शास्त्रमां ८ खोबामां रहेल ९ अस्थिर. १० रंग. ११ जरुर. १२ गंदी. १३ क्षीण थतां. १४ मोटा वृक्षनी.

सरिता[15]वेग समान ज्युं संपत्ति[16],
स्वारथ सुत[17] मित[18] जाया[19];
आमिष[20]लुब्ध मीन[21] जिम तिन संग,
मोहजाळ बंधाया. रे नर ! ० ४

ए संसार असार सार पिणे[22],
यामें इतना[23] पाया[24];
चिदानंद प्रभु सुमरनसेती[25],
धरिये नेह[26] सवाया. रे नर !० ५

☙

पद १८ मुं

श्री ऋषभजिन स्तवन.

(राग–प्रभाती)

मान कहा अब मेरा मधुकर[1] ! मान० ए आंकणी.
नाभिनंद[2]के चरण सरोज[3]में,
कीजे अचल वसेरा[4] रे;

---

१५ नदीना पाणीना वेग जेवो. १६ लक्ष्मी. १७ पुत्र. १८ मित्र. १९ स्त्री. २० मांसनी पेशीमां लुब्ध थयेल. २१ माछलां २२ पण. २३ एटलो. २४ प्राप्त थयो छे. २५ स्मरण करवाथी. २६ सवायो स्नेह–अत्यंत स्नेह.

१ मनरूप भ्रमर. २ नाभिराजाना कुंवर श्रीऋषभदेव प्रभु ३ कमळमां ४ वसवाट.

परिमल× तास लहत तन सहेजे,
त्रिविध तीप उतेरी रे. मान० १
उदित निरंतर ज्ञानभान जिहां,
तिहां न मिथ्यात्व अंधेरा रे;
संपुट होत नहीं तातें कहा,
सांज कहा संवेरा रे. मान० २
नहींतर पछैतावोगे आखर,
बीत गया यो वेरी रे;
चिदानंद प्रभु पदकज सेवत,
बहुरी न होय भव फेरा रे. मान० ३

पद १९ मुं

(राग—धनाशरी)

भूल्यो भमत कहा बे[1] अजान ! भूल्यो० ए आंकणी
आल[2]पंपाल सकल तज मूरख,
कर अनुभवरस पान. भूल्यो० १

× सुगंधी ५ आधि, व्याधि अने उपाधि. ६ शान्त थाय छे. ७ उगेल. ८ ज्ञानरुप सूर्य. ९ संकोचाता नथी. १० सवार. ११ पस्तावुं पडशे १२ वेळा—समय. १३ चरणकमळ १४ मोटे भागे, प्राय:

१ ठपकाना भावमां आ शब्द वपराय छे २ जंजाळ

आय कृतांत[3] गेहेगो[4] इक दिन,
हेरि[5] मृग जेम अचौंन;
होयगो तन–धनथी तुं न्यारो,
जेम पाको तरुपान. मूल्यो० २

मात तात तरुणी सुखसेंती,
गरज न सरत निदान;
चिदानंद ए वचन हमेरी,
धर राखो प्यारे कान. भूल्यो० ३

पद २० मुं.

(राग धनाश्री)

संतो ! अचरिज रूप तमासा, संतो० ए आंकणी.
*कीडीके पग कुंजर बांध्यो,
×जळमें मकर पीयासा. संतो ! ० १

करत हलाहल पान रुचिधर,
तज +अमृतरस खासा;

---

३ काळ. ४ पकडशे. ५ सिह ६ हरणने. ७ ओचिंता. ८ थईश. ९ सुखथी. १० नक्की. ११ अमारा.

१ नवाईरूप. * कीडीरूप कर्मवर्गणाना पगे २ अनंत शक्तिवाळो आत्मारूप हाथी. ज्ञानरूप जळमां ३ मच्छ. ४ तरस्यो. ५ तीव्र झेरनुं पीवुं. ६ रुचिपूर्वक. +ज्ञानामृत

चिंतामणि तज धरत चित्तमें,
काच शर्करकी आशा. संतो ! ० २

बिन बादर[10] बरसा[11] अति बरसत,
बिन[12] दिग बहते[13] बतासौं[14];

*वज्र गलत हम देखा ×जलमें,
कोरा रहत +पतासा. संतो ! ० ३

घेर अनादि पण उपरथी,
देखत लगत बगासा[15];

चिदानंद सोही जन उत्तम,
कापत याका पासौं[16]. संतो ! ० ४

पद २१ मुं.

(राग धनाश्री)

कर ले गुरुगम[1] ज्ञान विचारा—कर ले० आंकणी.

नाम अध्यातम[2] ठवण द्रव्यथी,
भाव अध्यातम न्यारा—कर ले० १

---

७ रत्न. ८ काचना ककडानी. ९ विना. १० वादळा. ११ वरसाद. १२ दिशाना धोरण विना १३ वहे छे. १४ परपोटा. * अहंकाररूप वज्र × मृदुतारूप जळमां + मायावी जीवरूप पतासा १५ बगला. १६ पास—बंधन.

१ गुरुगमथी. २ अध्यात्मना चार प्रकार:—नाम,

एक बुंदजँळथी ए प्रगट्या,
×श्रुतसागर विस्तारा;
धन्य जिन्हौंने उलट उदधिकुं,
एक बुंदमें डारा—कर ले० २

बीजरुँचि धर ममता परिहरँ,
लही आगम अनुसारा;
परपखँथी लख ईणविध अप्पो,
अँहि कंचुक जिम न्यारा—कर ले० ३

भाँस परत भ्रम नासहु तासहु,
मिथ्या जगत पसारौं[12];

स्थापना, द्रव्य अने भाव. आनुं विशेष स्वरूप श्री आनंदघनजीकृत चोवीशीना श्रेयांसनाथ प्रभुना स्तवनमां छे सार ए छे के प्रथम त्रण अध्यात्म भाव अध्यात्मना कारणरूप छे. भाव अध्यात्म प्रगटे छे त्यारे पछी ते त्रण उपयोगी रहेता नथी. भाव अध्यात्मथी आत्मगुण सधाय छे. माटे तेनो स्वीकार करवो योग्य छे. ३ त्रिपदीथी. + शास्त्ररूप सागर ४ आत्मस्वरूपमां. ५ थोडा शब्दोमां घणुं समजवापणुं ते बीजरुचि कहेवाय छे. एवा बीजरुचि-वाळा जीवने वधारे समजाववुं पडतुं नथी, थोडा शब्दोमां ज ते सघळी साची वातने ग्रहण करी ले छे. आ सम-कितनी दश रुचि पैकीनो एक भेद छे. ६ त्याग कर. ७ पुद्-गल भावथी-जडथी. ८ आ रीते. ९ आत्माने. १० सर्प तेनी कांचळीथी जेम न्यारो. ११ प्रतीति पडचे. १२ प्रसार.

चिदानंद चित्त होत अँचळ इम,
जिम नर्भमें ध्रुका तारा—कर ले० ४

पद २२ मुं.

(राग धनाशरी)

अब हम ऐसी मनमें जाणी अब० आंकणी.
परमारथ पंथ समज विना नर,
वेद पुराण कहाणी. अब० १
अंतर लक्ष विगत उपरथी,
कष्ट करत बहु प्राणी;
कोटि यतन कर तुष लहत नहीं.
मथतां निशदिन पाणी. अब० २
लवण पुतळी थाई लेणकुं;
सायरमांही समाणी;

---

१३ निश्चळ. १४ आकाशमां रहेल.

सार:—जे एगं जाणइ से सव्वं जाणइ; जे सव्वं जाणइ से एगं जाणइ ॥ —श्री आचारांग सूत्र.

१ कथन करी. २ विना. ३ करोड. ४ यत्न. ५ घी. ६ रात्रिदिवस. ७ मीठानी. ८ ताग ९ सागर–दरियामां.

तामें मिलं[10] तद्रूप[11] भई ते,

पलट[12] कहे कोण वाणी ? अब० ३

खटमत[13] मिलं[14] मातंग[15] अंग[16] लख,

युक्ति बहुत वखाणी;

चिदानंद सरवंग[17] विलोकी,[18]

तत्त्वारथ[19] ल्यो ताणी. अब० ४

पद २३ मुं.

(राग–टोडी)

सोहं[1] सोहं सोहं सोहं,

सोहं सोहं रटना[2] लगीरी—सो० आंकणी.

इंगला[3] पिंगला[4] सुखमना[5] साधके[6],

अरुण[7] प्रतिथी प्रेम पगीरी;

---

१० मळी. ११ एकरूप. १२ पाछी आवीने आत्मा आत्मानुभवी बनी गया पछी अनुभवज्ञाननी वात कोण करे ? जेने जिज्ञासा जागे ते अनुभवे. १३ षड्दर्शन–छ मत. १४ मळीने. १५ हाथीना. १६ अवयवो. १७ बधा अंग. १८ तपासी. १९ परमार्थ.

१ ते हुं. २ जपवुं. [illegible] नाडी, जमणी बाजुनी, सूर्यस्वर. ४ पिंगला [illegible] डाबी [illegible]नी, चंद्रस्वर. ५ सुषुम्णा नाडी मध्यनी, [illegible] बाजुथी श्वास नीकळे ते. ६ साधीने. ७ अ[illegible]दय.

वंकनाल[9] खटचक्र[10] भेदके,
दशमद्वार[11] शुभ ज्योति[12] जगीरी[13]. सोहं० १

खुलत कपाट[14] घोट[15] निज पायो,
जनम जरा भय भीति भगीरी[16];
काच शकल[17] दे चिंतामणि[18] ले,
कुमता कुटिलकुं सहज ठगीरी[19]. सोहं० २

व्यापक सकळ स्वरूप लख्यो[20] इम,
जिम नभमें[21] मग[22] लहत[23] खगीरी[24];
चिदानंद आनंद मूरति,
निरख प्रेमभर[25] बुद्धि थगीरी[26]. सोहं० ३

---

९ वांसानी करोडनो भाग. १० छ चक्र आ प्रमाणे-अधो, नाभि, हृदय, कंठ, भाल अने शिर. ११ ब्रह्मरंध्र. १२ प्रकाश. १३ जाग्रत थाय छे.

१४ हृदयद्वार. १५ स्वरूपनो साक्षात्कार. १६ नासी जाय छे. १७ ककडो. १८ चिंतामणिरूप शुद्ध स्वरूप. १९ ठगारी. २० ओळखे छे. २१ आकाशमां. २२ मार्ग. २३ जाणी शके छे. २४ पक्षी. २५ प्रेम उपजवाथी. २६ स्थिर.

पद २४ मुं.

(राग—टोडी)

अब[1] लागी, अब लागी, अब लागी, अब लागी,
अब लागी, अब लागी, अब प्रीत सहीरी.
अब० आंकणी.

अंतर्गतकी[3] वात अली[4] सुन,
मुखथी मोंपे[5] न जात कहीरी;
चंद्र चकोरकी[6] उपमा इण समे[7],
साच कहुं तोहे जात[8-9] वेहीरी. अब० १

जलंधर[10] बुंद समुद्र समाणी,
भिन्न करत कोउ तास महीरी[11];
द्वैत[12] भावकी टेव अनादि,
छिनमें[13] ताकुं आज दहीरी[14]. अब० २

विरहे[15] व्यथा[16] व्यापत नहीं आली[17],
प्रेम धरी पियु[18] अंके[19] गहीरी !

---

१ हवे तो. २ सखी ३ हृदयनी ४ सखी. ५ माराथी. ६ चकोर पक्षी. ७ समये ८-९ जती रहे. १० मेघ-वरसाद. ११ पृथ्वी पर. १२ जुदापणुं १३ क्षणमात्रमां. १४ बाळी नांखी. १५ वियोगनी. १६ पोडा. १७ सखी. १८ पतिए. १९ खोळामां लीधी छे.

चिदानंद चूके केम चातुर[20],

ऐसो अवसर सौर[21] लहीरी[22]. अब० ३

❧

पद २५ मुं.

(राग–टोडी)

प्रीतम प्रीतम प्रीतम प्रीतम,

प्रीतम प्रीतम करती में हारी[1]. ए आंकणी.

एसें निठुर[2] भये तुम केसें ?

अजहुं[3] न लीनी[4] खबर हमारी;

कवणे भाँत तुम रीझत [7]मोपें,

लख न परत गति रंच[10] तिहारी. प्रीतम० १

मगन भये नित्य मोहसुता[11] संग,

विचरत[12] हो स्वछंदविहारी:

पण इण वातनमें सुण वालम[13],

शोभा नहीं जगमांही तिहारी. प्री० २

---

२० चतुर मनुष्य. २१ श्रेष्ठ. २२ पामीने.

१ थाकी. २ कठोर ३ हजी सुधी. ४ लीधी. ५ शी. ६ रीते. ७ मारी उपर. ८ गम. ९ पडे. १० जरा ११ कुमति. १२ विहरे छे. १३ प्रियतम.

जो ए वात तातैं[१४] मम सुणीए,
        मोहरायकी करी हे खुवौरी[१५];
मम पीयर पैंरिवारके[१६] आगळ,
        कुमता कैंहा[१७] ते रंक विचारी. प्री० ३

क्रोटि जतॅन[१८] करी धोवत निशदिन,
        उजरी न होवत कामॅर[१९] कौंरी[२०];
तिम ए साची शिखामण मनमां,
        धारत नांही नेकैं[२१] अनौरी[२२]. प्री० ४

कहत विवेक[२३], सुमति ! सुण जिमतिम,
        आतुर होय न बोलत प्यौंरी[२४];
चिदानंद निज घर आवेंगे,
        दोय दिनोमें उम्मॅर[२५] सौंरी[२६]. प्री० ५

---

१४ पिता (धर्मराजा), १५ पायमाली. १६ धर्मराजानो परिवार. १७ शी विसातमां. १८ प्रयत्न. १९ कामळी. २० काळी. २१ अत्यंत २२ अनाडी–कदाग्रही. २३ (हितमित्ररूप बंधु) विवेक. २४ वहाली बहेन !. २५–२६ कायम रहेशे.

पद २६ मुं.

(राग—आशावरी तथा गोडी)

अवधु निरेपक्ष वीरैला[3] कोइ, देख्या जग सहु जोइ; अ०
समरस भाव भला चित्त जाके, थापे उथाप न होइ;
अविनाशीके घरकी बातां, जानेगे नर सोइ. अ० १

राय–रंकमें भेद न जाने, कनक उपल सम लेखे;
नारी नागणीको नहीं परिचय, तो शिवमंदिर देखे. अ० २

निंदा स्तुति श्रवण सुणीने, हर्ष शोक नवि आणे;
ते जगमें जोगीसर[12] पूरा, नित्य चढते गुणठाणे[13]. अ० ३

चंद्र समान सौम्यता जाकी, सायर जेम गंभीरा;
अप्रमत्त भारंडपरे नित्य, सुरगिरिसम शुचिधीरा. अ०४

पंकज नाम धराय पंकस्युं, रहत कमळ जिम न्यारा;
चिदानंद इस्या जन उत्तम, सो साहिबका प्यारा. अ०५

---

१ वेरागी. २ नि:स्पृही. ३ दुर्लभ. ४ समतारस. ५–६ मंडन–खंडन, ७ शाश्वत. ८ जाणी शके छे. ९ माटी. १० मोक्ष. ११ कान. १२ योगीश्वर. १३ गुणस्थान. १४ शांति. १५ सागर १६ सावध. १७ भारंडपक्षी. १८ मेरु पर्वत समान. १९ पवित्र–निश्चळ. २० कादवथी. २१ एवा. २२ परमात्माना

पद २७ मुं.

(राग–बिहाग अथवा टोडी)

लघुता[1] मेरे मन मानी, लइ गुरुगमज्ञान निशानी. ल०
मद अष्ट[2] जिनोने धारे, ते दुर्गति गये बिचारे;
देखो जगतमें प्रानी[3], दुःख लहत अधिक अभिमानी.ल०१
शशि[4] सुरज बडे कहावे, ते राहुके बशे[5] आवे;
तारागण लघुता धारी. स्वर्भानु[6] भीति[7] नित्रारी. ल० २
छोटी अति[8] जोयर्णगंधी, लहे खटरस[9] स्वाद सुगंधी;
करटी[10] मोटाइ धारे, ते छार[11] शिरपर डारे[12]. ल० ३
जब बाळचंद[13] होइ आवे, तब सहु जग देखण धावे[14];
पुनम दिन बडा कहावे, तव क्षीण कळा होइ जावे.ल०४
गुरुवाइ[15] मनमें वेदे, नृप श्रवण[16] नासिका छेदे;
अंगमांहे लघु कहावे, ते कारण चरण पूजावे. ल० ५
शिशु[17] राजधाममें जावे, सखी हीलमील गोदे[18] खीलावे;
होय बडा जाण नवि पावे, जावे तो शीश कटावे. ल०६

---

१ नम्रता. २ आठ मद:-जातिमद, तपमद, रूपमद, बळमद, लाभमद, कुळमद, श्रुतमद, ऐश्वर्यमद. ३ जीवो. ४ चंद्र. ५ राहुथी ग्रसाय. ६ राहु. ७ बीक. ८ कीडी. ९ षड्रस. १० हाथी. ११ कचरो. १२ नांखे. १३ बीजनो चंद्र. १४ दोडे. १५ मोटाइ. १६ कान. १७ बाळक. १८ खोळामां.

अंतर मदभाव वहावे, तब त्रिभुवननाथ कहावे;
इम चिदानंद ए गावे, रहणी विरला कोउ पावे. ल०७

पद २८ मुं.
(राग—टोडी)

कथणी कथे सहु कोइ, रहणी अति दुर्लभ होइ. आं०
शुक रामको नाम बखाणे, नवि परमारथ तस जाणे;
या विध भणी वेद सुणावे, पण अकळ कळा नवि पावे. १
षटत्रिंश प्रकार रसोइ, मुख गणतां तृप्ति न होइ;
शिशु नाम नहीं तस लेवे, रस स्वादत सुख अति लेवे. २
बंदीजन कडखा गावे, सुणी शूरा शीश कटावे;
जब रुंडमुंडता भासे, सहु आगळ चारण नासे. क० ३
कहणी तो जगत मजुरी, रहणी हे बंदी हजुरी;
कहणी साकर सम मीठी, रहणी अति लागे अनीठी. क०४
जब रहणीका घर पावे, कथणी तब गिणती आवे,
अब चिदानंद इम जोइ, रहणीकी सेज रहे सोइ. क० ५

---

१९ दूर करे.

१ सारी-सारी वातो. २ वर्तन ३ पोपट. ४ परमतत्त्व ५ अध्यात्म-दशा. ६ छत्रीश, ७ भाट-चारण ८ शौर्य चडे तेवा कवितो. ९ कपावे. १० माथां पडयां मांडे. ११ अनिष्ट.

पद २९ मुं.

(राग—आशावरी.)

ज्ञानकळा घट भासी,
जाकुं ज्ञानकळा घट भासी. ए आंकणी.
तन धन नेह[3] नहीं रह्यो ताकुं;
छिनमें[4] भयो उदासी. जाकुं० १
हुं अविनाशी[5], भाव जगतके,
निश्चें सकल[6] विनाशी;
एहवी धार धारणा गुरुगम,
अनुभव मारग पासी[7]. जाकुं० २
में मेरा ए मोह[8]जनित जसे[9],
एसी बुद्धि प्रकाशी;
ते निःसंग[10] पग मोह सीस[11] दे,
निश्चें शिवपुर[12] जासी. जाकुं० ३
सुमता भइ सुखी इम सुनके,
कुमता भई उदासी;

---

१ आत्मामां. २ जेने. ३ स्नेह. ४ क्षणमां. ५ नित्य. ६ सर्व. ७ पामशे. ८ मोह राजानो. ९ जेनी. १० संग विनाना थइ. ११ माथा उपर. १२ मोक्ष.

चिदानंद आनंद लह्यो इम,
तोरे[13] करमकी पासी. जाकुं० ४

पद ३० मुं.

(राग–आशावरी)

अनुभव आनंद प्यारो,
अब मोहे अनुभव आनंद प्यारो;
एह विचार धार तुं जडेथी,
कनक उपल जिम न्यारो. अब० १

बंधहेतु रागादिक परिणति,
लखे परपेख सहु न्यारो;
चिदानंद प्रभु कर किरपा अब,
भवसायरथी तारो. अब० २

---

१३ तोडी.

१ मने. २ अजीव–पुद्गलथी. ३ सोनुं. ४ माटी. ५ अलग. ६ बंधनुं कारण. ७ परिणाम. ८ मान. ९ पौद्गलिक भाव. १० कृपा. ११ हवे. १२ भवसमुद्र. १३ पार उतारो.

पद ३१ मुं.

(राग—आशावरी)

ओ घट[1] विणसत[2] वार न लागे. ओ घट०—आंकणी.
याके संग कहा अब मूरख,
छिन[3]छिन अधिको पागे[4]. ओ० १

काचा घडा काचकी शीशी,
लागत ठणका[5] भांगे,
सडण[6] पडण[7] विध्वंस[8] धरम[9] जेंस[10],
तसथी निपुण[11] नीरांगे[12]. ओ० २

आधि[13] व्याधि व्यथा[14] दुःख इण भव,
नरकादिक फुनि आगे;
डग[15]हु न चलत संग विणपोख्या[16],
मारग[17]हुमें त्यागे. ओ० ३

मद[18]छक—छाक गहेला[19] तज विरला,
गुरु किरपा कोइ जागे;

---

१ शरीर. २ विनाश पामतां. ३ क्षणे क्षणे. ४ पागल-गांडोघेलो. ५ ठेलो. ६ सडवानो. ७ पडवानो. ८ विनाश पामवानो. ९ धर्म. १० जेनो ११ विवेकी. १२ निरागी बने. १३ मननी चिंता. १४ पीडा. १५ डगलुं. १६ पोंषाय नहि तो. १७ मार्गमां ज तजी दे छे अर्थात् मरणने पामे छे. १८ मदनो तनतनाट. १९ घेला.

तन धन नेह निवारी चिदानंद,
चलिये तें[20]के सं[21]गे. ओ० ४

पद ३२ मुं.

(राग–आशावरी)

अवधु पियो अनुभवरस प्याला,
कहत प्रेम मतिवाला[1]. आंकणी.
अंतर सप्तधात[2] रसभेदी,
परम प्रेम उपजावे;
पूँ[3]रव भाव अवस्था पलटी,
अजब रूप दरसावे. अवधु० १
नखशिख रहत खुमारी[4] जाकी,
सजळ सघन[5] घन[6] जैसी;
जिने ए प्याला पिया तिनकुं,
औरं[7] केफ रंति कैसी. अवधु० २

---

२० तेमनी–सद्गुरुनी. २१ साथे.

१ प्रेम मतवाला एवो पाठांतर छे. तेनो अर्थ–आत्मा प्रत्येना प्रेममां मतवाला–मदोन्मत्त बनेला एवो थाय छे. २ रस, रुधिर, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा ने शुक्र आ सात शारीरिक धातु गणाय छे. ३ पूर्वनी. ४ गाढ. ५ वादळां. ६ बीजी ७ प्रेम.

अमृत होय हलाहल[8] जाके,
रोग शोक नवि व्यापे;
रहत सदा गरकाव नसामें[9],
बंधन ममता कापे. अवधु० ३

सत्य संतोष हीयामें धारे,
आतम काज सुधारे,
दीनभाव हिरदे नही आणे,
अपनो बिरूद[10] संभारे. अवधु० ४

भाव दया रणथंभ रोपके,
अनहद[11] तुरे[12] बजावे;
चिदानंद अतुलिबळ[13] राजा,
जीत अरि[14] घर[15] आवे. अवधु० ५

---

८ कालकूट. ९ अनुभव-रसनी खुमारीमां. १० टेक (आत्मदर्शन-आत्मसाक्षात्कार) ११-१२ अनाहत नाद. (आघात विना पनी मेळे थतो आत्म ध्वनि). १३ अनुपम बळवान १४ कर्म रूप शत्रुओने. १५ आत्मस्वरूपी गृह.

पद ३३ मुं.

(राग-आशावरी)

मारग साचा कोउ न बतावे, जाकुं जाय पूछीये ते तो अपनी अपनी गावे. मारग० आंकणी.

मतवारा[1] मतवाद वादधर,
थापत निज मत नीको[2];
स्यादवाद[3] अनुभवविन ताका,
कथन लगत मोहे[4] फीका. मारग० १

मत वेदांत ब्रह्मपद ध्यावत,
निश्चय पखे[5] उर धारी;
मीमांसक तो कर्म पदे ते,
उदय भाव अनुसारी. मारग० २

कहत बौध ते बुद्धदेव मम,
क्षणिक रूप दरसावे;
नैयायिक नयवाद ग्रही ते,
करता कोउ ठेरावे. मारग० ३

---

१ मतवाळा. २ जरूर. ३ अनेकांतवादना ४ मने. ५ पक्ष. ६ वाद.

चार्वाक निज मनःकल्पना,
शून्यवाद कोउ ठाणे;
तिनमें भये अनेक भेद ते,
अपणी अपणी ताणे. मारग० ४

नय सरवंग साधना जामें,
ते सरवंग कहावे;
चिदानंद एसा जिन मारग,
[11]खोजी होय सो पावे. मारग० ५

पद ३४ मुं.

(राग—आशावरी)

अबधु खोलि नयन अब जोवो !
द्रगमुद्रित क्या सोवो. अबधु० आंकणी.

मोह निंद सोवत तुं खोया,
सरवस माल अपाणा,
पांच चोरें अजहुं तोय लुंटत,
तास मरम नहि जाणा. अबधु० १

---

७ नास्तिक ८ खेंचे ९ सर्व अंगनी. १० सर्वज्ञ-कथित मार्ग. ११ तपास करनार—विवेकी.

१—२ आंखो मींचीने. ३ आत्माना गुणोनो. ४ इंद्रियोरूपी चोर. ५ हजी सुधी

मळी चार [६]चंडाल चोकडी,
मंत्री नाम धराया;
पाइ केफ[७] पीयाला तोहे,
सकल मुलक[८] ठग खाया. अवधु० २

शत्रु रायें[९] महाबल जोद्धा,
निज निज सेनें[१०] सजावे;
गुणठाणामें बांध मोरचे,
घेर्या तुम पुर आये. अवधु० ३

परमादी तुं होय पियारे,
परवशता दुःख पावे,
गया राज पुरसारथसेंती[११],
फिर पाछा घर आवे. अवधु० ४

सांभली वचन विवेकमित्तका,
छिनेंमें[१२] निज बळ[१३] जोड्या;
चिदानंद ऐसी रमत रमंता
ब्रह्म[१४] बंका गढ तोड्या. अवधु० ५

---

६ कषाय (क्रोध, मान, माया अने लोभ) रूप चंडाल चोकडी ७ मोहरूप केफ. ८ आत्मप्रदेशरूप मुलक. ९ मोहरायना. १० सैन्य–लश्कर. ११ पुरुषार्थथी. १२ क्षणमां. १३ लश्कर अर्थात् क्षपकश्रेणि. १४ आत्मस्वरूपनी फरतो मोहराजानो गढ.

पद ३५ मुं.

(राग–प्रभाती)

वस्तुगते वस्तुका लक्षण,
गुरुगम विण नवि पावे रे;
गुरुगम विन नवि पावे कोउ,
भटक भटक भरमावे रे. वस्तु० १

भवन आरीसे श्वान कुकडा,
निज प्रतिबिंब निहारे रे;
इतर रूप मनमांहे विचारी,
महा जुद्ध विस्तारे रे. वस्तु० २

निर्मळ फटिक शिला अंतर्गत,
करिवर लख परछांही रे;
दसन तुरीय अधिक दुःख पावे,
द्वेष धरत दिलमांहि रे. वस्तु० ३

ससले जाय सिंहकुं पकड्यो,
दुजो दीयो दीखाई रे;

---

१ वस्तुनुं यथार्थ स्वरूप. २ गुरु पासेथी ज समजी शकाय तेवुं ३ काचमां. ४ कूतरां. ५ पडछाया. ६ देखे ७ बीजा. ८ स्फटिक. ९ रहेल. १० हाथी. ११ पडछायो. १२ दांत. १३ तूटवाथी. १४ बीजो.

निरख [15]हेरि ते जाण दुसरो,
    पड्यो [16]झंप तिहां खाई रे. वस्तु० ४
निज छाया [17]वेताळ भरम कर,
    डरत बाल दिलमांहि रे;
[18]रज्जु सर्प करी कोउ मानत,
    [19]जौंलौं समजत नांहि रे. वस्तु० ५
[20]नलिनी [21]भ्रम [22]मर्कट मुठी जिम,
    भ्रमवश अति दुःख पावे रे;
चिदानंद चेतन गुरुगमविन,
    [23]मृगतृष्णा धरी [24]धावे रे. वस्तु० ६

❧

पद ३६ मुं.

(राग–भैरव)

[1]लाल ख्याल देख तेरे, [2]अचरिज मन आवे. आं०
धारे बहुरूप [3]छिन–मांहे होय [4]रंक भूप;
आप तो [5]अरूपे सहु जगमें कहावे. लाल० १

---

१५ सिंह. १६ झंपापात खाइ. १७ भूत. १८ दोर डाने १९ ज्यां सुधी २० कमळमां पकडायेल. २१ भ्रमर. २२ वांदरो. २३ मृगजळ. २४ दोडे छे

१ छेल (आत्मा). २ आश्चर्य. ३ क्षणमां. ४ भिखारी-गरीब. ५ अरूपी.

करता[6] अकरता[7] हुं, हरता[8] के भरता[9] ज्युं;
ऐसा हे जो कोण [10]तोहे, नाम ले बतावे. लाल० २

ऐकहुंमे[11] एक है, अनेक है अनेकहुंमें;
एक न अनेक कछु, कह्यो नहीं जावे. लाल० ३

उपजे[12] न उपजत, मुओ न मरत कछु;
खटरस[13] भोग करे, रंचहु न खावे. लाल० ४

परपरणित[14] संग, करत अनोखे[15] रंग;
चिदानंद प्यारे, नटबाजीसी[16] दिखावे. लाल० ५

---

६ कर्त्ता. ७ अकर्त्ता. ८ हर्त्ता-टाळनार. ९ भोक्ता अर्थात् व्यवहारथी कर्त्ता, भोक्ता अने हर्त्ता छे; निश्चयथी अकर्ता छे. १० तारुं. ११ व्यवहारथी एक छे, अनेक छे अने निश्चयथी एक पण नथी अने अनेक पण नथी. १२ व्यवहारथी जन्मे छे, मरे छे अने निश्चयथी जन्मतो नथी ने मरतो पण नथी. १३ व्यवहारथी षड्रसयुक्त भोजन खाय छे, निश्चयथी आत्मा खातो नथी. १४ पुद्गलना-जडना प्रसंगथी. १५ जुदा जुदा. १६ नटना तमासा.

पद ३७ मुं.

(राग–भैरव)

जाग रे बटाउ ! अब भइ भोर[2] वेरा[3].
जाग रे० आंकणी.

भया रवि[4]का प्रकाश, कुमुद[5]हु थये विकास[6];
गया नाश प्यारे मिथ्या[7]–रेनका अंधेरा. जाग रे० १

सूतां केम आवे घार[8], चालवी जरूर वाट;
कोइ नांही मित्त[9] पर[10]देशमें ज्युं तेरा. जाग रे० २

अवसर वीत जाय, पीछे पछतावो[11] थाय;
चिदानंद निहचें[12] ए मान कहा मेरा. जाग रे० ३

---

१ छेल-आत्मा. २ परोढियुं. ३ वेळा. ४ समकित-रूप सूर्यनो. ५ भव्य जनोरूप कुमुद-पुष्पो. ६ खालवणी. ७ मिथ्यात्वरूप अंधकार. ८ पोसाण. ९ मित्र. १० पौद्-गलिक वस्तुना मोहथी भरेला स्थानमां ११ पश्चात्ताप. १२ निश्चयथी.

पद ३८ मुं.

(राग-भैरव)

चलना जरूर जाकुं तांकुं केमें सोवना–आंकणी.
भये जब प्रातःकाल, माता धवरावे बाल;
जगजन करत सकल मुख धोवना. चलना० १

सुरभिके बंध छूटे, घुवड भये अपूठे;
ग्वालबाल मिलके विलोवते विलोवना. चलना० २

तज परमाद जाग, तुं भी तेरे काज लाग;
चिदानंद साथ पाये, विरथां न खोवना. चलना० ३

पद ३९ मुं.

(राग भैरव)

जाग अवलोक निज शुद्धता स्वरूपकी–जाग० आं०
जामें रूप रेख नांहीं, रंच परपंच नांही;
धारे नहीं ममता–सुगुण भवकूपकी. जाग० १

---

१ तारे. २ सूई रहेवुं. ३ बधा. ४ गायना. ५ संताई गया. ६ गोवाळीयाना बाळको. ७ वलोणुं. ८ आलस्य. ९ पामीने. १० वृथा.

१ तपास. २ प्रपंच–छळ.

जाको है अनंत ज्योत³, कबहु न मंद होत;
चार ज्ञान ताके सोत⁴, उपमा अनुपकी⁶. जाग० २

उलट पलट⁷ धुर्व⁸ जान, सत्तामें⁹ बिराजमान;
शोभा नांही कही जात, चिदानंद भूपकी. जाग० ३

पद ४० मुं.

(राग-प्रभाती)

ऐसा ज्ञान विचारो प्रीतम ! गुरुगम शैली धारी रे. आं०
स्वामीकी शोभा करे सारी,
ते तो बाळकुमारी रे;
जे स्वामी ते तात तेहनो,
कह्यो जगत हितकारी रे. ऐसा० १

अष्ट दीकरी जाइ बाळा,
ब्रह्मचारिणी भोवे रे;

---

३ तेज-केवलज्ञाननुं तेज. ४ मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्यव ज्ञान. ५ सूई गया छे-समाई गया छे. ६ अनुपम-उपमा नहि आपवा योग्य. ७ उत्पत्ति-विनाश. ८ ध्रुव. ९ सत्तापणे.

परणावी पूरण चंदाथी,
एक सेज नवि सोवे रे. ऐसा० २

अष्ट कन्याका सुत वळी जाये,
द्वादश ते वळी सोइ रे;
ते जग माहे अजन्मा कहीए,
करता तास नहीं कोइ रे. ऐसा० ३

मात तात सुत एक दिन जनमें,
छोटे बडे कहावे रे;
मूळ तिनोका महु जग जाणे,
शाखा भेद न पावे रे. ऐसा० ४

जो इणके कुळकेरी शाखा,
जाणे खोज गमावे रे;
खोज जाय जगमें तो पण ते,
सहुथी बडे कहावे रे. ऐसा० ५

अथवा नर नारी नपुंसक,
सउकी ए छे माता रे;
षट्‌मत बालकुमारी बोलत,
ए अचरिजकी वातां रे. ऐसा० ६

लोक लोकोत्तर सहु कारजमें,
याविन काम न चाले रे;
चिदानंद ए नारीशुं रमण,
मुनि मनथी नवि टाळे रे. ऐसा० ७

अर्थ—हे प्रीतम ! हे शुद्ध चिदानंदस्वरूपी आत्मा ! गुरुगमथी शैली समजीने हुं हवे पछी कहुं छुं तेना ज्ञाननो विचार करो.

एक स्त्री छे ते बाळकुमारी छे, छतां स्वामीनी शोभा करे छे–स्वामीने शोभावे छे, अने तेनो जे स्वामी छे ते ज तेनो पिता छे अने तेने जगतनो हितकारी कह्यो छे. (१)

आ स्त्री ते समता अथवा विरति संभवे छे के जे तेना स्वामी विरति धारण करनारनी शोभा वधारे छे. वळी ते बाळकुमारी छे, तेणे एक नाथ स्वीकारेलो नथी. तेना तो अनेक नाथ छे तेमज जे तेना स्वामी कहेवाय छे ते विरतिधारी ज तेना पिता पण छे–तेने जन्म आपनार छे. विरति धारण करनार पोतामांथी ज तेने प्रगटावे छे. वळी ते विरतिधारी आखा जगतना सर्व प्राणीना हितेच्छु होय छे.

हवे ते बाळा (विरति) ने आठ दीकरी—पांच समिति ने त्रण गुप्तिरूप—थई, छतां ते स्वभावे ब्रह्मचारिणी ज कहेवाय छे. ते आठ पुत्रीने पूर्णचंद्र जे शुद्धस्वरूपी आत्मा तेनी साथे परणावी छे. तेणे तेने पोतानी करीने स्वीकारी छे, पण तेओ एक शय्या उपर सूता नथी. सहज मात्र पण प्रमाद सेवता नथी अथवा एक शय्याए शयन करवानुं ते आठ प्रवचन माता कहेवाती हीवाथी तेनुं काम पण नथी. (२)

हवे ते आठ कन्याओने बार पुत्र (बार प्रकारनी अविरतिना त्यागरूप) थया परंतु ते पुत्रो अजन्मा कहेवाय छे; कारण के तेनो कर्ता कोइ नथी. तेओ पोते ज आत्माना गुणरूप छे. (३)

आ माता, पिता ने पुत्र एक दिवसना जन्मेला छतां नाना मोटा कहेवाय छे. एटले तेओ आत्माना गुण-रूप होवाथी तेनो जन्म साथे ज कही शकाय, छतां प्रथम विरतिधारक ने पछी तेनी आठ पुत्री ने पछी बार पुत्र एम नाना मोटा कही शकाय छे. ते बधानुं मूळ परमात्मा अथवा तेमनी वाणी छे एम सौ जाणे छे, छतां तेनी बधी शाखा ने बधा भेद कोइ छद्मस्थ मनुष्य जाणी शकतो नथी. (४)

हवे जे एना कुळनी बधी शाखा जाणे छे एटले केवळज्ञानी थाय छे ते तो पछी खोजरूप जे मतिश्रुत-ज्ञान तेने गुमावे छे, परंतु खोज (मतिश्रुत) गुमाव्या छतां केवळज्ञानी थवाथी ते सौथी मोटा (श्रेष्ठ) कहेवाय छे. (५)

आ 'विरति' जर, नारी ने नपुंसक सौनी माता छे. त्रणे प्रकारना वेदवाळा (अमुक भेद सिवाय) तेने धारण करी शके छे. आने—आ समता अथवा विरतिने छए मतवाळा बाळकुमारी एटले एक स्वामी धारण कर्या विनानी कहे छे ते आश्चर्यनी वात छे, केमके व्यक्तिगत तेना स्वामी घणा छे. (६)

लौकिकमां के लोकोत्तरमां—सर्व कार्यमां ते (समता) विना चालतुं नथी. चिदानंद महाराज कहे छे के—आ विरति अथवा समतारूप स्त्री साथेनुं रमण—तेनी साथे रही आनंद मेळववो ते मुनिमहाराज मनमांथी कोइ पण वखत क्षणवार पण विसरता नथी. (७)

---

१. त्रण जातिना अमुक अमुकने दीक्षा माटे अयोग्य कह्या छे.

पद ४१ मुं.

(राग–प्रभाती.)

' उठोने मोरा आतमराम,
जिनमुख जोवा जइए रे '—ए देशी.

विषय वासना त्यागो चेतन,
साचे मारग लागो रे; आंकणी
तप जप संजम दानादिक सहु,
गिणति एक न आवे रे;
इंद्रिय सुखमें जौलौं ए मन,
वँक्र तुँरंग जिम धावे रे. विषय० १

एक एक के कारण चेतन,
बहुत बहुत दुःख पावे रे;
देखे प्रगटपणे जगदीश्वॅर,
इणविध भाव लिखावे रे. विषय० २

मनमॅथवश मातंर्ग जगतमें,
परवशता दुःख पावे रे;

---

१ हे चेतन !. २ ज्यां सुधी. ३ अवळी चालनो ४ घोडो ५ परमात्मा. ६ दर्शावे छे–समजावे छे. ७ कामदेवना वशे ८ हाथी.

रसना लुब्ध होय झखं मूरख.
जाळ पडया पिछतावे रे. विषय० ३

घ्राण सुवास काज सुन भमरा,
संपुट मांहे बंधावे रे;
ते मगजसंपुट संयुत फुन,
करटीके मुख जावे रे. विषय० ४

रूप मनोहर देख पतंगा,
पडत दीपमां जाइ रे.
देखो याकुं दुःख कारनमें,
नयन भये हैं महोइ रे. विषय० ५

श्रोत्रेंद्रिय आसक्त मिरगौला
छिनमें शीश कटावे रे;
एक एक आसक्त जीव एम,
नानाविध दुःख पावे रे. विषय० ६

पंच प्रबल वर्ते नित्य जाकुं,
ताकुं कहा ज्युं कहीए रे;
चिदानंद ए वचन सुणिने,
निज स्वभावमें रहीए रे. विषय० ७

---

९ मत्स्य. १० बीडायेल कमळ. ११ हाथीना. १२ सहायभूत. १३ हरण १४ क्षणमां.

पद ४२ मुं.

श्री अजितनाथ जिन स्तवन.

(राग भैरव)

अजित जिनंद देव थिर[1] चित्त ध्याइए.
थिर चित्त ध्याइए,
परम सुख पाइए. अजित० आंकणी.
अति नीको भावजळ,[2] विगत ममत[3] मले;[4]
ऐसा ज्ञानसरथी,[5] सुजल भरि[6] लाइए. अजित० १
केशर सुमति घोरी,[7] भरी भावना कचोरी;[8]
कर मन भोरो[9] अंग, अंगीया रचाइए. अजित० २
अभय[10] अखंड क्यारी,[11] सीचके[12] विवेक वारी;
सहज सुभावमें, सुमन[13] निपजाइए.[14] अजित० ३
ध्यान धूप ज्ञान दीप, करी अष्ट कर्म जीप[15];
दुविध[16] सरूप तप, नैवेद्य चढाइए.[17] अजित० ४

---

१ स्थिर हवे प्रभुनी द्रव्यपूजाना आठ प्रकारने भाव संयुक्त बतावे छे. २ भावरूप जळ ३ ममतारूप. ४ मेल–मळ. ५ ज्ञानसरोवरमांथी ६ भरी. ७ घोळी.– ८ वाटकी, कचोरी. ९ भोळुं–सरल. १० अभयरूप ११ क्यारामां १२ जळ. १३ पुष्पो १४ उगाडीए (अने ते चडावीए). १५ जातीने. १६ बे प्रकारना (बाह्य अने अभ्यंतर). १७ धरीए.

लीजीए अमल[18] दले[19] ढोईए[20] सरस फल;
अक्षत[21] अखंड बोधे[22], स्वस्तिक[23] लखाइए. अजित० ५

अनुभव भोरे[24] भयो मिथ्या[25] तम[26] दूर गयो;
करी जिन सेवे[27] इम, गुण[28] फुनि गाइए. अजित० ६

इणविध भाव सेवे[29], कीजिए सुनित[30]मेव;
चिदानंद प्यारे इम, शिवपुर पाइए. अजित० ७

पद ४२ मुं.

राग—काफी

जौलौं[1] अनुभव ज्ञान,
घटमें प्रगट भयो नहीं. जौलौं० आं०

तौलौं[2] मन थिर होत नहीं छीन,
जिम पीपैर[3]को पान;

वेद भण्यो पण भेद विना शठै[4],
पोथी[5] थोथी[6] जाण रे. घटमें० १

---

१८ डाघ वगरना १९ दळदार. २० धरीरो. २१ चोखा. २२ बोधरूप. २३ साथियो. २४ प्रभात. २५–२६ मिथ्यात्व रूप अंधकार. २७ द्रव्यपूजा २८ भावपूजन २९ सेवा. ३० हमेशां.

१ ज्यां सुधी. २ त्यां सुधी. ३ पीपळाना पांदडा. ४ मूर्ख ५ शास्त्र. ६ थोथां.

रस भाजनमें रहत दर्वी नित,
नहिं तस रस पहिचान;
तिम श्रुतपाठी पंडितकुं पण,
प्रवचन कहत अज्ञान रे, घटमें० २
भार लह्या विन भार कह्यो श्रुत,
खर दृष्टांत प्रमाण;
चिदानंद अध्यातम शैली,
समज परत एक तान रे. घटमें० ३

पद ४४ मुं.

(राग—काफी)

अकथ कथा कुण जाणे हो तेरी चतुर सनेही ! अकथ०
नयवादी नयवाद ग्रहीने, जूठा झगडा ठाणे;
निरपख लेख चख स्वाद सुधाको,
ते तो तर्नक न ताणे हो. तेरी० १

७ वासणमां. ८ कडछी. ९ समजण. १० पोपटिया ज्ञानीने. ११ शास्त्र. १२ अज्ञानी १३ गधेडाना. १४ अनुभव. १५ पडे छे १६ एकतान थइ जवाथी.

१ न कही शकाय तेवी. २ स्नेही आत्मा ! ३ मांडी बेठा छे ४ निरपक्ष. ५ लक्षरूप ६ चाखीने. ७ अमृतनो. ८ थोडुं पण.

छिनमें रूप रचत नाना विध,
आप अरूप वखाने;
छिन मूरख ज्ञानी होय छिनमें,
न्याय सकळ छिन जाणे हो. तेरी० २
चोर मोध कछु कह्यो न परेतु है,
लखे नाना गुणठाणे;
जसा हेतु तेसा चिदानंद,
चित्ते श्रद्धा इम आणे हो. तेरी अकथ कथा कुण जाणे. ३

पद ४५ मुं.

(राग--काफी.)

अलख लख्या किम जावे हो,
ऐसी कोउ जुगति बतावे;
अलख लख्या किम जावे. आंकणी.

---

९ क्षणमां. १० धरे छे ११ जूदा जूदा. १२ अरूपो. १३ कहेवरावे छे. १४ सर्व प्रकारना. १५ साधु. १६ साधु-सारो १७ कही शकातुं नथी. १८ जुदा. जुदा. १९ गुणस्थानपडे. २० कारण. २१ चित्तमां

१ अलक्ष एवा आत्मानुं स्वरूप. २ युक्ति.

तनमनवचनातीत ध्यान धर,
अजपा जाप जपावे;
होय अडोल लोलता त्यागी,
ज्ञानसरोवरे न्हावे हो. ऐसी० १
शुद्ध स्वरूपमें शक्ति संभारत,
ममता दूर वहावे;
कनक उपल मैल भिन्नता काजे,
जोगानल सळगावे हो. ऐसी० २
एक समय समश्रेणि रोपी,
चिदानंद इम गावे;
अलख रूप होइ अलख समावे,
अलख भेद इम पावे हो. ऐसी० ३

पद ४६ मुं.

(राग–काफी–होरी)

अनुभव मित्त ! मिलाय दे मोकुं,
श्यामसुंदर वर मेरा रे. आंकणी.

---

३ आत्मानी अन्दर उठता ' सोऽहं ' पदनो जाप. ४ स्थिर ५ पुद्गल परनी आसक्ति. ६ स्वरूपमां आव्यो सतो. ७ संभारे छे. ८ काढे छे–तजी दे छे. ९ आत्मारूप सुवर्णने. १० माटीना. ११ मेलरूप कर्मसमूहने. १२ योगानल. १३ समश्रेणि.

शियल फाग पियाँ संग रमुंगी,
गुण मानुंगी मैं तेरा रे;
ज्ञान गुलाल प्रेम पीचकारी,
शुचि श्रद्धा रंग भेरा रे. अनु० १

पंच मिथ्यातै निवार धरुंगी मैं,
संवर वेष भलेरा रे;
चिदानंद ऐसी होरी खेलत,
बहुरि न होय भवफेरा रे. अनु० २

पद ४७ मुं.

(राग—काफीनी होरी)

ऐरी सुख होरी गावोरी,
सहज श्याम घर आय सखी ! आंकणी०
भेदज्ञानकी कुंजगैलनमें, रंग रचावोरी. सखी० १
शुद्ध श्रद्धान सुरंग फूलके, मंडप छावोरी;
एरी धरमंडप छावोरी. सखी० २

---

१ स्वामी साथे. २ विशुद्ध. ३ मिथ्यात्वरूप अशुभ वेषने. ४ तजोने. ५ निर्मळ चारित्ररूप.

१ हे सुमति ! २ विशुद्धात्मारूप मारा स्वामी. ३ कुंजगलीमां ४ सारा वर्णवाळा.

वास चंदन शुभभाव अरगेजा, अंग लगावोरी;
एरी पिया अंग लगावोरी. सखी० ३
अनुभव प्रेम पीयाले प्यारी, भरभर पावोरी;
कंतकुं भरभर पावोरी. सखी० ४
चिदानंद समतारस मेवा, हिलमिल खावोरी,
सहज श्याम घर आये सखी मुख होरी गावोरी. ५

पद ४८ मुं.

(राग—जंगलो काफी.)

जगमें न तेरा कोई, नर देखहु निहचें जोई. आ०
सुत मात तात अरु नारी, सहु स्वारथके हितकारी;
बिनस्वारथ शत्रु सोइ, जगमें न तेरा कोई. १
तुं फिरत महा मदमाता. विषयन संग मूरख राता;
निज अंगकी सुधबुध खोइ, जगमें न तेरा कोई. २
घट ज्ञानकला नव जाकुं, पर निज मानत सुनें ताकुं;
आखर पछतावा होइ, जगमें न तेरा कोई. ३
नवि अनुपम नरभव हारो, निज शुद्ध स्वरूप निहारो;
अंतर ममतामल धोइ, जगमें न तेरा कोई. ४

---

५ अगरनुं अत्तर ६ हळीमळीने.

१ अने. २ शुद्धबुद्ध. ३ आत्मामां. ४ सांभळ. ५ जुओ.

प्रभु चिदानंदकी वाणी, धार तुं निश्चे जग प्राणी;
जिम सफल होत भव दोई, जगमें न तेरा कोई. ५

❧

पद ४९. मुं.

(राग-जंगलो काफी)

जुठी जुठी जगतकी माया,
जिने[1] जाणी भेद तिने[2] पाया. जुठी० आंकणी.
तन धन जोबन[3] मुर्ख[4] जेतो[5],
सहु जाण अथिर[6] सुख तेतो[7];
नर जिम बादलकी छाया,
जुठी जुठी जगतकी माया. १
जिम अनित्य भाव चित्त आया,
लख[8] गलिते[9] वृषभंकी काया;
बुझे करकंडु राया, जुठी जुठी जगतकी माया. २
इम चिदानंद मनमांही, कछु करीए ममता नांही;
सद्गुरुए भेद लखायो, जुठी जुठी जगतकी माया. ३

❧

६ संसारी ७ आस्त्रव अने आगामी (पर) भव.

१ जेणे. २ तेणे. ३ यौवन. ४ मुख्य. ५ जेटला ६ अस्थिर. ७ तेटलां. ८ जोइने. ९ गळी गयेली. १० बळदनी. ११ वृशांघयो छे.

पद ५० मुं.

(राग—सोरठ)

आतम ध्यान समान, जगतमें ?

साधन नवि कोउ आन. जगतमें० ए आंकणी,

रूपातीत ध्यानके कारण, रूपस्थादिक जान;

ताहुमें पिंडस्थ ध्यान फुन, ध्याताकुं परधान—ज० १

ते पिंडस्थ ध्यान किम करिये, ताको एम विधान;

रेचक पूरक कुंभक शांतिक,

कर सुखमन घर आन—जगतमें० २

प्रान समान उदान व्यानकुं, सम्यक् ग्रहहु अपान;

सहज सुभाव सुरंग सभामें,

अनुभव अनहद तान—जगतमें० ३

कर आसन धर शुचितम मुद्रा,

ग्रही गुरुगम ए ज्ञान;

अजपा जाप सोहं सुसमरन.

कर अनुभव रसपान—जगतमें० ४

आतम ध्यान भरत चक्री लह्यो,

भवन आरिसा ज्ञान;

चिदानंद शुभ ध्यान जोग जन,

पावत पद निरवाण, जगतमें० ५

अर्थ–आ जगतमां आत्मध्यान समान बीजुं कोई मोक्षनुं साधन नथी. एम हे भव्य जीव ! तुं जाण.

ध्यान त्रण प्रकारनुं छे. १ रूपातीत २ रूपस्थ अने ३ पिंडस्थ; तेमां रूपातीत ध्यानने माटे रूपस्थादिक ध्यान करवाना छे. तेमां पण नवीन ध्याताने प्रथम पिंडस्थ ध्याननी प्रधानता छे. अर्थात् प्रथम ते ध्यान करवा योग्य छे. (१) (पदस्थनो रूपस्थमां समावेश छे.)

हवे ते पिंडस्थ ध्यान शी रीते करवुं ? तेनो विधान आ प्रमाणे छे:–प्रथम रेचक, पूरक, कुंभक अने शांतिक करीने सुखमना जे मध्य नाडी, तेने तेना घरमां लाववी. पछी प्राण, समान, उदान, अपान अने व्यान ए पांचे प्रकारना वायुने कबजे करवा–पोताने स्वाधिन बनाववा, एटले सहज स्वभाव रूप सुरंग सभामां अनहद तान अथवा अनाहत नादनो अनुभव थशे. (२–३)

उपर प्रमाणे करवामां ध्यानने योग्य आसन करी, पवित्र एवी सममुद्रा धारण करवी; आ प्रमाणे गुरुगमथी ज्ञान मेळवीने तद्योग्य प्रयत्न करी अजपा जाप जे 'सोहं' तेने संभारवो–ते जाप करवो अने आत्मिक अनुभवना रसनुं पान करवुं. (४)

उपर जणावेलुं आत्मध्यान भरत चक्रवर्तीए आरंभ्या

भुवनमां प्राप्त कर्युं अने तेथी केवळज्ञान मेळव्युं. श्री चिदानंद महाराज कहे छे के–शुभ ध्यानना योगे भव्य जीव निर्वाण पदने मेळवे–प्राप्त करी शके छे. (९)

(रेचकादिक ४ प्रकारनुं, प्राणादि पांच प्रकारना वायुनुं अने पिंडस्थादि ध्याननुं स्वरूप आ नीचे आपेलुं छे, ते योगशास्त्र भाषांतर, ध्यानदीपिका विगेरेमांथी लीघेल छे.)

पांच प्रकारना वायु

उश्वास–निश्वासादिक प्राणवायु.
मूत्रादिकने बहार लावनार अपानवायु.
अनाजने पचावी योग्य स्थाने पहोंचाडनार समानवायु.
रसादिकने ऊंचे लइ जनार उदानवायु.
आखा शरीरमां व्यापीने रहे ते व्यानवायु.

(रेचकादिकनुं स्वरुप.)

नासिका, ब्रह्मरंध्र ने मुखे करीने वायुने बहार काढवो ते-रेचक.
बहारथी पवनने खेंचीने अपान पर्यंत कोठामां पूरवो ते-पूरक.
वायुने नाभिकमळमां स्थिर करीने तेने रोकवो ते–कुंभक.
ताळवुं, नासिका तथा मुखरूप द्वारोथी वायुनो निरोध करवो ते–शांतिक.

पिंडस्थादि ध्याननुं स्वरूप.

पिंड जे शरीर तेमां रहेला आत्मानुं ध्यान करवुं ते पिंडस्थध्यान. शरीरना जुदा जुदा भागमां जुदी जुदी मानसिक कल्पना करी मनने ते ते आकारे स्वेच्छाथी जागृतिपूर्वक परिणमाववुं अथवा आत्म उपयोगने ते ते प्रकारे परिणमाववुं ते **पिंडस्थ**ध्यान.

परमात्माना नाम साथे संबंध धरावनारा पवित्र पदोनुं (मंत्रोनुं) ध्यान करवुं ते **पदस्थ** ध्यान.

स्थूळरूपवाळा अने साक्षात् समवसरणमां बिराजेला सजीवनमूर्ति एवा तीर्थंकरोना शरीरने अथवा पाषाणादिनी मूर्तिओने ध्येय तरीके राखी मननी तेमां एकाग्रता करवी ते **रूपस्थ** ध्यान.

जेमां कोइ प्रकारना स्थूळ रूपादि लक्षणो नथी एवा आत्माना शुद्ध स्वरूपनुं लक्ष लइ तेमां मनोवृत्तिना अखंड प्रवाहने वाळी दइ आत्मस्वरूप अनुभववुं ते **रूपातीत** ध्यान.

स्थूळ ध्यान सिद्ध कर्या वगर सूक्ष्म—निराकार—रूपातीत आत्मस्वरूपनुं ध्यान थइ शके नहीं तेथी प्रथम रूपवाळा स्थूळ ध्यान करवा ते उपयोगी छे. तेनावडे रूपातीत ध्याने पहोंची शकाय छे.

ध्याता—ध्यान करनार, ध्येय—ध्यान करवा लायक आलंबन अने ध्यान—ध्याता अने ध्येयने साथे जोडनार. ध्याता तरफथी थती सजातीय प्रवाहवाळी अखंड क्रिया अथवा जे अवलंबनरूप ध्येय छे ते तरफ अंतरद्दष्टि करी ते लक्ष सिवाय मन बीजुं कांईपण चिंतवन न करतां एकरस सतत ते विचारनी एक जातिनी एक वृत्तिनो अखंड प्रवाह चलाव्या करे तेनुं नाम ध्यान समजवुं.

आ चारे ध्याननुं विशेष अने स्पष्ट स्वरूप जाणवाना इच्छके योगशास्त्र भाषांतरना ७—८—९—१० ए चार प्रकरण वांचवा. अहीं तो अति संक्षिप्त स्वरूप आपेलुं छे.

॥

पद ५१ मुं.

(राग—सोरठ—गिरनारी.)

प्रभु मेरो मनडो हैटक्यो न माने. प्रभु० आं०
बहुत भांत समजायो याकुं, चौडे हु अरु छाने;
पण इय शिखामण कछु रंचक,
धारत नवि निज काने. प्रभु० १.

---

१ अटकयो. २ रीते. ३ प्रगट. ४ लेमज.
५ जरापण.

छिनमें रूष्ट[6] तुष्ट[7] होय छिनमें, राय रंक छिनमांही;
चंचळ जेम पताका अंचळ[8],
नेहे[9] विगतें[10] इणमांही. प्रभु० २.

वंक[11] तुरंग[12] जिम सुलटी शिक्षा, तज उलटी हु ठौंने[13];
विषम गति अति याकी साहेब,
अतिशयधर[14] कोउ जाने. प्रभु० ३.

अति उगतिएं[15] कहुं हुं तुमथी,
तुमविन कोउ न मियाने[16];
चिदानंद प्रभु ए विनति की,
अब तो लाज छे यौंने[17]. प्रभु० ४

पद ५२ मुं.

(राग–सोरठ मल्हार)

तारोजी राज तारोजी राज,
दीनानाथ! अब मोहे तारोजी राज. ए आंकणी.

---

६ गुस्से थयेल. ७ आनन्दी. ८ छेडो. ९ स्नेह. १० आवतो नथी. ११ जड १२ घोडा. १३ वर्ते छे. १४ अतिज्ञानी. १५ प्रार्थनावडे. १६ शाणुं १७ तमने–तमारे हाथ.

पूरव पुण्य उदय तुम भेटे,
तारण तरण जिहाज–दीना० १

पतित उद्धारण तुम पर्ण धार्यो,
हुं पतितेन सिरताज–दीना० २

आगे अनेक उगारे तदपि न,
कठिन तो मळ्यो आज–दीना० ३

इणे अवसर जिमतिम करी रखीए,
बिरुद ग्रहेकी लाज–दीना० ४

चिदानंद सेवक जिन साहेब, नीको बन्यो हे समाजे;
दीनानाथ ! अब मोहे तारोजी राज० ५

पद ५३ मुं

(राग–सोरठ)

आवोजी राज आवोजी राज, साहेबा थें म्हारे म्होले
आवोजी राज. ए आंकणी.

सीस नमाय करजोड कहत हुं, जरंतेकों न जरावो;

---

१ तारवाने. २ तरवाने. ३ वहाणसमान. ४ बिरुद
५ पतितजनोमां. ६ मुख्य ७ धरावेला. ८ उत्तम. ९ मेळो.
१ (विरहाग्निथी) वळतीने. २ जळावो–बाळो.

हम हस नाथ जरे[3] पर अब तुम,
काहेकुं लौनें लगावो. सा० १
हमकुं त्याग पियां शौक्य सदन तुम,
बिना बोलाये जावो;
जौं कारनेंही म्हेंरे न आवत,
ते कोउ चूकें दिखावो. सा० २
कुमता कुटिलके वंसे इम साहेब,
काहेकुं लोक हसावो,
तुमकुं कवन[12] शीखवे तुम तो,
औरनकुं समजावो. सा० ३
वांके[13] वसवरती[14] तुम नायक,
जे जे विध दुःख पावो;
ते सहु छानो नहीं कोउ मोंथी,
काहेकुं प्रगट करावो. सा० ४
चिदानंद सुमताके वचन सुन,
भेज्यो हे हरख वधावो;
तुम मंदिर आवत प्रभु प्यारी,
करीए न मन पछतावो[16] सा० ५

---

३ बळती पर. ४ लूण-मोटुं. ५. प्रिय. ६ कुमतिरूप शोकच. ७ जे. ८ कारणथी ९ कृपा. १० भूल ११ वश थइने. १२ कोण १३ कुमतिने. १४ वशवर्ती थइने. १५ वधामणी. १६ शोक.

पद ५४ मुं.*

श्री नेमिनाथ स्तवन.

(राग सोरठ)

गढ गिरनार रूडो लागे छे जी,
थांको[1] गढ गिरनार रूडो लागे छे जी. आंकणी०
भार अढार अपार कियो तिहां,
वनराजी[2] विस्तार;
निर्मळ नीर[3] समीर[4] वहत नित्य,
पथिक[5] जन मनोहार[6].—रूडो० १
शुद्ध समाधि, विगत[7] उपाधि,
जोगीसर[8] चित्त धार;
करत गंभीर गुहामें[9] निशदिन
गुरुगम[10] ज्ञान विचार.—रूडो० २

---

* (आ पद चिदानंदजी उर्फे कर्पूरचंद्रजी भावनगरथी संघ काढेल तेमां गिरनार पधार्या त्यारे कर्युं होय एम लागे छे

१ तमारो २ वनस्पति. ३ पाणी ४ शातळ वायु. ५ मुसाफर. ६ मनने आनंद आपे तेवां. ७ रहित. ८ योगीश्वर नेमिनाथ प्रभुने. ९ गुफामां. १० गुरु पासेथी मेळवेल.

कल्याणक हुआ त्रण तिहां रे.

शोभत जगदाधार;

चिदानंद प्रभु अब [1] मोहे तारो,

जिम तारी निज नार. स्हा० ३

पद ५२ मुं.

(राग—सोहिणी)

अनुभव ज्योति जगी छे हैये अमारे बे,

अनुभव ज्योति जगी छे. ए आंकणी.

कुमता कुटील कहा करिहो[3],

सुमता अमारी सगी छे. अ० १

मोह मिथ्यात्व निकट नवि आवे,

भवपरिणत ज्युं पगी छे. अ० २

चिदानंद चित्त प्रभुके भजनमें,

अनुपम अचळ लगी छे. अ० ३

---

११ दीक्षा: केवलज्ञान अने निर्वाण-ए त्रण कल्याणक.
१२ मने. १३ स्त्री-राजमती.

१ प्रपंची २ शुं. ३ करी शकशे. ४ पाम्ये. ५ भव-स्थिति ६ परिपक्व थई छे

पद ५६ मुं.

श्री चंद्रप्रभुनुं स्तवन.

(राग—सोहिणी.)

सरण[1] तिहारे गही[2] छे, चंदा प्रभुजी[3] वे;
सरण तिहारे गही छे. ए आंकणी.
जनम जरा मरणादिक केरी,
पीडा बहुत सही छे. चंदा प्रभु० १
परदुःखभंजन नाथ बिरुद[4] तुम,
तातें तुमकुं कही छे. चंदा प्रभु० २
चिदानंद प्रभु तुमारे दरसथी[5],
वेदना अशुभ दही[6] छे. चंदा प्रभु० ३

पद ५७ मुं.

(राग—केरबो)

समज पेरी[1] मोहे समज परी,
जगमाया[2] सब जुठी, मोहे समज परी. ए आंकणी.

---

१ शरण. २ ग्रहण कर्यु छे. ३ श्री चंद्रप्रभ प्रभु ४ बिरद् ख्याति. ५ दर्शनथी. ६ नाश पामी छे.

१ पडी २ सांसारिक कूळ प्रपंचनो आडंबर,

काल काल तुं कया करे मूरख,
नांही भरुंसा[3] पल[4] एक घडी. जग० १
गाफिल छिनें[5] भर[6] नांही रहो तुम,
शिरपर घुमे तेरे काल अरी[7]. जग० २
चिदानंद ए वात हमारी प्यारे,
जाणो मित्त[8] मनमांहे खरी जग० ३

पद ५८ मुं.

(राग—केरबो.)

हांरे चित्तमें धरो प्यारे ! चित्तमें धरो,
ऐती शीख[2] हमारी प्यारे ! चित्तमें धरो. ए आंकणी.
थोडासा जीवन के काज अरे नर !
काहेकुं[3] छल[4] परपंच करो. एती० १
हांरे कुड[5] कपट परद्रोह करत तुम,
अरे नर परभवथी न डरो. एती० २
चिदानंद जो ए नहीं मानो तो,
जनम मरण भवदुःखमें पैरो. एती० ३

३ विश्वास. ४ असावध. ५ क्षण. ६ मात्र. ७ शत्रु. ८ मित्र.
१ आटली. २ शिआमण. ३ शा सारू. ४ कपट.
५ जूठ. ६ पडशो.

पद ५९ मुं.

(राग—मल्हार)

ध्यानघटा घन छाये,

सुदेखो माइ! ध्यानघटा घन छाये. ए आंकणी

दमैं दामिनी दमकति दहुदिसैं अति,

अनहद गरज सुनाये. सु० १

मोटी मोटी बुंदे गिरत वसुंधा शुचि,

प्रेम परम जर लावें८ सु० २

चिदानंद चातक अति तलसैं,

शुद्ध सुधाजल पाये. सु० ३

ॐ

---

१ वरसाद. २ माता. ३ इन्द्रिय दमनरूप. ४ वीजळी ५ चमके छे, ६ दशे दिशामां. ७ अनाहत नाद (रूपी) ८ गर्जना. ९ छांटा. १० आत्मभूमि. ११ पवित्र. १२ आत्मारूप चातकने. १३ तलसता. १४ अमृत समान शांत भावरूप जळ.

पद ६० मुं.

(राग—मल्हार)

पैत जावो जोरे विजोर. वालम अब,
मत जाओ. ए आंकणी.

पीउ पीउ पीउ रटत बपैया,
गरजत घन अति घोर. वालम० १

चम चम चम चमकत चपला,
मोर करत मिल सोर. वालम० २

उठी अटारी रयण अंधारी,
विरही करत झंकझोर. वालम० ३

चिदानंद प्रभु एक वार कह्यो,
जाणो त्रार कैंगेर. वालम० ४

---

१ नहि २ जोरी. ३ योछोडीने. ४ हे स्वामी-आत्मा! ५ वीजळी ६ मळीने ७ अवाज. ८ बारीए. ९ रात्रि. १० पागलपणा. ११ कोड.

पद ६१ मुं.

(राग - बिहाग)

पीया पीया पीया, बोल मत पीया पीया पीया. आं०
रे चातक तुम शब्द सुणत मेरा,
व्याकुळ होत हे जीया[1]:
फुटत नांही कठिन अति घन[2] मर्म[3],
निठुर[4] भया हे हीया[5]. बोल० १
एक शोकय[6] दुःखदायी कंतें[7] जिने,
कर कामण बस कीया;
दूजे[8] बोल बोल खर्ग[9] पापी,
तुं अधिका दुःख दीया. बोल० २
कर्ण[11] प्रवेशे[12] उठी होइ व्याकुळ,
विरहानळ[13] जलतिया[14];
चिदानंद प्रभु इन अवसर मिले[15],
अधिक जगत जस लीया. बोल० ३

---

१ जीव. २ पत्थर. ३ जेवुं ४ निष्ठुर. ५ हृदय. ६ कुमतिरूप शोकय. ७ पतिने. ८ जेणे. ९ वळी बीजुं. १० पक्षी ११ कानमां. १२ प्रवेशतां. १३ विरहरूप अग्निथी. १४ बळती. १५ मळी.

पद ६२ मुं.

श्री नेमिनाथजीनुं स्तवन.

(अजितजिणंदशुं प्रीतडी—ए राग.)

[1]आतम पूरण कळा,
पूरण गुण हो पूरण जन आशः
पूरण दृष्टि निहाळीए,
चित्त धरीए हो अमची अरदास. प० १
सर्वदेशघाति सहु,
अघाति हो करी घात दयाळ.
वास कीयो शिवमंदिरे,
मोहे विसरी हो भमतो जगजाळ. प० २
जगतारक पदवी लही,
तार्या सही हो अपराधी अपार;
तोते कहो मोहे तारतां,
किम कीनी हो इण अवसर वार. प० ३
मोह महामद छाकथी,
हुं छकीयो हो नांही शुध लगार;

---

१ कळावान. २ कृपाए. ३ अमारी. ४ अरज. ५(सर्व घाति, देशघाति अने अघाति) आठे कर्म. ६ घात करी, टाळी. ७ मोक्ष. ८ मने. ९ जगतनी जंजाळमां. १० जगोद्धारक ११ तो–त्यारे. १२ मने. १३ मशाथी. १४ शुद्धि.

उचित सही इणे अवसरे,

सेवकनी हो करवी संभाळ. प० ४

मोह गैयां जो तारशो,

तिणवेळा हो कहा तुम उपकार;

सुखवेळा सज्जन घणा,

दुःखवेळा हो विरला संसार. प० ५

पण तुम दरिसँनजोगथी.

थयो हृदये हो अनुभव परकाश;

अनुभव अभ्यासी करे,

दुःखदायी हो सहु कर्म विनाश. प० ६

कैर्मकलंक निवारीने,

निजरूपे हो रमे रमता रैम;

लहत अपूरव भावथी,

इण रीते हो तुम पद विश्राम. प० ८

त्रिकरेण [20]जोगे विनवुं,

सुखदायी हो शिवोदेवीनंद;

---

१५ नाश थये. १६ दर्शनना-सम्यकृत्वना योगथी. १७ कर्मरूप कलंक. १८ आत्मस्वरूपमां रमण करनार आत्मा. १९ करण, करावण, अनुमोदन. २० मन, वचन अने कायारूप त्रण योगथी. २१ श्री नेमिनाथ प्रभु

चिदानंद मनमें सदा,

तुमे आवो हो प्रभु! नांणेदिणंद. प० ८

पद ६३ मुं.

श्री शंखेश्वर पार्श्वजिन स्तवन.

(रङ भमरा कंचगीपर बेठा, नथणीमें जलकाकरी ए रागि)

श्री शंखेश्वर पास जिनंदका—चरणकमल चित्त लाउंगी;

सुणजो रे सज्जन नित्य ध्याउंगी. आं०

एहवा पण दृढ धारी हियामें,

अन्य द्वार नही जाउंगी. सु० १

सुंदर सुरत मैल्हनी मूरर्त,

निरख नयन सुख पाउंगी. सु० २

चंपा चंबेली आन मोगरा,

अंगीयां अंग रचाउंगी. सु० ३

शीलादिक शणगार सजी नित्य,

नाटक प्रभुकुं देखाउंगी. सु० ४

---

२२ ज्ञानदिनंद्र-सूर्य.

१ दृढपणे २ अन्य स्वना मंदिर ३ मनोहर ४ मूर्ति

चिदानंद प्रभु प्राणजीवनकुं,
मोतीयन थाल वधाउंगी. सु० ५

पद ६४ मुं.

श्री अजितनाथ जिन स्तवन.

(अजित जिणंदशु प्रीतडी—ए देशी)

अजित अजित जिन ध्याइए,
धरी हिरदे हो भवि निर्मळ ध्यान;
हृदय सरितामें रह्यो,
सुरभि मम हो लही ताम विज्ञान. अ० १

कीटे ध्यान भृंगीतणा,
नित धरता हो ते भृंगी निदान;
ले कलधोत स्वरूपता,
लोह फरसत हो पारस पाखान. अ० २

पीचुमंदादिक सही,
होय चंदन हो मलयाचळ संग;

---

१ राग द्वेषादिकथी नहि जीतायेल. २ हृदयमां. ३ नदी. ४ सुगंध समान. ५ इयळरूप कीडो. ६ भमरी. ७ सोनुं. ८ पाषाण (मणि). ९ लींबडा वगेरे १० मलयगिरि.

सैंधव[११] क्यारीमें पड्या,
जिम पलटे हो वस्तुनो रंग. अ० ३

ध्येयरूपनी एकता,
करे ध्याता हो धरे ध्यान सुजान[१२];

करे कैतक[१३] मळ[१४] भिन्नतो.
जिम नासे हो तम[१६] उगते भान[१७]. अ० ४

पुष्टालंबन योगथी,
निरालंबता हो सुख साधन जेह;

चिदानंद अविचल[१८] कळा,
क्षणमांहे हो भवि पावे तेह. अ० ५

सार—आ स्तवनमां पण रहस्य घणुं छे. अन्यना संगथी अन्य समान बनी जवाना दृष्टांतो आपी परमात्मा रूप ध्येयना संगथी परमात्मरूप थइ जवानी तीव्रेच्छा जणावी सालंबन अने निरालंबन ध्यानने स्फुट करे छे. आ जीवने प्रथमावस्थामां सालंबन ध्याननी आवश्यकता छे अने तेमां आगळ वध्या पछी ते निरालंबन ध्यान करी शके छे. ए निरालंबन ध्यानथी आत्मा अंतर्मुहूर्त्तमां पण शाश्वतस्थान मेळवी शके छे.

---

११ मीठानी १२ ज्ञानी. १३ निर्मळी वृक्षना फळनुं चूर्ण १४–१५ मेल अने पाणीनुं जूदापणुं. १६ अन्धकार. १७ सूर्य. १८ स्थिर.

पद ६५ मुं.

(निर्मळ होई भज ले प्रभु प्यारा–ए देशी)

लाग्या नेह[1] जिनचरण हमारा,
जिम चकोर चित्त चंद[2] पियारा. लाग्या नेह० आंकणी.

सुनत कुरंग[3] नाद[4] मन लाइ,
 प्राण तजे पण प्रेम निभाइ[5];
घन[6] तज पान[7] न जावर्तजाइ,
 ए खग[9] चातककेरी वडाइ. ला० १

जलत निःशंक दीपके मांही,
 पीर[10] पतंगकुं होत के नांही !
पीडा होत तद पण तिहां जाही,
 शंके[11] प्रीतिवश आवत नांही. ला० २

मीन[12] मगन[13] नवी[14] जळथी न्यारा,
 मान सरोवर हंस आधारा;
चोर निरख निशि[15] अति अंधियारा[16],
 केकी[17] मगन सुन फुन गरजारा. ला० ३

---

१ स्नेह. २ चंद्र. ३ हरण. ४ मधुर संगीत. ५ निभावे छे. ६ वरसाद. ७ पीतु. ८ ग्रावर्जीव. ९ पक्षी १० पीडा. ११ शंका. १२ माछलुं. १३ पाणीमां मग्न. १४ नहि. १५ रात्रि. १६ अन्धकारवाळी १७ मोर. १८ मेघगर्जना

प्रणव[१९] ध्यान जिम जोगी आराधे,
रस रीति रसमसाधक[२०] साधे;
अधिक सुगंध केतकीमें[२१] लाधे,
मधुकर तस संकट नवि बाधे. ला० ४

जाको[२२] चित्त जिहां थिरता[२३] माने,
ताका मरम[२४] तो तेहि ज जाने;
जिनभक्ति हिरदेमें[२५] ठाने[२६],
चिदानंद मन आनंद आने. ला० ५

पद ६६ मुं.

(हो बांसलडी ! वेरण थई लागी रे व्रजनी नारने—ए देशी)

हो प्रीतमजी ! प्रीतकी रीत अनित तजी चित धारीए;
हो वालमजी ! वचनतणो अति ऊंडो मरम
विचारीए. ए आंकणी

तुमे कुमतिके घर जावो छो,
निज कुळमें खोट लगावो छो;
धिक् ! एठ जगतनी खावो छो. हो प्रीतमजी !० १

१९ ॐकार. २० सुवर्णरसने साधनारा. २१ एक फूल-झाड. २२ जेनुं. २३ स्थिरता. २४ मर्म-भेद. २५ हृदयमां. २६ स्थापी.

तम त्याग अमी विष पीयो छो.

कुगतिनो मारग लीयो छो;

ए तो काज अजुगतो कीयो छो हो प्रीतमजी !० २

ए तो मोहरायकी चेंटी छे,

शिवसंपत्ति एहथी छेटी छे;

ए तो साकर तेग लपेटी छे. हो प्रीतमजी !० ३

एक शंका मेरे मन आवी छे,

किण विध ए तुम चित्त भावी छे ?

ए तो डाकण जगमें चावी छे. हो प्रीतमजी !० ४

सहु शुद्धि तुमारी खाइ छे,

करी कामण मति भरमाइ छे;

तुम पुण्ययोगे न पाइ छे. हो प्रीतमजी !० ५

मतं आंबकाज बावल बोवो,

अनुपम भव विरथा नवी खोवो;

अब खोल नयन परगट जोवो. हो प्रीतमजी !० ६

इणविध सुमता बहु समजावे,

गुण अवगुण करी बहु दरसावे;

सुणी चिदानंद निज घर आवे. हो प्रीतमजी !० ७

१ दासी. २. तलवार. ३ प्रसिद्ध ४ मस्करीना वचन छे. ५ नहि. ६ वावो

पद ६७ मुं.

(गहुंली)

चंद्रवदनी मृगलोयणी,
ए तो सजी सोळ शणगार रे;
ए तो आवी जगगुरु वांदवा,
धरी हियडे हरख अपार रे. चं० १
हां रे ए तो मुक्ताफळ मुठी भरी,
रचे गहुंळी परम उदार रे;
जिहां वाणी योजनगामिनी,
घन वरसे अखंडित धार रे. चं० २
हां रे जिहां रजत कनक ने रत्नना,
सुररचित त्रण प्राकार रे;
तस मध्य मणि सिंहासने,
शोभित श्री जगदाधार रे. चं० ३
हां रे जिहां नरपति खगपति लखपति,
सुरपतियुत परखदा बार रे;

---

१ चंद्र जेवा मुखवाळी. २ मृग जेवी आंखवाळी. ३ हृदयमां. ४ मोतीओ. ५ स्वस्तिक ६ बार गाउ सुधी संभळाय तेवी. ७ वर्षाद. ८ गढ. ९ विद्याधरो. १० इन्द्रो सहित. ११ पर्षदा-सभा.

लब्धि निधान[13] गुण आगरु,

जिहां गौतम छे गणधार रे. चं० ४

हां रे जिहां जीवादिक नवतत्त्वनो,

षड्द्रव्य भेद विस्तार रे;

ए तो श्रवण सुणी निर्मळ करे,

निज बोधिबीजे[14] सुखकार रे. चं० ५

हांरे जिहां तीन छत्र त्रिभुवन उदित[15],

सुर ढाळत चामर चार रे;

सखी चिदानंदकी वंदना,

तस होजो वारंवार रे. चं० ६

पद ६८ मुं.

श्री पार्श्वजिन स्तवन.

(हो कुंथुजिन ! मनडुं कीमही न बाजे–ए देशी.)

अनुभव अमृत वाणी हो पास जिन !

अनुभव अमृत वाणी;

---

१३ भंडार. १४ समकित. १५ सूर्य.

सुरपति[1] भया जे नाग श्रीमुखथी[2],
ते वाणी चित्त आणी हो. पा० १

स्याद्वाद[3] मुद्रा[4] मुद्रित[5] शुचि,
जिम सुरसरिता[7] पाणी,
अंतर मिथ्याभाव लता[8] जे,
छेदण तास कृपाणी[9] हो. पा० २

अहो निशीनाथ[10] असंख्य मळ्या तिम,
तिरछे[11] अचरिज एही,
लोकालोक-प्रकाशे[12] अंश जस,
तस उपमा कहो केही[13] हो. पा० ३

विरह[14] वियोग हरणी[15] ए दंती[16],
संधी ए वेगे[17] मिलावे,
याकी अनेक अवंचकताथी[18],
आणाभिमुख[19] कहावे हो. पा० ४

---

१ इंद्र. २ स्वमुखथी. ३ अनेकांतवाद ४ छाप-महोर. ५ अंकित. ६ वाणी ७ गंगानदीनुं. ८ वेलडी. ९ तलवार. १० चंद्र. ११ तिर्च्छा लोकमां. १२ लोकालोकनुं प्रकाशकज्ञान जे केवळज्ञान. १३ शेनी ? १४ समभावना विरह, १५ हरनारी १६ वाणी. १७ जल्दी. १८ सरलताथी. १९ आज्ञापालक.

अक्षर[20] एक अनंत अंश जिहां,
लेपरहित[21] मुख भाखो;
तास क्षयोपशम[22] भाव वध्याथी,
शुद्ध वचन रस चाखो हो. पा० ५

चाख्याथी मन तृप्त थयुं नवि,
शा माटे लोभावो[23] ?
कर करुणा करुणारस सागर,
पेट भरीने पावो हो. पा० ६

ए लवलेश लह्याथी साहिब,
अशुभ युगल[24] गति वारी;
चिदानंद वामासुत[25] केरी,
वाणीनी बलिहारी[26] हो० पा० ७

---

२० केवलज्ञानना २१ स्पष्टपणे २२ उदीर्ण कर्मनो अभाव ते क्षय अने अनुदीर्ण कर्मना उदयने रोकी देवो ते उपशम आ बन्ने (क्षय अने उपशम) वडे उत्पन्न थयेलो भाव ते क्षायोपशमिकभाव. २३ टटळावो छो ? २४ बे (नरक अने तिर्यंच) २५ वामा माताना पुत्र श्री पार्श्वनाथ प्रभु. २६ खूबी.

पद ६९ मुं.

पूरव पुन्य उदयकर चेतन !
नीका नरभव, पाया रे. पु० आंकणी०

दीनानाथ दयाळ दयानिधि,
दुर्लभ अधिक बताया रे;
दश दृष्टांते दोहिलो नरभव,
उत्तराध्ययने गाया रे. पु० १

अवसर पाय विषयरस राचत,
ते तो मूढ कहाया रे;
काग उडावण काज विप्र जिम,
डार मणि पछतायो रे. पु० २

नदी घोळ पाषाण न्याय कर,
अर्ध वाट तो आया रे;
अर्ध सुगम आगे रही तिनकुं,
जिने कछु मोह घटाया रे. पु० ३

चेतन ! चार गतिमें निश्चे,
मोक्षद्वार ए काया रे;

---

१ पूर्वभवना. २ उत्तम. ३ दुर्लभ. ४ फेंकी. ५ पस्तायो. ६ घसाता–घोळ थता. ७ तेने.

करत कामनाँ[8] सुर पण याकी,
जिसकुं[9] अनंगेळ[10] मांया रे. पु० ४

रोहणगिरि[11] जिम रत्नखाण तिम,
गुण सहु यामें समाया रे;

महिमा मुखथी वरणत जाकी,
सुरपति[12] मन शंकाया रे. पू० ५

कल्पवृक्षसम संयमकेरी,
अति शीतळ जियां छाया रे;

चरण[13] करण[14] गुण धरण महामुनि,
मधुकर[15] मन लोभाया रे. पू० ६

या तनविण तिहुं[16] काळ कहो किने,
साचा सुख उपजाया रे;

अवसर पाय न चूके चिदानंद,
सद्गुरु युं दरसाया रे. पू० ७

---

८ इच्छा. ९ खूब १० ऋद्धि. ११ रोहिणाचळ पर्वत. १२ इंद्र. १३ चरणसित्तरी १४ करणसित्तरी. १५ भ्रमर १६ भणे.

पद ७० मुं.

(पर्युषण पर्वनी स्तुति,)

मणिरचित सिंहासन, बेठा जगदाधार,
पर्युषणकेरो, महिमा अगम अपार;
निज मुखथी दाखी[1], साखी[2] सुरनर वृंद,
ए पर्व पर्वमां, जिम तारामां चंद. १

नागकेतुनी परे, पर्व साधना कीजे,
व्रत नियम आखडी, गुरुमुख अधिकी लीजे;
दोयँ भेदे पूजा, दान पंचँ प्रकार,
कर पडिकमणा धर—शियळ अखंडित धार. २

जे त्रिकरँण शुद्धे, आराधे नवकार,
भव सात आठ अव–शेष तास संसारः
सहु सूत्र शिरोमणि, कल्पसूत्र सुखकार;
ते श्रवण सुणीने, सफळ करो अवतार. ३

सहु चैत्य जुँहारी, खमतखामणा कीजे,
करी साहमीवत्सँल, कुमतिद्वारँपट दीजे, ——

१ कह्यो. २ समस्त. ३ बे (द्रव्य अने भाव ४). अभय, सुपात्र, अनुकपा, उचित ने कीर्ति. ५ मन, वचन अने काया. ६ दर्शन करीने. ७ स्वामीवत्सल ८ पडदो.

अड्डाई महोत्सव, चिदानंद चित्त लाइ,
इम करतां संघने, शासनदेव सहाइ. ४

❧

पद ७१ मुं.

(राग—सोरठ)

क्या तेरा क्या मेरा,
प्यारे सहु पडाइ रहेगा, क्या तेरा० आंकणी.
पंछी[1] आप फिरत चिहुं[2] दिशथी, तरुवर रेन[3] बसेरा[4];
सहु आपणे आपणे मारगतें, होत भोरकी[5] वेरा.
प्यारे० १
इंद्रजाळ गंधर्व नगर सम, डेढ[6] दिनका घेरा;
सुपैन[7] पदारथ नयन खुल्या जिम, जरतें[8] न बहुविध हेर्यो[9].
प्यारे० २
रविसुत[10] करत शीश पर तेरे, निशदिन[11] छाना फेरा;
चेत शके तो चेत चिदानंद, समज शब्द ए मेरा.
प्यारे० ३

❧

१ पक्षी २ चारे. ३ रात्री. ४ रहे छे. ५ सवारे. ६ दोठ ७ स्वप्न. ८ जडतुं. ९ शोध्या छतां. १० यम-काळ. ११ रात्रि-दिवस

पद ७२ मुं.

(राग पीलु-त्रिताळ)

मुसाफीर ! रेन[१] रही अब थोरी.[२] ए टेक.

जाग जाग तुं निंद[३] त्याग दे,
होत वस्तुकी चोरी. मुसाफीर० १

मंजील[४] दूर भयो भवसागर,
मान उर, मति[५] मोरी.[६] मुसाफीर० २

चिदानंद चेतनमय मुरत,[७]
देख हृदयद्रग[८] जोरी.[९] मुसाफीर० ३

---

१ रात्री. २ थोडी ३ निद्रा. ४ मजल (जवानी).
५ शिखामण. ६ मारी. ७ मूर्त्ति,-ज्ञानस्वरूपी आत्मा.
८ हृदयरूप दृष्टिने. ९ जोडीने-खोलीने.

श्री बुद्धि-वृद्धि-कर्पूर ग्रंथमाळा मणको २१ मो.

श्री चिदानंद(कर्पूरचंदजी)कृत

संग्रह

भाग २ जो

(सवैया, स्वरोदयज्ञान, प्रश्नोत्तरमाळा विगेरे अनेक कृतिओनो संग्रह)

प्रेरक:

सद्गुणानुरागी मुनि श्री कर्पूरविजयजी

प्रकाशक:

शाह. कुंवरजी आणंदजी

भावनगर

वीर सं. २४६३] : : [वि. सं. १९९३

भावनगर-आनंद प्रिन्टींग प्रेस.

ग्रंथमाळानो उद्देश

बुद्धि-वृद्धि-कर्पूर ग्रंथमाळा, जैन साहित्यनी दिशामां आजे जे कंइ प्रचारकार्य थइ रह्युं छे तेमां यत्किंचित् फाळो आपवानी भावनाथी जन्म पामी छे. दुनियाना साहित्यक्षेत्रमां आजे जे प्रगति थइ रही छे ते अपेक्षाए भले आपणे जैन साहित्यना प्रचार माटे प्रयासो करी रह्या होइए छतां आपणुं साहित्यक्षेत्र घणुं अणखेडाएल छे. रोचक शैलीए जैन साहित्य तैयार करीने तेनो बनतो प्रचार करवानी अनिवार्य अगत्य आजे आपणी समक्ष ऊभी छे. आ ग्रन्थमाळा आ दिशामां पुष्प-पांखडीरूप पोतानी सेवा आपवाना आशयथी जन्मी छे एटले जैन जैनेतर विद्वानोना हाथे तैयार थएलुं जैन तत्त्वनुं तुलनात्मक सरळ साहित्य तेमज लोकरुचिने पहोंची वळे तेवुं कथा, उपदेश के भक्तिप्रद साहित्य प्रसिद्ध करवानो आ ग्रन्थमाळानो उद्देश छे.

आवा साहित्यनो बने तेटलो फेलावो थाय ते माटे बनती ओछी कींमते तेनो प्रचार करवानो क्रम योजवामां आव्यो छे. एम छतां प्रचारनी व्यापक दिशा माटे तो आवुं साहित्य जरूरी स्थाने मफत अपाय ए ज वास्तविक गणाय. तेटला माटे साहित्यप्रेमी श्रीमन्तो जो आर्थिक सहकार आपशे तो जे ग्रन्थनो संपूर्ण खर्च मळशे तेनो योग्य रीते मफत फेलावो करवामां आवशे.

साथोसाथ साहित्यसेवको पासे एटलुं पण मागी लइए के आ ग्रन्थमाळाने बंधबेसतुं साहित्य प्रगट करवामां तेओ अमने पोतानी लेखिनीनो लाभ आपे अने अमारा कार्यने सरळ तेमज सुगम बनावे.

निवेदन

आ ग्रंथमालाना १२ मा मणका तरीके श्री चिदा-नंदजी(कर्पूरचंदजी)कृत संग्रहमांथी तेमनी करेली बहोंतेरीना ७२ पदो कठण शब्दना अर्थ साथे छपावेला छे. तेना बीजा भाग तरीकेनी आ बुकमां ते सिवायनी जे जे कृति लभ्य थइ शकी ते दाखल करेल छे. शुं शुं दाखल करेल छे ते अनुक्रमणिका परथी समजी शकाशे.

आ विभाग तैयार करवामां प्रथम भायाणी हरिलाल जीवराजे प्रयासपूर्वक कठण शब्दोना अर्थो लखी आपेल ते पृष्ठ ६९ सुधी छपायेल छे तेने अंगे तेमनो आभार मानवामां आवे छे. तेटलो विभाग छपाववानुं काम पण मास्तर पोपटलाल साकरचंदे करेलुं ते तेमना अमदावाद गया पछी श्री जैन धर्म प्रसारक सभाना आश्रय नीचे में कर्युं छे. तेमां कठण शब्दना अर्थो लखवानुं बनी शक्युं नथी.

ज्यां गुजराती अक्षरो वांचवानी मुश्केली पडे छे त्यां–तेवा प्रदेशमां पण वांचवानुं सुलभ थवा माटे आ बंने भागमां शास्त्री टाइप वापरवामां आव्या छे.

आ बंने विभागमां आवेली कृतिओना कर्त्ता श्री चिदानंदजी आ वीशमी सदीना प्रारंभमां विद्यमान हता. भावनगरखाते पण तेओ ए बे त्रण चातुर्मास करेला हशे एम तेमनी कृतिमां बतावेल स्थळ उपरथी समजी शकाय

छे. तेओ अध्यात्मरसिक, उदासीनभावे वर्तनारा अने संसारीना प्रसंगथी न्यारा रहेनारा हता. तेमनुं चरित्र सविस्तर न मळवाथी जेटलुं मळ्युं तेटलुं आ ग्रंथमाळाना प्रेरक सन्मित्रे शांतसुधारसनी बुकमां प्रश्नोत्तरमाळा सार्थना प्रारंभमां लखेलुं ते अहीं दाखल करवामां आव्युं छे. नवी हकीकत न मळवाथी तेमां कांइ वधारो थइ शक्यो नथी. टूंकामां एटलुं जणाववुं बस छे के तेओ एक आदर्श महात्मा हता. आ सदीमां एमनी जोड लभ्य थवी मुश्केल छे. एमनी कृति ज एमनी वृत्ति ने वर्तन सूचवे तेम छे. ए कृतिओ प्रगट करवामां आपणुं सदभाग्य मानवा जेवुं छे, कारण के ते कृतिओ परम उपकारक छे.

हजु पण आ सिवायनी तेमनी कोइ पण कृति कोइना जाणवामां आवे तो तेमणे अमने जणाववा कृपा करवी. अमे जरूर ते प्रगट करशुं. भाषा हिंदी होवाने लीधे अर्थ न समजावाथी जे कांई अशुद्धि रही गइ होय तेने माटे क्षमायाचना छे.

अध्यात्मरसिक श्री आनंदघनजीनी जोडमां अमुक अंशे मुकवा लायक आ महापुरुषने अमारी वारंवार वंदना हो !

वैशाख शुक्ला १
. सं १९९३

कुंवरजी आणंदजी
भावनगर

श्री चिदानंदजी जीवनपरिचय

श्री कर्पूरचंदजी अपरनाम श्री चिदानंदजी महाराज आ वीशमी सदीना प्रारंभमां ज विद्यमान हता, एम तेमनी अनेक कृतिओ परथी जणाय छे. आनंदघनजी महाराजनी पेठे तेओश्री पण अध्यात्मशास्त्रना रसिक अने अध्यात्मतत्त्वमां निपुण हता, ए वातनी तेमनी कृतिओ सारी रीते साक्षी पूरे छे. तेमणे बनावेली कृतिओमां चिदानंद बहोंतेरी, स्वरोदय ज्ञान, पुद्गळ गीता, छूटक सवैया तेमज प्रश्नोत्तरमाळा मुख्य छे. तेमनी बधी काव्यरचना सरल अने अर्थगंभीर जणाय छे. दरेक कृतिमां काव्यचमत्कृति साथे अर्थगौरव अपूर्व होवाथी तेमनी सकळ कृति हृदयंगम छे. तेमना प्रत्येक पद्यमां अध्यात्म मार्गनो उपदेश समायेलो छे. तेओश्री अष्टांग योगना सारा अभ्यासी हता, तेथी तेमनामां उत्तम प्रकारनुं योगबळ हतुं, तेमनामां कोइ अजब प्रकारनी शक्ति–सिद्धि विद्यमान हती एम संभळाय छे. तेओ तीर्थप्रदेशमां विशेषे निवास करता हता एम अनुमान थाय छे. श्री शत्रुंजय अने गिरनारमां तो अमुक गुफा के स्थान तेमना पवित्र नामथी ओळखाय पण छे. श्री समेतशिखरजी उपर

तेमनो देहांत थयो छे, एवी दंतकथा संभळाय छे. तेओ बहु निःस्पृही हता, एम तेमना संबंधी सांभळवामां आवती केटलीक दंतकथा उपरथी सिद्ध थाय छे. लोकपरिचयथी तेओ अलग रहेता अने पोते ज्ञानी अने सिद्धिसंपन्न छे एम लोक भाग्येज जाणी शके एवी सादी रीते पोतानुं जीवन गाळता हता, तेम छतां काकतालीय न्याये ज्यारे कोइने ते वातनी जाण थती त्यारे प्रायः पोते ते स्थान तजी जता रहेता. तेमने अनेक सत्‌शास्त्रनो परिचय हतो एम तेमनी कृतिनुं सूक्ष्म दृष्टिथी अवलोकन करनार समजी शके तेनुं छे. तेमनी वाणी रसाल अने अलंकारिक छे. अध्यात्म लक्ष्य साथे शास्त्र अभ्यासमां तेमनी होड करी शके एवो कोइ प्रबळ पुरुष तेमनी पाछळ भाग्येज थयो लागे छे. आधुनिक छतां तेमनी ग्रंथशैली एवी तो अर्थबोधक होवा साथे आकर्षक छे के आनंदघनजीनी बहोंतेरी साथे चिदानंदजी बहोंतेरी अनेक अध्यात्मरसिक जनो मुक्त कंठथी गाय छे. विशेषमां चिदानंदजीनी कृतिमां शब्दरचना एवी तो सादी छे के ते गावी बाळजीवोने पण बहु सुलभ पडे छे. ते बधी कृतिमांनी

'प्रश्नोत्तरमाळा' पण एक छे. मूळ ग्रंथ लघु छतां तेमां अर्थगौरव एटलुं बधुं छे के तेमांना एक एक प्रश्नना उत्तर माटे एक एक स्वतंत्र ग्रंथनी

योजना समर्थ विद्वान करी शके. मारी जेवा मंदमतिथी तेम बनवुं तो अशक्य छे, पण तेनुं सहज स्पष्टीकरण करवा माटे तेनी अर्थवाळी बुकमां यथामति उद्यम कर्यो छे. तेमांथी सारमात्र ग्रहण करी भव्य जनो स्वपर हितमां वृद्धि करो, ए ज महाकांक्षा अने ए ज कर्त्तव्यरूप समजी प्रस्तुत जीवनपरिचय समाप्त करुं छुं.

चिदानंदपदरसिक कर्पूर

अनुक्रमणिका

श्री बुद्धि-वृद्धि-कर्पूर ग्रन्थमाळाना मणकानी विगत

१ भारतीय दर्शनोमां जैन दर्शननुं स्थान.
२ सामायिक चैत्यवंदन सूत्र सार्थ.
३ देवसी राइ प्रतिक्रमण सूत्र. सार्थ.
४ भक्तिमाळा.
५ जैन तत्त्वप्रवेशक ज्ञानमाळा, भाग १ लो.
६ प्रार्थना पच्चीशी.
७ ब्रह्मचर्य विचार.
८ जैन तत्त्वप्रवेशक ज्ञानमाळा, भाग २ जो.
९ स्वाध्याय.
१० घरनी लक्ष्मी.
११ शियळनो महिमा.
१२ चिदानंद पद संग्रह. भाग १ लो.
१३ प्रभुप्रार्थना.
१४ साधुमर्यादापट्टक.
१५ पंचकल्याणक पूजा. (पं. रूपविजयजीकृत) सार्थ.
१६ श्रीपालगोपाल तथा सूरचंद्र कुमार चरित्र.
१७ सद्बोध संग्रह भाग १ लो.
१८ कामघट कथाप्रबंध तथा कंडू राजानी कथा विगेरे.
१९ छूटा वेरायेलां मोती भाग २ जो.
२० ,, ,, मोती भाग ३ जो.

आमांथी जे बुक जोइए ते मंगाववा सद्गुणानुरागी मुनिराजश्री कर्पूरविजयजी उपर पालीताणा-मोटावाळी धर्मशाळामां लखवुं. तेओ सीलकमां हशे तो मोकलशे.

श्री परमात्मने नमः

श्री चिदानंदजीकृत सवैया

श्री चिदानंदजीकृत सवैया

(सवैया एकत्रीसा)

ओंकार[१] अगम[२] अपार प्रवचनसार[३],
महाबीज पंच पद गरभित[४] जाणीए;
ज्ञान ध्यान परम निधान सुखथान[५] रूप,
सिद्धि बुद्धिदायक अनुप[६] ए वखाणीए.
गुण दरियाव[७] भवजळनिधि[८] मांहे नाव[९],
तत्त्वको लिखाव[१०] हिये[११] जोतिरूप[१२] ठाणीए[१३];
कीनो हे उच्चार आदि[१४] आदिनाथ[१५] तात[१६] याको,
चिदानंद प्यारे चित्त अनुभव[१७] आणीए. १

---

१ अरिहंतनो 'अ', अशरीरी (सिद्ध) नो 'अ', आचार्यनो 'आ', उपाध्यायनो 'उ' अने मुनिनो 'म्' एम पांच अक्षरो मळीने ओंकार थयेलो छे. ए शाश्वत मंत्र छे. २ अगम्य. ३ जैन प्रवचनना सारभूत. ४ गर्भित-समायेल. ५ सुखनुं स्थान. ६ अनुपम. ७ समुद्र तुल्य. ८ समुद्र. ९ वहाण. १० समावेश. ११ हृदयमां. १२ ज्योतिरूप. १४ स्थापीए. १४ प्रथम १५ श्री ऋषभदेवप्रभु. १६ पिताए. १७ प्रणव मंत्रनो अनुभव.

नमत सकळ इंद नंद जाकुं ध्येयरूप,
जानके मुनींद्र याकुं ध्यान मज्झ धारहि;
सुरति निरतिमें ममाग रह आठु जाम,
सुरभि न जिम निज सुतकुं विसारहि,
लीन होय पीनता प्रणव सुखकारी लहे,
दहे भवबीज निप ग्रास परजारहि;
चिदानंद प्यार शुभ चेतना प्रगट कर,
एसा ध्यान धर मिथ्याभावकुं विसारहि. २

मुखमांहि रामपें हरामम़ांहि मन फिरे,
गिरे[2] भवकूपमांहि कैर दीपें धारके;
विषयविकारमांहि रागी मुख इम कहे,
मे तो हुं विरागी माला तिलक ज्युं धारके.
जोगकी जुगति विना जाने जो कहावे जोगी,
गलामांहे सेली अरु काली कंथा डार के;

१ बधा. २ चंद्र ३ जे ॐकारने ४ ध्यान करवा योग्य. ५ मां, मध्ये. ६ ध्याननी. ७ आसक्तिमां ८-९ आठ पहोर. १० गाय. ११ वाजरडाने. १२ पुष्ट थाय छे. १३ बाळे . १४ विषय. १५ वासना. १६ बाळी देय छे.

१ अनीतिमां. २ पडे. ३ हाथमां. ४ दीवो. ५ युक्ति. ६ राख. ७ अने. ८ चींथरानुं बनावेलुं वस्त्र. ९ पहेरीने.

विना गुरुगम मिथ्याज्ञान भमे इणंविध,
फोगट ज्युं जावे ए मनुष्यभव हारके. ३

शिरे पर श्वेते केश भया तोहु नांहि चेत,
फिरत अचेत धन हेत परदेशमें;
मेरो मेरो करत धरत न विवेक हिये,
मोह अतिरेक धर परेत किलेशमें.

पड्यो नानाविध भवकूपमें सहत दुःख,
मगेन भयो हे मधुबिंदु लवलेशमें;
आतपत्र छायो सोउ मन हुंत भयो अब,
चिदानंद सुख पायो साधु के सुवेशमें. ४

धन अरु धामे सहु पड्यो हि रहेगो नर,
धार के धरामें तुं तो खाली हाथ जावेगो;
दान अरु पुन्य निज करथी न कर्यो कछु,
होय के जमाइ कोइ दुसरो हि खावेगो.
कुड अरु कपट करी पापबंध कीनो ताते,
घोर नरकादि दुःख तेरो प्राणी पावेगो;

१० आ प्रमाणे.

१ माथा उपर. २ मकेद. ३ उत्कर्ष. ४ पडेलु. ५ मग्न. ६ मधना बिंदु. ७ अंशमात्र. ८ छत्र

१ अने. २ हाट-हवेली.

पुन्य विना दुसरो न होयगो संखाइ तब,
हाथ मल मल माखी जिम पसतावेगो. ५
अगम अपार निज संगति संभार नर,
मोहकुं विडार आप आप खोजें लीजीये;
अचळ अखंड अलिप्त ब्रह्मंड मांहि,
व्यापक स्वरूप ताको अनुभव कीजीए.
खीर नीरें जिम पुद्गल संग एकीभूत,
अंतर सुदृष्टि खोज ताको लेंव लीजीये;
धार एसी रीत ही ए परम पुनितँ इम,
चिदानंद प्यारे अनुभवरस पीजीये. ६
आयके अचानक कृतांत ज्युं गहेगो तोहे,
तिहां तो सखाइ कोउ दुसरो न होवेगो;
धरम विना तो ओर सकळ कुटुंब मिली,
जानके परेतां कोइ सुपने न जोवेगो.
लटक सलाम के सखाइ विना अंत समें,
नेणमांहि नीर भर भर अति रोवेगो;

---

१ संभाळ. २ विदार. ३ शोधी. ४ पाणी. ५ एकरूप. ६ अंशमात्र. ७ पवित्र.

१ काळ. २ रक्षक ३ परेतां-प्रेत थयेल-मरण पामेल जाणीने. ४ लटक सलामवाळो सखाइ ते (जुहार) प्रणाम मित्र-धर्म.

जान के जगत एसो ज्ञानी न मँगन[5] होत,
अंबे[5A] खावा चाहे ते तो बाउँल[6] न बोवेगो[7]. ७

(सवैया तेवीसा.)

आपकुं आप करे उपदेश ज्युं,
आपकुं आप सुमारग आणे;
आपकुं आप करे स्थिर ध्यानमें,
आपकुं आप समाधिमें ताणे.
आपकुं आप लिखावे[1] स्वरूपशुं,
भोगनकी ममता नवि ठाणे[2];
आपकुं आप संभारत या विध,
आपको भेद तो आप हि जाणे. ८

आप थइ जगजाळथी न्यारो ज्युं,
आप स्वरूपमें आप समावे;
आप तजे ममता समता धर,
शील शुं साचो सनेह जगावे.
आप अलेख[3] अभेख[4] निरंजन[5],

---

५ आसक्त. ५A केरी. ६ बावळ ७ वावतो.

१ ओळखे. २ आणे-करे. ३ अलेख-जेनुं स्वरूप लखाय नहीं तेवो ४ अभेख-कोइ पण प्रकारना भेख (वेश) विनानो. ५ निरंजन-मूळ स्वरूपमां कर्मरूप अंजन विनानो,

पर जन अंजन[६] दूर वहावे;
या विध आप अपूरव भावथी,
आपणो मारग आप हि पावे. ९

वेद भणो ज्युं कीताब[१] भणो अरु,
देखो जिनागमकुं[२] सब जोई;
दान करो अरु स्नान करो भावे,
मौन धरो वनवासी ज्युं होई.
ताप तपो अरु जाप जपो कोउ,
कान फिराय[३] फिरो फुनि दोई;
आतम ध्यान अध्यातम ज्ञान,
समो शिवसाधन[५] ओर न कोई. १०

जे अरि[६]–मित्त बराबर जानत,
पारस[७] ओर पाषाण[८] ज्युं दोइ;
कंचन कीच[९] समान अहे जस,
नीच नरेशमें भेद न कोइ.
मान कहा अपमान कहा मन,
ऐसो विचार नहि तस होइ;

६ अन्यनुं करेल अंजन–मिथ्यात्व–रूप तेने दूर करे.
१ धर्म–ग्रंथ. २ जैनसिद्धांत ३ फडावीने. ४ बन्ने.
५ मोक्षनुं साधन ६ शत्रु. ७ पारसमणि–जेना स्पर्शथी
लोढुं सुवर्णपणाने पामी जाय छे ते ८ पथ्थर ९ माटी

राग [10]रु रोष[11] नहिं चित्त जाके ज्युं,
धन्य अहे जगमें नर सोइ. ११
ज्ञानी कहो ज्युं अज्ञानी कहो कोइ,
ध्यानी कहो [12]मतमानी ज्यूं कोइ;
जोगी कहो भावे भोगी कहो कोइ,
जाकुं जिस्यो[13] मन भासत होइ.
दोषी कहो निरदोषी कहो,
पिंड-पोषी[14] कहो कोइ ओगुन[15] जोइ;
राग रु रोष नहिं सुन जाके ज्युं,
धन्य अहे जगमें जन सोइ. १२
साधु सुसंत महंत कहो कोउ,
भावे कहो निगरंथ पियारे;
चोर कहो चाहे ढोर कहो कोउ,
सेव करो कोउ जाने दुलारे.
विनय करो कोउ उंचे बेठाय ज्युं,
दूरथी देख कहो कोउ जा रे;
धारे सदा समभाव चिदानंद,
लोक कहावत[3]सुं नित न्यारे. १३

---

१० के ११ द्वेष १२ कदाग्रही. १३ जेम. १४ उदर भरनार. १५ ओगुन-अवगुण.

१ जाणतो माणस. २ प्रेमथी. ३ कथनथी

मानीकुं होय न मर्द्दवता गुण,
मद्दवता तब काहे को मानी ?,
दानी न होय अदत्त जिको ज्युं,
अदत्त भयो ते तो काहेको दानी ?
ध्यानीकुं चंचळता नहिं व्यापत,
चंचळता तद काहेको ध्यानी ?;
ज्ञानी न होय गुमानी सुनो नर,
मान अहे तद काहेको ज्ञानी ? १४

जोबन संध्याके रंग समान ज्युं,
मूढ ! कहाँ परमादकुं सेवो ?
संपत तो सरिताको ही पूर ज्युं,
दान करी फळ याको ज्युं लेवो.
आयु तो अंजळिके जळ ज्युं नित,
छिजत हे लखँ एसो ज्युं भेवो;
देह अपावन जान सदा तुम,
केवळीभाखित मारग सेवो. १५

---

१ मार्दवता-मृदुता (निरभिमान). २ नहि आपेल. ३ अभिमानी. ४ अहो !

१ यौवन. २ रंग. ३ क्यां ? ४ संपत्ति. ५ नदीना. ६ घटतुं जाय छे. ७ लक्षमां ले. ८ भेद-हकीकत. ९ अपवित्र. १० भाषित-कथित

संसार असार भयो जिनकुं,
मरवेको[1] कहा तिनकुं डर हे;
ते तो लोक देखाव कहा ज्युं कहो,
जिनके हिये[2] अंतर थिति[3] रहे.
जिने मुंड मुंडाय के जोग लीयो,
तिनके शिर कोन रही करै[4] हे;
मन हाथ[5] सदा जिनकुं तिनके,
घर हि वन हे वन हि घर हे. १६

शुभ संवर[1] भाव सदा वरते,
मन आश्रवकेरो[2] कहा डर हे ?;
सहु वादविवाद विसार अपार,
धरे समता जे इसो नर हे.
निज शुद्ध समाधिमें लीन रहे,
गुरु ज्ञानको जाकुं दियो वर[3] हे;
मन हाथ सदा जिनकुं तिनके,
घर हि वन हे वन हि घर हे. १७

ममता लवलेश नहि जिनके चित्त,
छार[4] समान सहु धन हे;

---

१ मरवानो. २ हृदयमां. ३ आत्मस्वरूपनी स्थिति ४ वेरो. ५ कबजे छे.

१ आवता कर्मने रोकनार. २ कर्मने. ३ वरदान. ४ धूळ.

जाकुं भेद–विज्ञानकी दृष्टि ठरी,
अँहि कंचुँकी जेम जुदो तन हे,
विषयादिक पंक नहि ढीक जाकुं ज्युं,
पंकजँ जिम जिका जँन हे;
मन हाथ सदा जिनकुं तिनके,
वन हि घर हे घर हि वन हे. १८

माखी करे मध भेरां[1] सदा ते तो,
आन अचानक ओर हि खावे;
कीडी करे कणँकुं जिम संचिँत,
तोहुके कारण प्राण गमावे.
लाख करोरकुं जोर अरे नर,
काहेकुं मूरख ! सूँम कहावेः
धर्यो हि रहेगो इहां के इहां सहु,
अंत समे कछु साथ न आवे. १९

---

२ जड–चैतन्यना विवेक. ३ सर्पनी. ४ कांचळी. ५ कादव. ६ ढांकी शकता. ७ कमळ. ८ आत्मा

१ भेळुं. २ आवी. ३ अनाजनां ४ संचय. ५ तेने माटे 'कीडी संचरे ने तेतर खाय' ए कहेवत अनुसार कीडीनुं एकटुं करेलुं वधुं धान्य तेतर पक्षी कीडी सहित खाइ जाय छे. ६ बळे. ७ कंजुस. ८ पडयुं रहेशे.

रंचक[1] बीज धरा[2]मांहि बोवंत[3],
ताको अनेक गुणो फीर पावे;
काल वसंतकुं जाचक[4] जानके,
पान दिये तिनकुं नवें[5] आवे.
जाण अनित सभाव[6] विवेकशुं,
संपत[6A] पाय सुमारग लावे[7];
कीरति होगी उनोंकी दशो[8] दिशें[9],
बेठ सभामें दातार कहावे. २०

माटीका भांड[1] होवे शतखंड[2] ज्युं,
लागत [2A]जाम जरा ठेणका[3];
इम जाण अपावन[4] रूप अरे नर,
नेह[5] कहा करीए तनका ?
निज कारज सिद्धि न होय कछु[6],
पर[7]रंजन शोभ करे गणका[8];
चिदानंद कहा जपमाल[9]कुं फेरत,
फेर अरे मनके मणका. २१

---

१ नाना सरखा. २ जमीनमां. ३ वावे छे. ४ भीखारी. ५ नवा ६ स्वभाव. ६A पैसा. ७ वापरे ८ दशे. ९ दिशामां.

१ वासण. २ सो कटका. २A जेने. ३ ठोकर. ४ अपवित्र ५ स्नेह. ६ कांई. ७ अन्यने ८ वेश्या ९ जपमाळा.

ज्ञानरविका उद्योत भया तब,
दूर गया भ्रम–भाव अंधेरा;
आप स्वरूपकुं आप निहारत,
जूठ स्वरूप लिख्या जगकेरा.
मायाकुं तोर रु ध्यानकुं जोरके,
पाया जिनुने सुधाम बसेरा;
या विध भाव विचार चिदानंद,
सोई सुमंत अहे गुरु मेरा. २२

काहेकुं देश–विदेश फिरे नर ?
काहेकुं सायरकुं अवगाहे ?
काहेकुं आश करे परकी शठ ?
नीच नरेशकी चाकरी चाहे ?
काहेकुं मोचें बिचार करे तन ?
अंतर तापथी काहेकुं दाहे ?
दीनो अहे अवतार तोहे जिणे,
ताको तो Aभारसुं तेहु निवाहे. २३

---

१ प्रकाश. २ मिथ्याभाव. ३ जोवुं. ४ ओळखवुं. ५ तोड. ६ जोड. ७ आत्मस्वरूपमां रमणतारूप उत्तम निवासस्थानमां. ८ वसवाट कर्यो छे ९ तेज. १० हो

१ सागरमां. २ सफर करे छे ३ मूर्ख ४ संताप करे छे. ? ५ बळे छे ? ६ दीधो. ७ तने ८ जेणे. ८A भारने. ९ निर्वाहे–उपाडे

काहेकुं जंतर मंतर साधत ?
काहेकुं निसा मसाणमें जावो ?
काहेकुं देवकी सेव करो तुम ?
काहेकुं आक-धतुर ज्युं खावो ?
रंचक वित्त असारके कारण,
काहेकुं ओर के दास कहावो ?
आश कहा करीए परकी नर !,
होइ निराशे निरंजन ध्यावो. २४

सुतो कहा परमादमें प्यारे तुं ?
साथमें तेरे तो चोरे लगे रे;
मात रु तात रु भ्रात रु भामिनी,
स्वारथ के सहु जान सगे रे.
कुणका संगी सनेही अहे तुं जो ?
कुण अहे जगमांहि ज्युं तेरे ?
आयो किहांथी किहां फुनि जावेगो ?
एसो विचार करो मनमें रे. २५

---

१ रात्रिए. २ आकडो अने धतुरो. ३ रंचमात्र. ४ नोकर. ५ निष्कामपणे. ६ सिद्धस्वरूप परमात्मा.

१ आळसमां. २ काळरूप चोर अथवा तो कषायरूप चोर. ३ स्त्री.

नंदमहानिधि सिद्धि[2] कहा करुं ?
कहा करुं सुख देवगतिको ?
कहा करुं मणि माणेक मोती ज्युं ?
कहा करुं तेरे राज्यको टीकों[3] ?
कहा करुं जनरंजन वेशकुं ?
कहा करुं मंतधार[4] मति को ?
एक निरंजन नाम विना जग,
और सहु मोहे लागत फीको. २६

फुलके संग फुलेल[1] भयो तिले-
तेल ते तो सहु के मन भावे;
पारस के परसंगथी देखीए,
लोह[3] ज्युं कंचन होय विकावे.[4]
गंगामें आय मिल्यो सरिता[5] जळ,
तेह महा जळ ओपम[6] पावे;
संगत को फळ देख चिदानंद,
नीच पदारथ उच्च कहावे. २७

१ नवनिधि. २ अष्टसिद्धि. ३ तीलक ४ मत-वादीओनी

१ सुगंधीतेल. २ तलनुं. ३ लोढुं ४ वेचाय छे. ५ नदीओनुं ६ उपमा

नलिनी[1] दलमें[2] जलबुंद ते तो,
मुगतां[3]फळकेरी ज्युं ओपमा पावे;
मलैयागर[4] संग पलास तरु लख?
ताहु में चंदनसा गुण आवे.
(सु) गंध संजोग[6] थकी मृगको मद,
उत्तम लोक सहु मिल खावे;
संगतको फल देख चिदानंद,
नीच पदारथ उच्च कहावे. २८

धीर[1] विना न रहे पुरुषारथ,
नीर विना तरखा[2] नहि जावे;
भूप विना जग नीति रहे नहीं,
रूप विना तन शोभ न पावे.
दिन[3] विना रजनी नवि फीटत[4],
दान विना न दातार कहावे;
ज्ञान विना न लहे शिव मारग,
ध्यान विना मन हाथ[5] न आवे. २९

---

१ कमलिनी. २ पांदडामां. ३ मोती. ४ मलयाचलना ५ खाखरा वगेरे. ६ मेल.

१ धैर्य. २ तृषा. ३ सूर्यप्रकाश. ४ दूर थाय. ५ कबजामां.

पंथिकं आय मिले पंथमें[२] इम,
दोय दिनोंका यहे जग मेलों[३];
नांहि कीसीका रह्या न रहेगा ज्युं,
कोन गुरु अरु कोनका चेला ?
सासों तो छीजेत हे सुन एसे ज्युं,
जात वह्या जेसा पाणीका रेला;
राज समाजँ पड्या ही रहे सहु,
हंसँ तो आखर जात अकेला. ३०

भूपका मंडन[१] नीति यहे नित,
रूपका मंडन शील सुजाणो,
कायाका मंडन हंसं[२] ज हे जग,
मायाकों[३] मंडन दान वखाणो.
भोगीका मंडन हे धनथी फुन,
जोगीका मंडन त्याग पिछानो;
ज्ञानीका मंडन जाण क्षमा गुण,
ध्यानीका मंडन धीरज ठाणो. ३१

---

१ मुसाफर. २ रस्तामां. ३ मेळो. ४ श्वासोच्छ्वास ५ घटता जाय छे. ६ साम्राज्य. ७ जीव.

१ शोभा. २ आत्मा ज. ३ लक्ष्मीनुं. ४ समजो.

एक अनिष्ट[A] लगे अति देखत,
एक लगे सहुकुं अति प्यारा;
एक फीरे निज पेटके कारण,
एकहि हे लख कोटी आधारा[1].

एकन उपनेंहि नहि पावत,
एकनके शिरछत्र ज्युं धारा;
देख चिदानंद हे जगमें इम,
पाप रु पुन्य का लेखा[3] हि न्यारा. ३२

पाप रु पुन्यमें भेद नहि कछु,
बंधन रूप दोउ तुमे जाणो;
मोहनी मात रु तात दोउके ज्युं,
मोहमाया बलवंत वखाणो.
बेडी[1] तो कंचन लोहमयी दोउ,
याविध भाव हिये निज आणो;
हंस स्वभावकुं धारके आपणो,
दोउथी न्यारो सरूप[2] पिछानो[3]. ३३

A अप्रिय. १ आधारभूत २ पगरखा. ३ पंथ–हिसाब.

१ पुन्य अने पाप ए बन्ने सोनानो अने लोढानी बेडी समान छे. २ आत्मस्वरूप. ३ ओळखो.

पूजत हे पदपंकज ताके ज्युं,
इंद नरिंद सहु मिल आइ;
चार निकायके[1] देव विनेयुत[2],
कष्ट पडे जाकुं होत सहाइ.
उरधं[2A] और अधोगतकी सब,
वस्तु अगोचर[3] देत लखाइ[4];
दुर्लभ नांहि कछु तिनकुं नर,
सिद्धि सुध्यानमयी[5] जिणे पाइ. ३४
जाण[1] अजाण दोउमें नहिं जड,
प्राणी एसो दुर्विदग्ध[2] कहावे;
विरंच[3] समान गुरु जो मिले तोहि,
व्याल[4]तणी परे वांको हि जावे.
जाणे[5] विना हि एकांत गहे[6] सब,
आप तपे[7] परकुं ज्युं तपावे;
वादविवाद कहा करे मूरख !
वाद किये कछु हाथ न आवे. ३५

---

१ भुवनपति, वाणव्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिक-ए चार जातिना. २ विनययुक्त २A ऊर्ध्वलोक. ३ अदृश्य. ४ प्रत्यक्ष देखाय छे. ५ केवलज्ञान.

१ ज्ञानीमांए न गणाय अने अज्ञानीमांए न गणाय एवो जड. २ दुर्विदग्ध-बहु मुश्केलीए समजावी शकाय तेवो. ३ ब्रह्मा. ४ साप. ५ सम्यग्ज्ञान. ६ ग्रहे. ७ मिथ्यात्ववडे तपे.

वेलुकुं पीलत तेल लहे नहि,
तूंप लहे नहि तोयँ विलोया,
सिंगकु दुंहत दूध लहे नहि,
पाक लहे नहि उखर बोया.
बाउले बोवत अंब लहे नहि,
पुन्य लहे नहि पांरको तोया;
अंतर शुद्धता विण लहे नहि,
उपरथी तनकुं कहा धोया ? ३६

द्रव्य अरु भावना करमथी न्यारो नित,
लेश्या गति जोगको संजोग न हु पाइए;
कोइथी न कह्यो जाय करथी न ग्रह्यो जाय,
रह्यो हे समाय ताकुं केसे के[3] बताइए ?
नय अरु भंग न निखेपको प्रवेश जिहां,
उंगति जुंगति तामें कोन भात लाइए;
चिदानंद नियंत सरूप निज एसो धार,
विवहारसें हि नाना भेद दरसाइए. ३७

---

१ रेतीने. २ घी-माखण. ३ पाणी. ४ वलोव्याथी. ५ शींगडाने. ६ दोवाथी. ७ खारी जमीनमां ८ वाव-वाथी. ९ बावळ. १० परने. ११ तपाव्याथी

१ अलग. २ हाथथी. ३ कही. ४ निक्षेपनो, ५ उक्ति. ६ जुक्ति. ७ निश्चय.

तुं तो अविनाशी काया· प्रगट विनाशी,
अरु तुं तो हे अरूपी ए तो रूपी वस्तु जोइए;
मळकेरी क्यारी मोहरायकी पियारी ए तो,
होयगी न्यारी ए तो वृथा भार ढोईए;
महादुःखखानी दुरगतिकी नीसानी तातें,
याके तो भरुसे निहचित नहि सोइए;
चिदानंद तप जप किरियाको लाहो लीजे,
नीको नरभव पाय बिरथा न खोइए. ३८
थीर करी पंचे बीज वायुको प्रचार करे,
भेदे खट चक्रको अवंक गति पायके;

---

१ नित्य. २ अनित्य. ३ उठावीए. ४ निश्चिन्तपणे.

१ पांच बीज=पांच तत्त्व (पृथ्वीतत्त्व, जलतत्त्व, अग्नितत्त्व, वायुतत्त्व अने आकाशतत्त्व). २ प्राणवायु; प्राणवायुनी स्थिरता जेटले अंशे थाय तेटला अंशे मननी पण अचळता थाय छे. ३ छ चक्रः–१ (कंठना मध्य भागमां) "विशुद्धिचक्र," २ (हृदय भागमां) "अनाहतचक्र," ३ (जठरना भागमां) "मणिपूरकचक्र," ४ (आंतरडाना भागमां) "स्वाधिष्ठानचक्र," ५ (गुदा स्थानमां) "मूलाधारचक्र," अने ६ मगजमांना तंतुओनां जाळामांथी जे सूक्ष्मतंतु चक्र बन्युं छे तेने). "सहस्रारचक्र." आ षट् चक्रमां प्राणवायु रहेलो छे तेमां संयम करवाथी षट चक्रनुं भेदन थाय छे. ४ सरल.

प्राणायाम जोग सप्त भेदको स्वरूप लही,
रहत अडोल बंकनालमें समायके.
देहको विसार भान दृढ अति धार ज्ञान,
अनाहत नाद सुणे अति प्रीत लायके;
सुधासिंधुरूप पावे सुख होय जावे तब,
मुखथी बतावे कहा मुंगा गोळ खायके. ३९
धरम सुकल ध्यान हिरदेमें धारिये ज्युं,

---

५ श्वास अने उच्छवासनी गतिने रोकवी ते ६ योगना आठ भेदो (अंगो) छे. तेमां एक प्राणायाम अने अन्य सात. ७ श्वासनो प्रकाश भ्रकुटिचक्रथी होय छे अने ते वंकनालमां थई नाभिमां निवास करे छे. ८ परम आनंदना स्थानरूप, सूक्ष्म, स्वानुभवथी लक्ष्य अने द्वादशांत स्थाननी नीचे तेलनी धारा पेठे अविच्छिन्नपणे चालतो अने दीर्घ घंटानादनी जेम लांबो तार शब्द प्रगट करतो एवो प्रणव (ॐकार नाद) ९ अमृत.

१ वस्तुनो स्वभाव-आत्मस्वरूप-ते धर्म छे. आत्मा एक वस्तु छे तेथी आत्मानो स्वभाव ते आत्मधर्म कहेवाय छे. ते संबंधी ध्यान-विचारणा ते धर्मध्यान अर्थात् आत्मस्वरूपमां प्रवेश करवा के आत्मस्वरुप प्राप्त करवा माटे जे विचारो करवा, जे जे निर्णयो करवा अने मन उपर ते ते स्वभावने लगता संस्कारो पाडवा ते धर्मध्यान. २ आत्मपरिणतिमां एकाग्र थवुं ते. धर्मध्यानथी वस्तुस्वभावमां प्रवेश करवानी लायकात आवे छे अने शुक्लध्यानथी आत्मस्वरूप थइ रहेवाय छे.

आरत[3] रूद्र[4] दोउ ध्यानकुं निवारीए;
प्रथक प्रथक चार[5] चार पाये हे ज्युं,
ताको तो सरूप गुरुगमथी विचारीए;
एसो ध्यान अगनि प्रजार कायकुंड बीच[6],
कर्मकाष्टकेरी ज्युं आहुति तामें डारीए;
दुर्ध्यान दूर होये आप ध्यान भुरी[7] भये,
शुद्ध ही सरूप निज कर थिर[8] धारीए. ४०

३ रागद्वेषनी परिणतिथी कांई पण जीवने दुःख उत्पन्न करवुं के दुःख उत्पन्न करवाना विचारो करवा ते दुर्ध्यानरूप आर्त्तध्यान. ४ जे कारणने लई दुष्ट-क्रूर आशयवाळो जीव हिंसादि करी कर्म बांधे छे ते रौद्रध्यान. ५ आ चारे ध्यानना चार चार पाया छे, जेमके:— (१) आज्ञाविचय धर्मध्यान, अपायविचय धर्मध्यान, विपाकविचय धर्मध्यान अने लोकसंस्थानविचय धर्मध्यान. (२) पृथक्त्ववितर्कसविचार, एकत्ववितर्क अविचार, सूक्ष्मक्रियाअप्रतीपाति अने समुच्छिन्नक्रिया निवृत्ति शुक्लध्यान. (३) अनिष्टसंयोग-आर्त्तध्यान, इष्ट-वियोग-आर्त्तध्यान, रोगचिंता-आर्त्तध्यान अने अग्रशौच आर्तध्यान. (४) हिंसानंद रौद्रध्यान, असत्यानंद रौद्रध्यान, चौर्यानंद रौद्रध्यान अने संरक्षानुबंधी रौद्रध्यान. आ ३९-४० सवैयामां लखेल ध्यान माटे ध्यानशतक, ध्यानदिपिका, योगदीपक, योगशास्त्र, योगप्रदीप वगेरे ग्रंथोमां बहु विस्तार छे ते जोवा. ६ अंदर. ७ विशेष. ८ स्थिरपणे.

भूल्यो फिरे फुल्यो मोह मदिराकी छाकमांहि,
धार्यो नहि आतम अध्यातम विचारकुं;
पंडित कहायो ग्रंथ पढी आयो नांहि साचो,
भेद पायो अरु धायो देहके विकारकुं;
प्रभुताइ[१] धारे नवि प्रभुकुं संभारे मुख,
ज्ञान तो उचारे नवि मारे मनजोरकुं[२];
खोटो उपदेश देवे अति अनाचार सेवे,
ते तो नवि पावे भवउदधिके[३] पारकुं. ४१

बग[१] धरे ध्यान शुक[२] कथे मुख ज्ञान मच्छ-
कच्छा[३] असनान[४] पयपान[५] शिशु[६] जाणीए;
खर[७] अंग धार छार[८] फणि[९] पौन[१०]को आहार,
दीपसिखा अंग जार[११] सलभ[१२] पिछानीए;
भेड[१३] मूल[१४] चावे लठ[१५] पशुअन[१६] पटा अरु,
गडर[१७] मुंडावे मुंड बोर्ते[१८] का वखाणीए;
जटाधार[१९] वट[२०]केरो वृक्ष ज्युं वखाणे ताको,
इत्यादिक करणी न गिणतीमें आणीए. ४२

---

१ मोटाइ. २ व्यभिचारी मनने. ३ भवसमुद्रना.

१ बगलुं २ पोपट. ३ काचबा. ४ स्नान. ५ दुध पीवुं. ६ बाळक ७ गधेडो. ८ धूड. ९ सर्प. १० पवननो ११ प्रजाळी १२ पतगीओ. १३ बोकडो. १४ मूलिया. १५ मजबूत. १६ पशुओ १७ घेटो. १८ बहु-वधारे. १९ वडवाई-रूपी जटा धारण करे. २० वडनुं.

छांडके कुसंगत सुसंगथी सनेह कीजे,
गुण ग्रही लीजे अवगुण दृष्टि टारके;
भेदज्ञान पाया जोग ज्वाला करी भिन्न कीजे,
कनक उंपलकुं विवेक खारे डारके;
ज्ञानी जो मिले तो ज्ञानध्यानको विचार कीजे,
मिले जो अज्ञानी तो रहीजे मौन धारके;
चिदानंद तत्त्व एही आतम विचार कीजे,
अंतर सकल परमाद भाव गौरके. ४३

जूठो पक्ष ताणे, विना तत्त्वकी पिछाण करे,
मोक्ष जाय इसं अवतार आय लीनो हे;
भये हे पाषाण भगवान शिवजी कहात,
बिंदा (विधु) कोप करके सराप जब दीनो हे;
तिहु लोकमांहि शिवलिंगको विस्तार भयो,
वेत्री वज्र करी ताकुं खंड खंड कीनो हे;
चिदानंद एसो मनमत धार मिथ्यामति,
मोक्षमार्ग जाण्या विना मिथ्यामति भीनो हे. ४४

---

१ माटीने २ खार. सुवर्णना अर्थी जेम क्षार मूकीने कनक अने पथ्थरने जुदा पाडे छे तेम भेदज्ञान पाम्या त्यारे योगरूपी ज्वाला प्रगटावी विवेकरूप क्षार मूकी आत्मा साथे मळेलां कर्मोने छूटा पाडी दईए ३ गाळी दईने

१ इश्वरपणे. २ ब्रह्माए. ३ श्राप. ४ इन्द्रे. ५ असत्यमत. ६ लीन रहे छे.

रोम रोम दीठ पोणे बेबे रोग तनमांहे,
साडेतीन कोडं[१] रोम कायामें समाये हे;
पांच क्रोड अडसठ लाख निन्नाणु हजार,
छसेथी अधिक पंचताली रोग गाये हे;
एसो रोग सोग ओर विजोगको [२]स्थान जामें,
मूढ अति ममताकुं धारके लोभायो हे;
चिदानंद याको राग त्यागके सुज्ञानी जीव,
साचो सुख पाय अविनाशी[३] ज्युं कहायो हे. ४५

योंहि आजकाल तोरे करत जनम गयो,
लह्यो न धरमको मरम चित्त लायके;
सुद्धबुद्ध[१] खोइ एसे मायामें लपट रह्यो,
भयो हे दीवानो तुं धतुरो मानुं खायके;
[२]गेहेगो अचान[३] जेसें लैंवाकुं[४] सेंचान[५] तेसें,
धरी पल छीनमांज रविसुत[६] आयके,
चिदानंद काचके शकल[७] काज खोयो गार्ढ,
नरभव रूप रूडो[८] चिंतामणि पायके. ४६

---

१ क्रोड. २ निवास-देह. ३ सिद्ध.

१ शुद्धि-बुद्धि. २ पकडशे. ३ अचानक ४ पत्तीना बाळको. ५ सींचाणो. ६ यम-काळ. ७ काचनो टुकडो. ८ अति श्रेष्ठ.

लवसत्तमिक[1] देव जाणे खटद्रव्य[2] भेवै[3],
परकी न करे सेवै[4] एसे पदै[5] पायो हे;
सागर प्रमित[6] हे तेतीस जाकी आयु थिति[7],
बोधरूप[8] अंतर समाधि लक्ष लायो हे;
अल्प हे विकार अरु सुख हे अनंत जाकुं,
सूत्रपाठ करी एसो प्रगट बतायो हे;
चिदानंद एसो सुख तेहु जिनराज देव,
भावना प्रथममें अनित्य दरसायो हे. ४७

वनिताविलास दुःखको निवास भासै[1] पर्यो[2],
जंबूस्वामी धर्यो तातें[3] मनमें विराग ज्युं;
वनिताविलासी नानाविध दुःख पाये एसे,
आमिष[4]आसक्त कष्ट लह्यो जैसे काग ज्युं;
नवपरणित नार वसु[5] धन धाम त्याग,
छिनमांज लहे भवउदधिके पार ज्युं;
चिदानंद नरकदुवार हे प्रगट नार,
ज्ञानहीन करे तेथी अति अनुराग ज्युं. ४८

---

१ सर्वार्थसिद्ध विमानवासी. २ छ द्रव्यना. ३ भेदनुं स्वरूप. ४ सेवा. ५ अहमिंद्रपद. ६ प्रमाण. ७ स्थिति ८ सम्यग्बोधरूप.

१-२ समजायुं. ३ तेथी. ४ मांस. ५ सुवर्ण.

सुणी भृंगकेरा शब्द कीटे फीट भृंग भयो,
लोहको विकार गयो पारस फरसथी;
फुलके संजोग तिल तेल हु भयो फुलेल,
तरु भये चंदन सुवासके फरसथी;
मुक्ताफळ स्वातके उदक भयो सीपसंग,
काष्ट हु पाषाण ज्युं सीलोदक सरेसथी;
चिदानंद आतम परमातम सरूप भयो,
अवसर पाय भेद-ज्ञानके दरसथी. ४९

खट काय मज्झ धार चोलेणे चोरासी लाख,
नाना रूप सज बहुविध नाच कीनो हे;
पंच जो मिथ्यातरूप सज सीणगार[A] अंग,
मोहमयी मदिराको केफ अति पीनो हे;
कुमति कुसंग लीयो उद्भट वेस कीयो,
फीरत मगन क्रोध–मान रस भीनो हे;

---

१ भ्रमरनो. २ कीडो-इयळ. ३ लोढानो. ४ स्पर्शथी. ५ माती. ६ स्वाती नक्षत्र. ७ छीपना संगथी, ८ शिलोदकथी ९ सरेशथी १० दर्शनथी.

१ (पृथ्वीकाय आदि) छकाय. २ मध्ये. ३ वेष. ४ पांच मिथ्यात्व (अभिग्रहिक, अनाभिग्रहिक, आभिनिवेशिक, सांशयिक, अनाभोग) ४A शणगार ५ आछकडो वेष.

चिदानंद आपको सरूप विसराय ऐसें,
सांसारिक जीवको विरुद मोटो लीनो हे. ५०
शिव सुखकाज धर्म कह्यो जिनराज देव,
ताके चार भेद ज्युं आचारादिक[1] जाणीए;
दान शील तप भाव हे निमित्तको लिखाव,
निहचे[2] ववहारथी दुविध मन आणीए;
स्याद्वादरूप अति परम अनूप एसो,
दयारस कूप परतक्ष पहचाणीए;
चिदानंद शंकितादि[3] दूषण निवार सहु,
धरम प्रतीत गाढी चित्तमांहि ठाणीऍ[4]. ५१
हंसको सुभाव धार कीनो गुण अंगीकार,
पन्नग[1] सुभाव[2] एक ध्यानसें सुणीजीये;
धारके समीरको[3] सुभाव ज्युं सुगंध याकी,
ठोर[4] ठोर ज्ञातावृंदमें[5] प्रकाश कीजीये;
पर उपगार गुणवंत विनति हमारी,
हिरदेमें[6] धार याकुं थिर करी दीजीये,

---

१ चार आचार.—ज्ञानाचार, दर्शनाचार, चारित्राचार अने वीर्याचार. २ निश्चय. ३ शंका वगेरे. ४ स्थापीए-धारण करीए.

१ सर्प. २ स्वभाव. ३ मंद पवननो. ४ ठेकाणे ठेकाणे. ५ ज्ञानीओना समूहमां. ६ हृदयमां.

चिदानंद केवे अरु सुणवेको सार एहि,
जिन आणां धार नर भव लाहो लीजी ये. ५२

७ अने. ८ सांभळवानो. ९ आज्ञा. १० लहावो.

इति श्रीचिदानंदजीकृत सवैया
समाप्त.

पुद्गलगीता.

(क्या धनमें गदा बे, एक दिन माटीमे मिल जाना ए-राग.)

मंता देखीए बे

पगगट पुद्गल जाल तमासा...ए आंकणी.

पुद्गल खाणो पुद्गल पीणो, पुद्गलहुंथी काया;
वर्ण गंध रस स्पर्श सहु ए, पुद्गलहुंकी माया. संतो० १

खानपान पुद्गल बनावे, नही पुद्गल विण काय;
वर्णादिक नहि जीवमें बे, दीनो भेद बताय. संतो० २

पुद्गल काला नीला राता, पीला पुद्गल होय;
धवलायुत ए पंचवर्ण गुण, पुद्गलहुंका जोय. संतो० ३

पुद्गल विण काला नहि बे, नील रक्त अरु पीतें;
श्वेत वर्ण पुद्गल विना बे, चेतनमें नही मितें. संतो० ४

सुरभि गंध दुरगंधता बे, पुद्गलहुंमे होय;
पुद्गलका परसंग विना ते, जीवमांहे नव होय. संतो० ५

पुद्गल तीखा, कडवा पुद्गल, पुनि कसायैल कहीये;
खाटा मीठा पुद्गल केरा, रस पांचु सँदहीये संतो० ६

---

१ पुद्गलनी. २ दीधो. ३ सफेद. ४ पीळा. ५ मित्र !
६ तुरो. ७ पांच सरधीए.

शीत उष्ण अरु काठा कोमल, हलुवा भारी सोय;
चिकणा लुखा आठ स्पर्श ए पुद्गलहुमें होय. संतो० ७

पुद्गलथी न्यारा सदा, जाण अस्पर्शी जीव;
ताका अनुभव भेद ज्ञानथी, गुरुगम करो सदीव. संतो०८

क्रोधी मानी मायी लोभी, पुद्गल रागे होय;
पुद्गल संग विना चेतन ए, शिवनायक नित जोय. संतो०९

नर नारी नपुंसक वेदी, पुद्गलके परसंग;
जाण अवेदी सदा जीव ए, पुद्गल विना अभंग. संतो०१०

बूढा बाला तरुण थया ते, पुद्गलका संग धार;
त्रिहुं अवस्था नहीं जीवमें, पुद्गल संग निवार. संतो० ११

जन्म जरा मरणादिक चेतन, नानाविध दुःख पावे,
पुद्गलसंग निवारत तिणदिन, अजरअमर होय जावे. सं०१२

पुद्गल राग करी चेतनकुं, होत कर्मको बंध;
पुद्गल राग विसारत मनथी, निरागी निरबंध. संतो०१३

तन मन काया जोग पुद्गलथी, निपजावे नितमेव;
पुद्गल संगविना अयोगी, थाय लही निज भेव. संतो०१४

पुद्गल पिंड थकी निपजावे, भला भयंकर रूप;
पुद्गलका परिहार कीयाथी, होवे आप अरूप. संतो० १५

---

१ कठण. २ हमेशां. ३ मोक्षपति. ४ ते ज दिवसे.
५ रूप.

पुद्‌गल रागी थइ धरत निज, देह गेहेथी[१] नेह;
पुद्गल राग मात्र तज दिलथी, छिनमें[३] होत विदेह.संतो० १६
पुद्‌गल पिंड लोलुपी चेतन, जगमें रांक कहावे;
पुद्‌गल नेह निवार पलकमें, जगपति बिरुद धरावे. सं०१७
पुद्‌गल मोह प्रसंगे चेतन, [४]चारु गतिमें भटके;
पुद्‌गल नेह तजी शिव जातां, समय मात्र नहीं अटके.सं. १८
पुद्‌गल रस रागी जग भटकत, काल अनंत गमायो,
काची दोय घडीमें निज गुण, राग तजी प्रगटायो. सं० १९
पुद्‌गल रागे वार अनंती, तात मात सुत थइया;
कीसका बेटा कीसकाबाबा भेद साच जब लहीया. सं० २०
पुद्‌गल संग नाटक बहु नटवत करतां पार न पायो;
भवस्थिति परिपक्व थइ तब,सहेजे मारग आयो.संतो० २१
पुद्‌गल रागे देहादिक निज, मान मिथ्याति सोय;
देह गेहनो नेह तजीने, सम्यक्‌दृष्टि होय. संतो० २२
काल अनंत निगोद धाममें, पुद्‌गल रागे रहियो;
दुःख अनंत नरकादिकथी तुं, अधिक बहुविध सहियो.सं०
पाय अकाम निर्जराको बल, किंचित् उंचो आयो;
स्थूलमां पुद्‌गलरसवशथी कालअसंख्य गमायो. संतो० २४

---

१ धरे छे २ घर. ३ क्षण. ४ चारे.

लही क्षयोपशम मति ज्ञानको, पंचेंद्रिय जब लाधी;
विषयासक्त राग पुद्गलथी, धार नरकगति साधी. सं० २५
ताडन मारन छेदन भेदन, वेदन बहुविध पाइ;
क्षेत्र वेदना आदि दइने, वेद भेद दरसाइ. संतो० २६
पुद्गल रागे नरक वेदना, वार अनंती वेदी;
पुण्यसंयोगे नरभव लाधो, अशुभ युगलगति भेदी. संतो० २७
अति दुर्लभ देवनकुं नरभव, श्री जिनदेव वखाणे;
श्रवण सुणी ते वचन सुधारस, त्रास केम नवि आणे. सं०
विषयासकत राग पुद्गलको, धरि नर जन्म गुमावे;
काग उडावण काज विप्र जिम डार मणि पस्तावे. सं०
दश द्रष्टांते दोहिलो नर भव, जिनवर आगम भाख्यो;
पण तिणकुं किम खबर पडे जिण, कनक[3] बीज रस चाख्यो.
संतो० ३०
हारत वृथा अनोपम नर भव, खेल विषय रस जुआ;
पीछे पस्तावत मनमांहि, जिम सिमॅलका सुॅआ. सं०
कोइक नर इम वचन सुणीने, धर्म थकी चित्त लावे;
...ेण जे पुद्गल आनंदी तस, स्वर्ग तणा सुख भावे. सं०

---

१ तिर्यंच अने नारकी ए बंने गति. २ फेंकीने. ३ धतुरो. ४ अकोलीयुं. ५ पोपट.

संयम केरां फल शिवसंपत, अल्प मति नव जाणे;
विण जाणे नियाणां करीने, गैज तज रासभ आणे.संतो.३३

पौद्गलिक सुख रस रसिया नर, देवनिधि सुख देखे;
पुण्यहीन थयां दुर्गति पामे, ते लेखां नव लेखे, संतो. ३४

देव तणां सुख वार अनंती, जिव जगतमें पाया;
निज सुख विण पुद्गल सुखसेंती, मन संतोष न आया.सं.३५

पुद्गलिक सुख सेवत अहर्निश, मन इंद्रिय न धरावे;
जिम घृत मधु आहुति देतां, अग्नि शांत नवि थावे.सं.३६

जिम जिम अधिक विषय सुख सेवे,तिमतिम तृष्णा दीपे;
जिम अपेय[3] जल पान कीधाथी,तृष्णा कहो किम छीपे.सं३७

पुद्गलिक सुखना आस्वादी, एह मरम नवि जाणे;
जिम जात्यंध पुरुष दिनकरनुं,तेज नवि पहिचाणे. सं. ३८

इंद्रियजनित विषय रस सेवत, वर्तमान सुख ठाणे;
पण किंपाक तणां फळनी पेरे, नवि विपाक तस जाणे.सं३९

फल किंपाक थकी एकज भव, प्राण हरण दुःख पावे;
इंद्रिय जनित विषय रस ते तो, चिंहुं गतिमें भरमावे, सं.४०

एहवुं जाणी विषय सुखसेंति, विमुख रूप नित रहिये;
त्रिकरण योगे सुद्ध भावधर, भेद यथारथ लहिये, सं. ४१

---

१. हाथी २. गधेडा. ३ खारु. ४ चार गति. ५ थी.

पुण्य पाप दोय सम करी जाणो, भेद म जाणो कोउ;
जिम बेडी कंचन लोढानी, बंधन रूपी दोउं संतो० ४२

नल बल जल जिम देखो संतो, उंचा चढत आकाश;
पाछा ढलि भूमि पडे तिम, जाणो पुण्य प्रकाश. संतो० ४३

जिम साणसी लोहनी रे, क्षण पाणी क्षण आग;
पाप पुण्यनो इण विध निश्चे, फल जाणो महा भाग. संतो० ४४

कंप रोग[१]में वर्तमान दुःख, अंकरमांहि आगामी[२];
इण विध दोउ दुःखना कारण, भाखे अंतरजामी. संतो. ४५

कोउ कुपमें पडि मुवे जिम, कोउ गिरि जंपा खाय;
मरण बे सरखा जाणिये पण, भेद दोउ कहेवाय. संतो. ४६

पुण्य पाप पुद्गल दशा इम, जे जाणे सम तूल;
शुभ किरिया फल नवि चाहे ए, जाण अध्यातम मूल. सं. ४७

शुभ किरिया आचरण आचरे, धरे न ममता भाव;
नुतन बंध होय नहीं इण विध, प्रथम अरि शिर घाव. संतो. ४८

वार अनंत चूकिया चेतन, इण अवसर मत चूक;
मार नीसाना मोहरायकी, छातीमें मत उकै[३]. संतो० ४९

नदी घोल पाषाण न्याय कर, दुर्लभ अवसर पायो;
चिंतामणि तज काच शकल सम, पुद्गलथी लोभायो. सं. ५०

---

१ एक जातनो रोग. २ भविष्य. ३ भूल.

परवशता दुःख पावत चेतन, पुद्गलथी लोभाय;
भ्रम आरोपित बंध विचारत, मंरकट मूठी न्याय. सं. ५१

पुद्गल राग भावथी चेतन, थिर स्वरूप नवि होत;
चिहु गतिमां भटकत निशदिन इम,जिम भंमरि बिचें पोत. सं.

जड लक्षण परगट ये पुद्गल, तास मर्म नवि जाणे;
मदिरापान छक्यो जिम मद्यप, स्व पर नवि पीछाणे. सं. ५३

जीव अरूपी रूप धरत ते, पर परणित परसंग;
वत्र रत्नमां डंके योग जिम, दर्शित नाना रंग. संतो०५४

निजगुण त्याग रागपरथी थिर, गहत अशुभ दल थोक;
शुद्ध रुधिर तज गंदो लोही, पान करत जिम जोर्क. सं. ५५

जड पुद्गल चेतनकुं जगमें, नाना नाच नचावे;
छाली खात वाघकुं यारो, ए अचरिज मन आवे. संतो०५६

ज्ञान अनंत जीवको निजगुण, ते पुद्गल आवरियो;
जे अनंत शक्तिनो नायक, ते इणे कायर करियो.संतो०५७

चेतनकुं पुद्गल ये निशदिन, नानाविध दुःख घाले;
पण पिंजरगत नाहरनी परे, जोर कछु नवि चाले.संतो०५८

इतने परभी जो चेतनकुं, पुद्गल संग सोहावे;
रोगी नर जिम कुंपथ करीने, मनमां हर्षित थावे.संतो०५९

१ वांदरो. २ भ्रमरी. ३ वच्चे. ४ दारुनो पीनार.
५ डाक. ६ जळो. ७ बकरु. ८ नार. ९ अपथ्य खाई.

जात्य पात्य कुल न्यात न जाकुं, नाम गाम नवि कोइ;
पुद्गल संगत नाम धरावत,निजगुण सघळो खोइ.संतो० ६०

पुद्गलके वश हालत चालत, पुद्गलके वश बोले;
कहुंक बेठा टक टक जुवे, कहुंक नयण न खोले.संतो० ६१

मन गमतां कहुं भोग भोगवे; सुख सय्यामे सोवे;
कहुंक भूख्या तरस्या बाहर, पडया गलीमें रोवे.संतो० ६२

पुद्गल वश एकेंद्रि कबहु, पंचेंद्रि पण पावे,
लेश्यावंत जीव ए जगमें, पुद्गल संघ कहावे. संतो० ६३

चउदे गुण स्थानक मारगणा, पुद्गल संगे जाणो;
पुद्गल भावविना चेतनमें, भेदभाव नवि आणो.संतो० ६४

पाणीमांहे गले जे वस्तु, जले अग्नि संयोग;
पुद्गलपिंड जाण ते चेतन,त्याग हरख अरु सोग.संतो० ६५

छाया आकृति तेज द्युति सहु, पुद्गलकी पैरजाय;
सडन पडन विध्वंस धर्म ए, पुद्गलको कहेवाय.संतो० ६६

मळ्या पिंड जेहने बंधे बे, काले विखरी जाय;
चरम नयण करी देखो एने, सहु पुद्गल कहेवाय.संतो० ६७

चौदे राजलोक घृत घट जिम, पुद्गल द्रव्ये भरिया;
खंध देश प्रदेश भेद तस, परमाणु जिन कहिया.संतो० ६८

---

१ पर्याय.

नित्य अनित्यादिक जे अंतर, पक्ष समान विशेप;
स्याद्वाद समजणनी शैली, जिनवाणीमें देख.संतो० ६९
पूरण गलन धर्मथी पुद्गल, नाम जिणंद वखाणे;
केवल विण परजाय अनंती, चार ज्ञान नवि जाणे.संतो० ७०
शुभ अशुभ अशुभथी जे शुभ, मूल स्वभावे थाय;
धर्म पालहण पुद्गलनो इम,सतगुरु दीयो बताय.संतो० ७१
अष्ट वर्गणा पुद्गल केरी,पामी तास संयोग;
भयो जीवकुं एम अनादि, बंधन रूपी रोग.संतो० ७२
गहत वरगणा शुभ पुद्गलकी, शुभ परिणामे जीव;
अशुभ अशुभ परिणाम योगथी, जाणो एम सदीव.सं० ७३
शुभ संयोगे पुण्य संचवे, अशुभ संयोगथी पाप;
लहत विशुद्ध भाव जब चेतन, समजे आपोआप[1] सं० ७४
तीन भुवनमें देखिये सहु, पुद्गलका विवहार[2];
पुद्गलविण कोउ सिद्ध रूपमें, दरसत नहि विकार. सं० ७५
पुद्गलहुंके महेल मालिये, पुद्गलहुंकी सेज;
पुद्गल पिंड नारीको तेथी, विलसत धारि हेज[3]. सं० ७६
पुद्गल पिंड धारके चेतन, भूपति नाम धरावे;
पुद्गल बलथी पुद्गल उपर,अहनिश हुकम चलावे.सं० ७७

---

१ पोते पोतानी मेळे. २ व्यवहार ३ हेत.

पुद्गलहुंके वस्त्र आभूषण, तेथी भूषित काया;
पुद्गलहुंका चमर छत्र, सिंहासन अजब बनाया. सं०७८

पुद्गलहुंका किल्ला कोट अरु, पुद्गलहुंकी खाइ;
पुद्गलहुंका दारुगोळा, रच पच तोप बनाई. संतो०७९

पर पुद्गल रागी थइ चेतन, करत महा संग्राम;
छलबल कल करी एम चिंतवे, राखुं आपणुं नाम.सं०८०

ऋद्धि सिद्धि बंके गढ तोडी, जोडी अगम अपार;
पण ते पुद्गल द्रव्य स्वभावे, विणसत लगे न वार. सं०८१

पुद्गलके संयोग वियोगे, हरख शोक चित्त धारे;
अथिर वस्तु थिर होय कहो किम,इणविध नहीय विचारे.सं०

जा[1] तनको मन गर्व धरत हे, छिनछिन[2] रूप निहार;
ते तो पुद्गल पिंड पलकमें, जल बल होवे छार[3] सं०८३

इणविध ज्ञान हीयेमें धारी, गर्व न कीजे मित्त,
अथिर स्वभाव जाण पुद्गलको; तजो अनादि रीत.सं०८४

परमातमथी नेह निरंतर, लावो त्रिकरण शुद्ध;
पावो गुरुगम ज्ञान सुधारस[4], पूर्वापर अविरुद्ध. सं०८५

---

१. जे. २ क्षणे क्षणे. ३ खाख. ४ अमृत

ज्ञानभान पूरण घट अंतर, थया जिहां पेरकास;[1]
मोह निशाचर तास तेज लेख, नाठा थई उदास. सं. ८६
भेद ज्ञान अंतरदृगधारी,[2] परिहर पुद्गल जाल;
खीर नीरकी भिन्नता जिम; छिनें[3A] में[3] करत मेंराल.[4] सं ८७
एहवा भेद लखी पुद्गलका, मन संतोष धरीजे;
हाण लाभ सुख दुःख अवसरमें, हर्ष शोक नवि कीजे.सं. ८८
जो उपजे सो तुं नहिं अरु, विणसे सो तुं नाहिं;
तुं तो अचल अकल अविनाशी,समज देख दिलमांही.सं.८९
तन मन वचनपणे जे पुद्गल, वार अनंती धार्या;
वम्या आहार अज्ञानगॅहलथी,[5] फिरफिर लागत प्यारा.सं.९०
धन्य धन्य जगमें ते प्राणी, जे नित रहत उदास;
शुद्ध विवेक हीयेमें[6] धारी, करे न परकी आश. संतो०९१
धन्य धन्य जगमां ते प्राणी, जे घट समता आणे;
वादविवाद हिये नवि धारे, परमारथ पंथ जाणे. संतो०९२
धन्य धन्य जगमां ते प्राणी, जे गुरु वचन विचारे;
अष्ट दयाना मर्म लइने, आतम काज सुधारे. संतो०९३
धन्य धन्य जगमां ते प्राणी, जेह प्रतिज्ञा धारे;
प्राण जाय पण धर्म न मूके, शुद्ध वचन अनुसारे.संतो०९४

---

१ प्रकाश २ जोईने ३ आत्मामां. ३A क्षणमां. ४ हंस.
५ घेलछाथी. ६ हृदय.

इम विवेक हिरदेमें धारी, स्व पर भाव विचारो;
काया जीव ज्ञानदृग् देखत. अहि[१] कंचुकी[२] जेम न्यारो.संतो०
गर्भादिक दुःख वार अनंती, पुद्गल संगे पाये;
पुद्गल संग निवार पलकमें, अजरामर कहेवाये. संतो०९६
राग भाव धारत पुद्गलथी, जे अविवेकी जीव;
पाय विवेक राग तजी चेतन,बंधन विगत सदीव. संतो०९७
कर्म बंधनो हेतु जीवकुं, राग द्वेष जिन भाखे;
तजी राग अरु रोष हियेथी,अनुभव रस कोउ चाखे.सं०९८
पुद्गल संग विना चेतनमें, कर्म कलंक न कोय;
जेम वायु संयोगविना जल–मांही तरंग न होय. संतो०९९
जीव अजीव तत्त्व त्रिभुवनमें, युगल जिनेश्वर भाखे;
अपर[३] तत्त्व जे सप्त[४] रहे ते, संयोगिक जिन दाखे.संतो०१००
गुण पर्याय द्रव्य दोउके, जुवे[४A] जुवे दरशाये;
ए समजण जीनके हिये उतरी,ते तो निज घर आये.सं.१०१
भेद पंचशत[५] अधिक त्रेशठ, जीवतणा जे कहिये;
ते पुद्गल संयोगथकी सहु, व्यवहारे सरदहीए[६]. सं.१०२
निश्चय नय चिद्रूप द्रव्यमें, भेदभाव नहि कोय;
बंध अबंधकता नय पँखथी[७], इणविध जाणो दोय.सं.१०३

---

१ सर्प. २ कांचळो. ३ बीजा. ४ सात. ४A जूदा जूदा. ५ पांचसे त्रेसठ ६ श्रद्धीए. ७ पक्षथी.

भेद पंचशत त्रीश अधिक, रूपी पुद्गलके जाणो;
त्रीश अरूपी द्रव्यतणे जिन--आगमथी मन आणो. सं.१०४
पुद्गल भेदभाव इम जाणी, पर पख राग निवारो;
शुद्ध रमणता रूप बोध, अंतर्गत सदा विचारो. सं.१०५
रूप रूप रूपांतर जाणी, आणी अतुल विवेक;
तद्गत लेश लीनता धरे, सो ज्ञाता अतिरेक. सं.१०६
धार लीनता लव[1] लव[2] लाइ, चपल भाव विसराइ;
आवागमन नही जीण थानक, रहिये तिहा समाइ.सं.१०७
बाल ख्याल रचियो ए अनुभव, अल्पमति अनुसार,
बाल जीवकुं अति उपगारी, चिदानंद सुखकार. सं.१०८

१ थोडी थोडी २ लावीने.

अध्यात्म बावनी

(त्रण प्रकारना आत्मानुं स्वरूप)

मायाजाळ तुं मूक पर, श्रुत चारित्र विचार;
भवजळ तारण पोतं[१] सम[२], धर्म हैयामां धार. १

धर्मथकी धन संपजे, धर्मे सुखिया होय;
धर्मे यश वाधे घणो, धर्म करो सहु कोय. २

धर्म करे जे प्राणिया, ते सुखिया भवमांह;
जगमां सहु जीजी करे, आवी लागे पाय. ३

धर्म धर्म सहुको करे, धर्म न जाणे कोय;
धर्म शब्द जगमां वडो, वीरला बुंजे[३] कोय. ४[४]

आतम साखे धर्म जे, त्यां जनतुं शुं काम ?
जनमनरंजन धर्मनुं, मूल न एक बदाम. ५

पावेगा तब तो कैहे, तब लग कह्यो न जाय;[५]
मन है मेरो मसकरो, भडकी भागी जाय. ६

माणस होणा मुश्कील है, तो साधु[६] किहांसे होय;
साधु हुवा तब सिद्ध भया, कहेणी न रही कोय. ७

---

१ वहाण. २ समान. ३ समजे. ४ धर्मनो मर्म पमाशे. ५ यथार्थ वर्णवी शकाशे. ६ साधु.

साधु भया तो कया हुआ ? न गया मनका द्वेष;
समतासुं चित लाय के, अंतरदृष्टि देख. ८
चैतनकुं परंच्यो[1] नहि, क्या हुवा व्रत धार;
शाळ–विहुणा[2] खेतमें, वृथा बनाई वाड. ९
आतम अनुभव वासकी, कोईक नवली रीत;
नाक न पै[3]करे वासना, कान न ग्रहे परतीत. १०
जिनवाणी नित्ये नमुं, कीजे आतम शुद्ध;
चिदानंद[4] सुख पामीए, मिटे अनादि अशुद्ध. ११
शुद्धातम दरशन[5] विना, कर्म न छूटे कोय;
ते कारण शुद्धातमा, दरशन करो थिर[6] होय. १२
आतम अनुभव तीरसे, मिटे मोह अंधार;
आप रूपमें[7] जळहळे, नहि तस अंत अपार. १३
ते आतम त्रिविधा कह्यो, बाहिर[8] अंतर[9] नाम;
परमातम[9A] तिहां तिसरो, सो अनंत गुण धाम. १४

(बहिरात्मस्वरूप)

पुद्गळमें रांतो[10] रहे, जाने एह निधान[11];
तस लाभे लोभे रह्यो, बहि ातम अभिधान[12]. १५

---

१ ओळख्यो. २ विनाना. ३ पकडे. ४ आत्मानुं सहज स्वाभाविक सुख. ५ अनुभव. ६ स्थिर थईने. ७ स्वरूपे ८ बहिरात्मा. ९ अंतरात्मा ९A परमात्मा. १० रक्त. ११ भंडार १२ नाम.

(अंतरात्मलक्षण)

पुद्‌गळ खेळ[13] संगी परे, सेवे अवसर देख;
तनु अशक्त ज्युं लकडी, ज्ञान भेद पद लेख. १६
बहिरातम तज आतमा, अंतर आतम रूप;
परमातमने ध्यावतां[14], प्रगटे सिद्ध सरूप. १७
पुद्‌गल भाव रुचि नहि, तांपें रहे उदास;
सो आतम अंतर लहे, परमानंद प्रकाश. १८
सिद्धस्वरूपी जो कहे[1], कछु न देखे रूप;
अंतर दृष्टि विचारतां, एसें सिद्ध अनुप. १९
अनुभवगोचर वस्तुको, जाणे एही आल्हाद;
कहण सुननमें कछु नहि, पामे परम आल्हाद. २०
आतम परमातम होवे, अनुभवरस संगते[3];
द्वैतभाव मळे नीसरे, भगवंतनी भगते. २१
आतम संगे विलसतां, प्रगटे वचनातीत;
महानंद रस मोकळो[6A], सकळ उपाधि रहित. २२
सिद्धस्वरूपी आतमा, समता रस भरपूर;
अंतरदृष्टि विचारतां, प्रगटे आतमरूप. २३

---

१३ दुर्जन. १४ ध्यान करतां.

१ तेनाथी. २ कहेवाय. ३ अनुभवरसनी संगतिथी. ४ राग–द्वेष अने मोहरूप. ५ कर्ममळ. ६ भक्तिथी. ६A अखूट.

शुद्ध अनुभव

आपे आप विचारतां, मन पामे विसराम;
रसास्वाद सुख उपजे, अनुभव ताको नाम. २४

अनुभव चिंतामणि रतन, अनुभव हे रसकूप;
अनुभव मारग मोक्षको, अनुभव शुद्ध स्वरूप. २५

चिदानंद चिन्मय सदा, अविचल भाव अनंत;
निरमळ ज्योति निरंजनो, निरालंब भगवंत. २६

कर्त्ते कमल परे पंकथी, निःसंगे निरलेप;
जिहां विभाव दुरभावनो, नहि लवलेशे क्षेप. २७

ज्युं नवेनीतथी जळ बळे, तव घृत प्रगटे खास;
त्यौं अंतर आतमथकी, परमातम परकाश. २८

शुद्धातम भावे रह्यो, प्रगटे निर्मळ ज्योत;
ते त्रिभुवन शिर मुगटमणि, गया पाप सब छोड. २९

निज स्वरूप रहेतां थकां, परम रूपको भास;
सहज भावथी संपजे, ओर ते वचनविलास. ३०

---

७ ज्ञानमय-ब्रह्ममय. ८ आत्मा.

१ प्रवेश. २ माखणमांथी. ३ शुद्ध स्वभावमां रमण करतां. ४ अन्य.

अंतरॅदृष्टि देखीए, पुद्गळ चेतनरूप;
परपरिणति होय वेगळी, न पडे ते भवकूप. ३१
अंतरगत जाण्या विना, जे पहेरे मुनिवेश;
शुद्ध क्रिया तस नवि होवे, इम जाणी धरो नेशँ. ३२
अंतरगतनी वातडी, नवि जाणे मति अंध;
केवळ लिंगधारीतणो, न करो नेह प्रसंग. ३३
अंतर आत्मस्वभाव छे, जे जाणे मुनिराय;
कर्ममेल दूरे करी, इम जाणे मनमांय. ३४
आतम वस्तुस्वभाव छे, ते जाणे रिषिराय;
अध्यात्मवेदी कहे, इम जाण्यो चित्तमांय. ३५
आतमध्याने रमणता, रमतां आत्मस्वभाव;
अष्ट कर्म दूरे करे, प्रगटे शुद्ध स्वभाव. ३६
लाख क्रोड वरसां लगे, कीरियाए करी कर्म;
ज्ञानी सासोसासमां, इम जाणे ते मर्म. ३७
अंतर मेल सव उपशमे, प्रगटे शुद्ध स्वभाव;
अव्याबाध सुख भोगवे, करी कर्म अभाव. ३८

---

५ अंतरदृष्टिथी-विवेकदृष्टिथी जड अने चेतनने यथास्थित देखतां पुद्गल परनी आसक्ति दूर थई जाय छे जेथी भवकूपरूप संसारमां भमवुं पडतुं नथी. ६ परमार्थ-तत्त्व ७ परमार्थ-तत्त्वनो खप करो.

१ क्रियाथी लाखो ने करोडो वर्षे जेटलां कर्म खपे तेटलां ज्ञानी एक श्वासोच्छ्वासमां खपावे.

अक्षय ऋद्धि लेवा भणी, अष्ट कर्म कर दूर;
अष्ट कर्मना नाशथी, सुख पामे भरपूर. ३९

संतोषी ते सदा सुखी, सदा सुधारस लीन;
इंद्रादिक तस आगळे, दीसे दुखीआ दीन. ४०

जे सुख नहि सुरराय में, नहि राजा नहि राय;
ते आतमसुख अनुभवे, शम संतोष पसाय. ४१

सुरना सुख त्रिहुं काळना, अनंतगुणा ते कीध;
अनंत वर्गवर्गित कर्या, तो पण सुख ममिधं. ४२

ते सुखनी इच्छा करो, तो मूको पुद्गलसंग;
अल्प सुखने कारणे, दुःख भोगवे पर संगं. ४३

परमात्म-लक्षण

प्यारो आप सरूपमें, न्यारो पुद्गल लेख;
सो परमातम जाणीए, नहि जस भवको भेख. ४४

नामातम बहिरातमा, थापना कारण जेह;
सो अंतर द्रव्यातमा, परमातमा गुण गेह. ४५

---

२ आ प्रमाणे कर्या छतां ते सुख आत्मिक सुख पासे कांई लेखामां नथी समिध-बाळवाना लाकडा जेवां छे; कारण के पौद्गलिक ने विनाशी छे. ३ परनो—विषयकषायनो संग करी. ४ देखाव.

१ जेनी स्थापना के आकार होता नथी एवो अंतरात्मा ते द्रव्यातमा ने परमात्मा ते भावात्मा.

भावातमसें (मो) देखीए, कर्ममर्मको नाश;
जो करुणा भगवंतकी, भावे भाव उदास. ४६
परम अध्यातम ते लेखे, सद्गुरुकेरे संग;
तिणकुं भव सफळो होए, अविहड प्रगटे रंग. ४७
धर्मध्यानको हेतु यह, शिवसाधनके खेतें;
एसो अवसर कब मिले? चेत शके तो चेत. ४८
वक्ता श्रोता सवि मळे, प्रगटे निजगुण रूप;
अैखे खजानो ज्ञानको, तिन भूवनको भुप. ४९
अष्ट कर्मवन दाहिके, जेह सिद्ध जिनचंद;
ता सम जो अप्पा गणे, ताकुं वंदे इंद. ५०
कर्म रोग औषध समी, ज्ञान सुधारस वृष्टि;
शिवसुख अमृत सरोवरे, जय जय सम्यग् दृष्टि. ५१
ज्ञानवृक्ष सेवो भविक, चारित्र समकित मूळ;
अमर अगम पद फळ लहो, जिनवर पद अनुकूळ. ५२

इति अध्यात्म बावनी

---

२ जाणे. ३ शुद्ध-सात्त्विक प्रेम प्रगटे, ४ हुडा खेत्ररूप. ५ अक्षय ६ बाळीने. ७ आत्मा.

दया छत्रीशी*

दोहा

चरणकमळ गुरुदेवके, सुरभी[1] परम सुरंग[2];
लुब्धो[3] रहत सदा तिहां, चिदानंद[4] मनभृंग[5]. १
कल्पवृक्ष चिंतामणि, देखहु परतख[6] जोय;
सद्गुरु सम संसारमां, उपगारी नहि कोय. २
सुरतरु[7] चिंतामणि रतन, वांछित फळके हेत;
निर्वांछित फळ[8] गुरु विना, दुजो कोउ न देत. ३
रसना[9] एक करी कहुं, गुरुमहिमा किम थाय;
शेषनाग मुख सहस्रथी, वर्णन करत लजाय. ४
गुण छत्तीसे करी सदा, शोभित है गुरुदेव;
भो भवियण[10] कीजे सदा, त्रिकरण तीनकी सेव. ५
प्रीत करो गुरुकी सदा, धरी हिवडे आनंद;

---

*आ छत्रीशीमां खास करीने जिनपूजामां हिसा थाय छे माटे न करवी, एम कहेनारना खंडनने माटे शास्त्राधार साथे जिनपूजा सिद्ध करी छे ने तेमां स्वरूपहिंसा छे पण अनुबंधहिंसा नथी एम बतावी आप्युं छे. १ ज्ञानरसभीना. २ मनोहर. ३ लीन. ४ चिदानंदी. ५ भ्रमर ६ प्रत्यक्ष. ७ कल्पवृक्ष. ८ मोक्षफळ ९ जीभ. १० भविक.

मगन चकोरी चित्तमें, निरखत होत सुचंद. ६

घन गरजारव सांभळी, मगन होत जिम मोर;
तिम सद्गुरु वाणी करी, सुख उपजत चिंहुं ओर. ७

गुरुकृपाथी करत हुं, दयाछत्तीसी रूप;
दया धरम संसारमां, साधन परम अनूप. ८

दया धरमको मूळ है, दया मूळ जिण आण;
आणा मूळ विनय कह्या, ते सिद्धांते जाण. ९

सोरठा

स्याद्वाद जिनवाण, हिरदेमांही विचारके;
करो न मन मत ताण, एहि सार सिद्धांतको. १०

पूजा करंता कोय, कहे युं हिंसा होत है;
प्रगट मिथ्याती होय, तत्त्वभेद तिणे नवि लह्यो. ११

कूपखणन दृष्टांत, भद्रबाहुस्वामी कह्यो;
तदंहुं ताकुं भ्रांत, नाहि मिटो तो मति मटो. १२

---

१२ मेघमां

१ दिलमां. २ अनुपम ३ आज्ञा ४ हृदयमां ५ खचताण. ६ कुवाना खोदकाम. ७ ते जाण्या छतां. ८ शंका-शल्य. ९ तो १० भले न मटो.

पूजामांही स्वरूप[11]–हिंसाकी गिणती नहीं;
इम लखें तत्त्व अनूप, शंका नवि चित्त आणीए. १३

सवैया एकत्रीसा

सरवथा जीवहिंसा त्यागको विरति[12] गहि,
नदीमां उतरता विराधक न जाणीए;
नारीको संघट्टो[14] नाहि करे तोहि साधवीकुं,
पाणीमांहि बूडतां जो बांहे[15] ग्रही ताणीए;
कारण विशेषे[16] भेख त्यागे तो हुं मुनिराज,

---

११ स्वरूपहिंसा ते मात्र उपरथी हिंसा दखाय, पण अंत:करण पवित्र-कोमळ होवाथी ते हिंसानुं फळ बेसतुं नथी पूजा करतां प्रथम स्नान करवाथी तेमज पुष्पो चडाववाथी तेमज मुनिने नदी उतरतां मात्र उपर उपरथी हिंसा मालूम पडे छे; पण हृदय कोमळ होवाथी, ते जीवो तरफ पण दयार्द्र दृष्टि होवाथी ते संबंधी कर्मबंध थतो नथी मतलब के ते जीवो तरफ पण पूर्ण दयानी लागणी ते पूजा करनारने अने नदी उतरनार मुनिने होवी जोईए. आ हिंसाने द्रव्यहिंसा पण कहेवामां आवे छे आनाथी कर्मबंध सहेज थाय छे. उज्ज्वल वस्त्र पर रज पडवाथी तेने खंखेरी नांखता वार लागती नथी तेना जेवो आ कर्मबंध समजवो १२ विचारी १३ व्रत. १४ संयोग-संघर्षण. १५ हाथ. १६ कोई तथाविध शासनरक्षादिकना कारणे.

अंग श्रीमें[1] ताहुंकुं आराधक वखाणीए;
आणोहुमें[2] दया दया नांहि और ठोरें[3] कहुं,
ऐसो जाण प्यारे ज्युं कुमत नांहि ठाणीएं[4]. १४

देव जिनराज केरी छबी जिनराय सम,
रायपसेणीमांहि[5] ज्युं प्रगट बताई है;

भगवतीमांहि[6] जिनचैत्यकी शरण कही,
केताइक अधिकार केवेकुं उववाइ[7] है;

जीवाजीवाभिगम विजय देवकेरी बात,
सुरियाभ[8] बात रायपसेणीमें आई है;
एसो अधिकार ठोर ठोर तो हु नांहि माने,
वे तो शठकेरो चित्त कुमति ज्युं छाही है. १५

समकिती देव ते हुं करे जिनराज सेव,
एकाभोओतारी[9] इंद्र[10] विनेसुं[11] नमतु है;

---

१ स्थानांग सूत्रमां. २ आज्ञामां ३ स्थाने. ४ स्थापिये ५ राजप्रश्नीय शास्त्रमां. ६ भगवती शास्त्रमां. ७ औपपातिक शास्त्रमां. ८ प्रदेशी राजानो जीव ते सूर्याभदेव ९ एक भवावतारी थाय. मनुष्य थईने मोक्षे जाय १० इन्द्र पासे ११ विनयथी.

हिवाए[13] सुहीए[14] खिमा[15] निसेयादि[16] बहुविध,
पूजा फळ कहे जिन हिये[17] ते गमतु है;
विज्जांजंघाचारण[18] ज्युं जात्रा रुचकादि[19] दिप,
वोहि जिनचैत्य चित्त मोहकुं वमंतु[20] है;
जिनबिंबरूप मच्छ मच्छको आकार देखी,
संगीझान[21] पायके मिथ्यातकुं वमतु है. १६
दयाहु में धरम धरमहुं में दयाभाव,
दया अरु धर्म ते विभिन्न नवि जाणीए;
बेठके सभामें चित्त धार गुरुगम रीत,
परम पुनित दया धरम वखाणीए;
एसो है सिद्धांत सार कोटि ग्रंथको विचार,
हियडेमें धार परतीतें[22] गाढी ठाणिये;
याते पर प्राण निज प्राण के समान जाण,
चिदानंद प्यारे! चित्त दयाभाव आणीए. १७

---

१३ हितकारी १४ सुखकारी. १५ सामर्थ्यकारी १६ निःश्रेयस्-मोक्षकारी. १७ हृदयमां. १८ विद्याचारण अने जंघाचारण मुनिवरो. १९ रुचक (तेरमा द्वीपनुं नाम) अने नंदीश्वर द्वीप वगेरेना. २० वमे छे. २१ जातिस्मरणज्ञान अने समकित. २२ प्रतीत.

उपजे ज्युं सिद्ध आयें, जीवै कोउ विषं खाय,
अचळ चळे सुमेरु एहुं बात मानीए;
उलटे धरणी, कासें नास होय तो हुं पण,
हिंसाके करत धर्म कबहुं न मानीए;
*हिंसामें धरम मान करते आतमहाम,
ऐसी बात करत मिथ्यात उदे जानीए;
यांते परप्राण निज प्राणके समान जाण,
चिदानंद प्यारे ! चित्त दया भाव आणीए. १८

दया दोयै भेद जाण इतरें ज्युं कही देव,
सो तो भेद सद्गुरु कृपासें नीपाइए;
ताते सद्गुरु सेव किजिये सुनित्यमेव,
धार एसी टेव प्रेम परम लगाइए;
सो तो देव धर्म गुरु घटमें निकट तेरे,
ताकुं खोजवेकुं अब ओर कहां जाइए?

---

१ सिद्ध पाछा आवीने उपजे *आ निशानी-वाळा बे पद लखेली प्रतमां न होवाथी नवा बनावीने मूकेला छे. असल कर्ताना करेला ते पद नथी २ आकाश ३ द्रव्यदया ने भावदया, अथवा स्वरूपदया ने अनुबंधदया ४ बीजी ५ पामी शकीये

तिहुं तत्त्व एक[1] जोय दुविधा[2] न धरे कोय,
ज्योतिरूप होय शुद्ध जोतिमें[3] समाइए. १९

दयाके समान जग साधना न आनजोम,
दयाहुं प्रधान जन संत युं कहतु है;
जीवदया काज सहु त्याग राजको समाज,
देव जिनराज पंच व्रत ज्युं गहतु है;
प्रबळ प्रचंड घोर बावीस परिसो चोर,
तीनहुंको त्रास भलीभातसुं सहतु है;
छांडी जगजाल निज शक्ति संभाल,
ते तो चिदानंद प्यारे! शिवरमणि लहतु है. २०

अभय प्रधान दान कह्यो जगभान ते तो,
एसो निको ज्ञान मुनिराज घेरे[A] पाइए;
मुनिपद धार ते संभारे आपोआप ते तो,
करुणाको सागर सिद्धांतमांहि गाइए;
तिन्हके पदारविंद पूजत सुरेंदवृंद,
आनंदको कंद ते तो निशदिन ध्याइए;

१ एकता विचारी २ भिन्नता. ३ ज्योतिमां. ४ बीजी न जाण ५ परीषहो ६ जगभानु–तीर्थंकर ७ उत्तम. ६A पासे. ८ चरणकमळ.

तिन्हहुंको ध्यान पर उत्तम विवेक कर,
चिदानंद आपरूप आपमें समाइए. २१

दया दया भाखे पण राखे न विवेक हिये,
ते तो नर प्रगट पशु समान कह्यो है;
पावे न विवेक जोलों[1] सिझे नहि काज तोलों[2],
दयारूप धरम विवेकमांहि रह्यो है;
जाके हिरदे विवेक सोई ज्ञाता अँतिरेक[3],
तिनहुं सुतत्त्वको सरूप साचो लह्यो है;
तत्त्वके सरूप बिनजाणे पक्षपात ताणे,
ते तो महामोहरूप नदियांमें वह्यो है २२

पढ्यो तुं तो वेद पण जाण्यो नहि साचो भेद,
वेदमें अहिंसारूप परम धर्म कह्यो है;
लक्षण अहिंसा ज्युं बतायो हे धरमकेरो,
ते हुं तो बचन भागवतमांहि रह्यो है;
जाप जो बतायो से तो भावरूप जाण्यो नांहि,
तें तो पशुघातकेरो गाढो पक्ष गह्यो है;
तत्त्वके सरूप बिनजाणे पक्षपात ताणे,
ते तो महामोहरूप नदियांमें वह्यो है. २३

---

१ ज्यां सुधी. २ त्यां सुधी. ३ अतिशय.

सवैया तेइसा.

आरज खेत्त लहे कुळ उत्तम,
जोग सदा सतसंगतकेरो;
दीरघ आयु आरोग दसा+ सुख,
रिधि[1] बहु परिवार घणेरो;
किरत[2] होय विख्यात दहुं[3] दिश,
वेग मिटे भव भाव वखेरो[4];
या विध होय महाफळ जाकुं ज्युं,
ऐसी दयामें बस्यो मन मेरो. २४

इंद नरिंद करे इम सेवसु,
जेसे अहे कोउ दामिको चेरो;
अष्ट महासिधं[7] निध[8] विराजत,
तेज प्रताप वधे ज्युं घनेरो;
ज्ञान-रवि प्रगटे घट अंतर,
होय विधंस[9] मिथ्यात अंधेरो;
या विध होय महाफळ जाकुं ज्युं,
ऐसी दयामें वस्यो मन मेरो. २५

\+ अवस्थानुं १ ऋद्धि. २ कीर्त्ति. ३ दशे. ४ वधारे पडता रागनो ५ घरवखरी ६ अतिशयशाळी. ७ सिद्धि. ८ नवनिधि. ९ नाश

कोउ अज्ञान करे शिव साधन,
जाण विना बहु जीव मतावे;
उरंध बांहु अधोमुख झुलत,
जौर[12] हुतासन[13] अंग जलावे;
कोउ करे फल फूलको भक्षण,
अणगल पाणीमें नित नहावे;
करणी करुणाभाव विना करे,
ब्रह्मसरूप कहो किम पावे ? २६
आप समान लखे सहु जीवकुं,
पीड नहि परकु उपजावे;
ममता धार तजे ममतामळ,
ज्ञान सरोवरमें नित न्हावे;
अल्प आहार करे निरदूषण,
योग हुतासनसुं तन तावे;
करणी करुणाभावमइ कर,
ब्रह्मसरूपकुं या विध पावे. २७
थावर जंगम जीव चराचर,
ब्रह्मसरूप वेदांत वखाणे,

---

९ अज्ञान कष्ट १० ऊंचा ११ हाथ १२ प्रजाळी
१३ अग्नि
१ दोष रहित २ त्रसजीव

व्यापकरूप सवे घट अंतर,
एसो विवेक हिये निज आणे;
त्याग विरोध निरोध धरे मन,
धार खीमा[3] परपीड पीछाणे;
या विध पूरण ब्रह्म आराधन,
पूरण ब्रह्में क्रिया कोउ जाणे. २८

धारके भेख विवेक विना शठ,
नाहक लोकनकुं भरमावे;
जीवके घातमें धर्म अहे तदूं[A],
पापको कारण कुण कहावे?
देखो महापरपंच ज्युं मोहको,
एसा विवेक हिये नहि आवे;
नांही डरे करतो अघ ते नर,
सुंधो रसातळकुं चल्यो जावे. २९

आरंभकुं करतां हिरदे दया,
नांहि रहे लवलेश ए प्यारे;
येहि विचारकुं धार हिये मुनि-
राज भये जगजाळसें न्यारे;

३ क्षमा ४ ज्ञान सहित ५ होय ५A तो ६ पाप ७ सीधो ८ नरकमां ९ पापारंभनी

अंतर ज्योति जगी घट जाकुंसु,
ताकुं तो लोक देखावसु क्या रे;
कारज सिद्ध भयो तिनको जिने,
अंतर मुंड मुंडाय लीया रे. ३०

सवैया एकत्रीसा

जेसें कोइ रुधिरको रंग्यो ज्युं मलिन पट,
रुधिरसें धोयो कहुं उजळो न होत है;
तेसें हिंसा करणीसें पाप दूर कीयो चाहे,
ते तो शठकृत महामिथ्या तोतें होत है;
निरमळ निरसें पखाळन मलिन चीर,
शुध रूप देख परे जेसो जाको पोत है;
तेसें शुद्ध दयामें भावित कर आतमा सो,
सिद्ध के समान आप सिद्धरूप होत है. ३१

कंचन सुमेरु सहु भूमि दान देवे एक,
एकने तो एक कोउ जीवकुं बचायो है;
कंचन सुमेर महिदानथी बहुत विध,
जीव–दान अधिक पुराणनमें गायो है;
इण विध भाव दान हिरदे विवेक आण,
यातें यामें मेरो मन अधिक लोभायो है;

१ लोहीथी. २ तुत

मूळ भेद वस्तु जो वखाणे ते तो साचो भेद,
सद्गुरु किरपाथी सो तो अमे पायो है. ३२

सहु जीव जीवनकी इच्छा मनमांहि राखे,
मरवो अनिष्ट सहु प्राणीकुं लगतु है;
एसो ज्युं अकाज महादोषको समाज तेमें,
मूढ जन मोहवश अधिक पगतुं है;
पावे जो नरक दुःख, शुभ काजथी विमुख,
हिंसाके करत अति क्रोध ज्युं जगतु है;
याते आतमारथी पुरुष एसे काज सेति,
लाख गाउ प्रथम हि दूर ज्युं भगतुं है. ३३

दयारूप करणी[3] विवेक पतवार[4] जामें,
दुविधे[5] सुतपरूप खेवट[6] लगाइए;
दांडा ये चतुर चार कीजीए सु अघवार,
मालिम[7] सुमन ताकुं तुरत जगाईए;
पाल[8] शुभ ध्यान मन ताणं के तैयार कीजे,
शुभ परिणामकेरी तोप ज्युं दगाइए;
चिदानंद प्यारे ! एसी नावमें सवार होय,
मोहमयी सरितांकुं वेगे पार पाइए. ३४

---

१ प्रेराय छे. २ जागे छे. ३ सुकानी. ४ कप्तान. ५ द्विविध (अंतर अने बाह्य) ६ हलेसावाळा ७ वहाणमांना मालनो हिसाब राखनार. ८ नानो तंबु (सढ) ९ खेंची. १० नदीने.

दोहा

शरद पुरण निधि चंद्रमा, संवत्सर (१९०६)सुखकार;
गौतम केवळज्ञानको, मास दिवस चित्त धार. ३५
भावनगर भेटे सहि, श्री गवडी प्रभु पास;
चिदानंद तस कृपाथकी, सकळ फळी मन आस. ३६

इति श्री कर्पूरचंदजीकृत दया छत्रीशी

श्रीपरमात्म छत्रीशी
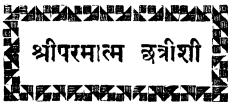
दुहा

परम देव परमातमा, परम ज्योति जगदीश;
परम भाव उर आनके, प्रणमत हुं निशदिश. १
एक ज्युं चेतन द्रव्य हे, तामें तीन प्रकार;
बहिरातम अंतर कह्यो, परमातम पद सार. २
बहिरातम ताकुं कहे, लखे न ब्रह्मस्वरूप;
मगन रहे परद्रव्यमें, मिथ्यावंत अनूप. ३

१ हमेशां.

अंतर आतम जीव सो, सम्यग्दृष्टि होय;
चोथे अरु फुनि बारमे, गुणथानक लों सोय. ४

परमातम परब्रह्मको, प्रगट्यो शुद्ध स्वभाव;
लोकालोक प्रमाण सब, झलके तिनमें आय. ५

बहिर आतम भाव तज, अंतर आतम होय;
परमातम पद भजतु हे, परमातम वह सोय. ६

परमातम सोय आतमा, अवर न दुजो कोय;
परमातमकुं ध्यावते, यह परमातम होय. ७

परमातम एह ब्रह्म हे, परम ज्योति जगदीश;
परसुं भिन्न निहारीए, जोइ अलख सोइ इश. ८

जे परमातम सिद्धमें, सोही आतममांहि;
मोह मयल दग लग रह्यो, तामें सूजत नांहि. ९

मोह मयल रागादिके, जा जिनै कीजे नास;
तो छिन एह परमातमा, आप ही लहे प्रकास. १०

आतम सो परमातमा, परमातम सोइ सिद्ध;
विचकी दुविधा मिट गइ, प्रगट भइ निज रिद्ध. ११

में हि सिद्ध परमातमा, में हि आतमराम;
में हि ध्याता ध्येयको, चेतन मेरो नाम. १२

---

१ ज्योति. २ मेल. ३ ज्यारे. ४ ते ज क्षणे.

में हि अनंत सुखको धनी,सुखमें मोहि सोहाय;
अविनाशी आनंदमय, सोऽहं त्रिभुवनराय. १३
शुद्ध हमारो रूप है, शोभित सिद्ध समान;
गुण अनंत करी संयुत, चिदानंद भगवान. १४
जेसो शिवपें तहीं बसे, तेसो या तनमांहि;
निश्चय दृष्टि निहाळतां, फेर रंच कछु नांहि. १५
करमनके संजोगतें, भए तीन प्रकार;
एक ही आतमा द्रव्यकुं, कर्म नटावणहार. १६
कर्म संघाते अनादिके, जोर कछु न बसाय;
पाइ कला विवेककी, राग द्वेष छिन जाय. १७
करमनकी जैर राग हे, राग जैरे जर जाय;
परम होत परमातमा, वो ही सुगम उपाय. १८
काहेकुं भटकत फिरे, सिद्ध होनेके काज;
राग द्वेषकुं त्याग दे, वो ही सुगम इलाज. १९
परमातम पदको धनी, रंक भयो विल लाय;
राग-द्वेषकी प्रीतिसें, जन्म अकारथ जाय. २०
राग-द्वेषकी प्रीति तुम, भूले करो जन रंच;
परमातम पद ढांकके, तुम हि कियो तिरयंच, २१

१ जड-मूळ २ जळे. ३ व्यर्थ. ४ ढांकीने. ५ पशु.

तप जप संजय सब भले, राग–द्वेष जो नांहि;
राग–द्वेषके जागते, ए सब भए वृथा हि. २२
राग–द्वेषके नासतें, परमातम परकास;
राग–द्वेषके भासते, परमातम पद नास. २३
जो परमातम पद चहे, तो तुं राग निवार;
देखी संजोग सामीको, अपने हिये विचार. २४
लाख बातकी बात यह, तोकुं देइ बताय;
जो परमातम पद चहे, राग–द्वेष तज भाय. २५
राग–द्वेष त्यागे बिनु, परमातम पद नांहि;
कोटि कोटि तप जप करे, सब अकारथ जाय. २६
दोष हि आतमकुं यह, राग–द्वेषको संग;
जैसें पाम मजिठमे, वस्त्र ओर हि रंग. २७
तेमें आतमद्रव्यकुं, राग–द्वेषके पास;
कर्मरंग लागत रहे, केमें लहे प्रकाश ? २८
इण करमनको जीतवो, कठिन बात हे वीर !
जंर[1] खोदे बिनु नहि मिटे, दुष्ट जात ये पीरं[2]. २९
ललो पैंत्तोके[3] किये, ए मिटवेके नांहि;
ध्यान अग्नि परकाशके, होम देहि ते मांहि. ३०

१ जड. २ पीडा. ३ ललोपतो करवाथी

ज्युं दारुके गंजकुं, नर नहीं शके उठाय;
तनक आग संजोगसें, छिन एकमें ऊड जाय. ३१

देह सहित परमातमा, एह अचरजकी बात;
राग–द्वेषके त्यागते, कर्मशक्ति जरी जात. ३२

परमातमके भेद द्वय, निकल सकल परवान;
सुख अनंतमें एकसें, हवके द्रव्य थान. ३३

भाइ एह परमातमा, सो हे तुममें याहि;
अपनी शक्ति संभारके, लिखावत दे तांहि. ३४

राग–द्वेषकुं त्यागके, धरी परमातम ध्यान;
युं पावे सुख शाश्वत, भाइ एह कल्यान. ३५

परमातम छत्रीसीको, पढियो प्रीति सभार;
चिदानंद तुम प्रति लिखी, आतमके उद्धार. ३६

१ काष्ठनो

॥ श्रीसच्चिदानंदाय नमः ॥

श्री चिदानंदजी अपरनाम श्रीकर्पूरचंदजी महाराजकृत

स्वरोदयज्ञान

॥ छप्पय छंद ॥

नमो आदि अरिहंत, देव देवनपति राया ।
जास चरण अवलंब, गणाधिप गुण निज पाया ॥
धनुष पंचशत मान, सप्त कर परिमित काया ।
वृषभ आदि अरु अंत, मृगाधिप चरण सुहाया ॥
आदि अंत युत मध्य, जिन चोवीश इम ध्याइए ।
चिदानंद तस ध्यानथी, अविचल लीला पाइए ॥१॥

इक कर वीणा धरत, इक कर पुस्तक छाजे ।
चंदवदन सुकुमाल, भाल जस तिलक विराजे ॥
हार मुकुट केयूर, चरण नूपुरधुनि वाजे ।
अद्भुत रूप स्वरूप, निरख मन रंभा लाजे ॥

लीलायमान गजगमनी नित, ब्रह्मसुता चित्त ध्याइए।
चिदानंद तस ध्यानथी, अविचल लीला पाइए ॥२॥

॥ दोहा ॥

उदधिसुतासुत तास रिपु, वाहन संस्थित बाल।
बाल जाणी निज दीजीए, वचन विलास रसाल ॥३॥

अज अविनाशी अकल जे, निराकार निरधार।
निर्मल निर्भय जे सदा, तास भक्ति चित्त धार ॥ ४ ॥

जन्म जरा जाकुं नहीं, नहीं सोग संताप।
सादि अनंत स्थिति करी, स्थितिबंधन रुचि काप ॥५॥

तीजे अंश रहित शुचि, चरम पिंड अवगाह।
एक समें समश्रेणिए, अचल थया शिवनाह ॥ ६ ॥

सम अरु विषमपणे करी, गुण पर्याय अनंत।
एक एक परदेशमें, शक्ति सुजस महंत ॥ ७ ॥

रूपातीत व्यतीतमल, पूर्णानंदी ईस।
चिदानंद ताकुं नमत, विनय सहित निज शीस ॥८॥

कालज्ञानादिक थकी, लही आगम अनुमान।
गुरु किरपा करी कहत हुं, शुचि स्वरोदयज्ञान ॥९॥

स्वरका उदय पिछाणीए, अतिही थिर चित्त धार।
ताथी शुभाशुभ कीजीए, भावी वस्तु विचार ॥ १० ॥

नाडी तो तनमें घणी, पण चौवीश प्रधान ।
तिनमें नव फुनि ताउमें, तीन अधिक कर जान ॥११॥

इंगला पिंगला सुखमना, ये तीनुंके नाम ।
भिन्न भिन्न अब कहत हुं, ताके गुण अरु धाम ॥१२॥

भ्रकुटी चक्रशुं होत है, स्वासाको परकास ।
वंकनालके ढिग थइ, नाभी करत निवास ॥ १३ ॥
नाभीतें फुनि संचरत, इंगला पिंगला धाम ।
दक्षण दिश हे पिंगला, इंगला नाडी वाम ॥ १४ ॥

इण दोउंके मध्यमें, सुखमन नाडी जोय ।
सुखमनके परकासमें, स्वर फुनि चालत दोय ॥१५॥

डाबा स्वर जब चलत हे, चंद उदय तब जान ।
जब स्वर चालत जीमणो, उदय होत तब भान ॥१६॥

सौम्य काजकुं शुभ शशि, क्रूर कामकुं सूर ।
इणिविधि लख कारज करत, पामे सुख भरपूर ॥१७॥

दोउ स्वर सम संचरे, तब सुखमन पहिचान ।
तामें कोउ कारज करत, अवस होय कछु हान ॥१८॥
चंद्र चलत कीजे सदा, थिर कारज स्वर माल ।
चर कारज सूरज चलत, सिद्ध होय ततकाल ॥१९॥

कृष्णपक्षस्वामी रवि, शुक्लपक्षपति चंद ।
तिथिभाग इनका लहि, कारज करत आनंद ॥२०॥

कृष्णपक्षकी तीन तिथि, प्रथम रविकी जान ।
तीन शशीकी फुनि तीन रवि, इण अनुक्रम पहिचान॥२१

शुक्लपक्षकी तीन तिथि, चंदतणी कही मित्त ।
फुन रवि फुन शशि फुन रवि,शशि गिणवाकी रीत॥२२॥

॥ छप्पय छंद ॥

मंगल शनि आदित्य, वार स्वामी रवि जाणो ।
सुरगुरु बुध अरु सोम, शुक्रपति चंद वखाणो ॥
इणविधि स्वर तिथि वार, मित्त कर नक्षत्र पिछाणो ।
शुभ कारजके योग्य, सकल इणविधि मन आणो ॥
निरगम सुरगम विध, भाव इण विधके लेखो ।
तत्त्वतणो परकाश, सुधारस इम तुम पेखो ॥ २३ ॥

॥ दोहा ॥

कृष्णपक्ष एकम दिने, प्रातः सूर जो होय ।
तौ ते पक्ष प्रवीण नर, आनंदकारी जोय ॥ २४ ॥

शुक्लपक्षके आदि दिन, जो शशि स्वर उद्योत ।
तो ते पक्ष विचारीए, सुखदायक अति होत ॥ २५ ॥

चंद्रतिथिमें चंद्र स्वर, सूरतिथि वहे सूर।
कायामें पुष्टि करे, सुख आपत भरपूर ॥ २६ ॥

चंद्रतिथिमें आय जो, भानु करत प्रकाश।
तातें क्लेश पीडा हुवे, किंचित् वित्तविनाश ॥ २७ ॥

सूरजतिथि पडिवा दिने, चले चंद्र स्वर भोर।
पीड कलह नृप भय करे, चित्त चंचल चिहुं ओर ॥२८॥

दोउं पक्ष पडिवा दिने, सुखमन स्वर जो होय।
लाभ हाण सामान्यथी, ते निहचे करी जोय ॥ २९ ॥

वृश्चिक सिंह वृष कुंभ पुन, शशि स्वरनी ए राश।
चंद्रजोग इणके मिलत, शुभ कारज परकाश ॥ ३० ॥

कर्क मकर तुल मेष पुन, चर राशि ए चार।
रवि संग ए संचरत, चर काजे सुखकार ॥ ३१ ॥

मीन मिथुन धन कन्यका, द्विस्वभाव ए जान।
सुखमन स्वरसुं मिलत है, काज करत होय हान ॥३२॥

शशि सूरजके मास इम, भिन्न भिन्न करी जाण।
राशि वर्गित दिनथकी, अधिक भेद मन आण ॥३३॥

प्रश्न करणकुं कोउ नर, आवत हिरदे धार।
पृच्छक नरनी दिशितणो, निर्णय कहुं विचार ॥३४॥

सनमुख डाबी ऊर्ध्वे दिशि, रही प्रश्न करे कोय ।
चंद्रजोग हे ता समे, तो कारिजसिद्धि होय ॥३५॥

नीचे पीछे जीमणो, जो कोइ पूछे आय ।
भानुजोग स्वर होय तो, तस कारज हो जाय ॥३६॥

पूछे दक्षिण भुज रही, सूरज स्वरमें वात ।
लगन वार तिथि जोग मिली, सिद्ध कार्य अवदात ॥३७॥

वाम भाग रही जो कहे, प्रश्नतणो परसंग ।
शशि स्वर जो पूरण हुवे, तो तस काज अभंग ॥३८॥

पूछे दक्षण कर रही, शशि स्वरमें जो कोय ।
रवि तत्त्व तिथ वार बिन, तस कारज नवि होय ॥३९॥

अधो पृष्ठ पाछल रही, पृच्छकनो परिमाण ।
चंद चलत फल तेहनुं, पूर्वकथित पहिछाण ॥४०॥

चलत सूर स्वर जीमणो, (रही) पूछे डाबी ओर ।
चंद्रजोग बिन तेहनो, नवि कारिज विधि कोर ॥४१॥

सन्मुख ऊर्ध्वे दिशा रही, पूछे जो रविमांहि ।
चंद्रजोग बिन तेहनुं, कारज सीजे नांहि ॥४२॥

लग्न वार तिथि तत्त्व पुन, रास जोग दिसि शोध ।
कारजके अक्षर गिणे, होवे साचो बोध ॥४३॥

सम अक्षर शशिकुं भलो, विषम भानु परधान।
तिनकी संख्या करनकुं, कहुं एम अनुमान ॥ ४४ ॥

चार आठ द्वादश युगल, षट दश चवदे जाण।
षोडशथी शशियोग ए, महाशुद्ध पहिछाण ॥ ४५ ॥

एक तीन सर सात नव, एकादश अरु तेर।
तिथि संयम पचवीस पुन, रविजोग इम हेर ॥ ४६ ॥

लोककाज मह परिहरे, धरे सुनिश्चल ध्यान।
श्रवण मनन चिंतन करत, लहत स्वरोदयज्ञान ॥४७॥

अथवा प्राणायाम जे, साधे चित्त लगाय।
ताकुं पहेली भूमिका, सिद्ध स्वरोदय थाय ॥ ४८ ॥

प्राणायाम विचार तो, हे अति अगम अपार।
भेद दोय तस जाणीए, निश्चे अरु व्यवहार ॥ ४९ ॥

निश्चेथी निज रूपमें, निज परिणति होय लीन।
श्रेणीगत ज्यों संचरे, सो जोगी परवीण ॥ ५० ॥

उपशम क्षपक कही जुगल, श्रेणी प्रवचनमांहि।
तिणको काल स्वभाव वस, साधन हिवणा नांहि ॥५१॥

अहनिसि ध्यान अभ्यासथी, मनथिरता जो होय।
तो अनुभव लव आज फुन, पावे विरला कोय ॥५२॥

निज अनुभव लवलेशथी, कठिन कर्म होय नाश ।
अल्प भवे भवि ते लहे, अविचलपुरको वास ॥५३॥

व्यवहारे ये ध्यानको, भेद नवि कहेवाय ।
भिन्न भिन्न कहेतां थकां, ग्रंथ अधिक हो जाय ॥५४॥

नाम मात्र अब कहत हुं, याको किंचित् भाव ।
अधिक भवि तुम जाणजो, गुरुगम तास लखाव ॥५५॥

अष्ट भेद है जोगके, पंचम प्राणायाम ।
ताके सप्त प्रकार है, सकल सिद्धके धाम ॥ ५६ ॥

रेचक पूरक तीसरो, कुंभक भेद पिछाण ।
शांतिक समता एकता, लीन भाव चित्त आण ॥ ५७ ॥

पूरक पवन गहत सुधी, कुंभक थिरता तास ।
रेचक बाहिर संचरे, शांतिक ज्योति प्रकाश ॥ ५८ ॥

समता ध्येय स्वरूपमें, तिहां सूक्ष्म उपयोग ।
गहे एकता गुण विषे, लीन भाव निज जोग ॥५९॥

लीन दशा व्यवहारथी, होत समाधि रूप ।
निहचेथी चेतन यह, होवे शिवपुर भूप ॥ ६० ॥

स्वासाकुं अति थिर करे, ताणे नहीं लिगार ।
मूलबंध दृढ लायके, करे बीज संचार ॥ ६१ ॥

वायु पांच शरीरमें, प्राण समान अपान ।
उदान वायु चोथो कह्यो, पंचम अनिल अव्यान ॥६२॥

प्राण हिये पुन सर्वगत, तनमें रहत समान ।
आधार चक्रगति जाणिये, तीजो वायु अपान ॥६३॥

उदान वासह कंठमें, संधिगतिए अव्यान ।
पंच वायुके बीज पुन, पंच हिये इम आन ॥६४॥

ऐँ पैँ रौँ ब्लौँ क्रौँ सुधी, पंच बीज परधान ।
इनके गर्भित भेदको, कहत न आवे मान ॥६५॥

पंच बीज संचारथी, अनहद धून जे होय ।
निर्गम भेद धूनितणो, जोगीश्वर लहे कोय ॥६६॥

वरण मात्र इण बीजके, कमल कमल थित जाण ।
भिन्न भिन्न गुण तेहनो, शास्त्रथकी मन आण ॥६७॥

सकल सिद्धि इणमें वसे, सर्व लब्धि इण मांहि ।
केतिक आज हुं संपजे, केतिक तो अब नांहि ॥६८॥

वरण नाभीमें संचरे, सोऽहं शब्द उद्योत ।
अजप जाप ते जाणीए, अनुभव भाव उद्योत ॥६९॥

नाभीथी हिये संचरे, तिहां रंकार प्रकाश ।
मनथिरता तामे हुवे, अशुभ संकल्प होय नाश ॥७०॥

सुरतडोर लावे गगन, तिरवेणी कर वास ।
तिहां अनहद धूनि उपजे, थिर जोति परकास ॥७१॥

॥ चोपाइ छंद ॥

अनहद अधिष्टाय जे देव,
थिर चित्त देख करे तसु सेव ।
ऋद्धि अनेक प्रकार देखावे,
अद्भुत रूप दृष्ट तस आवे ॥ ७२ ॥

ऋद्धि देख नवि चित्त चलावे,
ज्ञान समाधि ते नर पावे ।
वेदभेद समाधि कहीए,
गुरुगम लक्ष तेहनो लहीए ॥ ७३ ॥

नाभी पास हे कुंडली नाडी,
वंकनाल हे तास पिछाडी ।
दशम द्वारका मारग सोई,
उलट वाट पावे नहीं कोई ॥ ७४ ॥

मुद्रा पंच बंध त्रय जाणो,
आसण चोरासी पहिचाणो ।
तामे आसण युग परधान,
मूलासण पद्मासण जाण ॥ ७५ ॥

अस्तव्यस्त वायु संचरे,
कारण विशेषे षट् कर्म करे ।
नेती धोती नौली कही,
भेद चतुर्थ त्राटक फुनि लही ॥ ७६ ॥

वस्ती पंचम भेद पिछानो,
रस कपाल माती मन आनो ।
किंचित् आरंभ लख इणमांहि,
जैनधरममें करीए नांहि ॥ ७७ ॥

त्राटक नवलि ए दोय भेद,
करत मिटे सहु तनका खेद ।
रोग नवि होवे तनमांहि,
आलस ऊंघ अधिक होये नांहि ॥ ७८॥

दृष्टि अष्ट योगनी कही,
ध्यान करत ते अंतर लही ।
कीजे ए सालंबन ध्यान,
निरालंबता प्रगटत ज्ञान ॥ ७९ ॥

मित्रा तारा दुजी जाण,
बला चतुर्थी दीप्रा मन आण ।

थिरा दृष्टि कांता फुनि लहीए,
प्रभा परा अष्टम दृग कहीए ॥ ८० ॥

सघन अघन दिन रयणी कही,
ताका अनुभव यामें लही ।
निरउपाधि एकांते स्थान,
तिहां होय ए आतम ध्यान ॥ ८१ ॥

अल्प आहार निद्रा वश करे,
हित सनेह जगथी परिहरे ।
लोकलाज नवि करे लिगार,
एक प्रीत प्रभुथी चित्त धार ॥ ८२ ॥

आशा एक मोक्षकी होय,
दुजी दुविधा नवि चित्त कोय ।
ध्यान योग्य जाणो ते जीव,
जे भवदुःखथी डरत सदीव ॥ ८३ ॥

परनिंदा मुखथी नवि करे,
स्वनिंदा सुणी समता धरे ।
करे सहु विकथा परिहार,
रोके कर्म आगमन द्वार ॥ ८४ ॥

हरख शोक हिरदे नवि आने,
शत्रु मित्र बराबर जाने ।
परआशा तजी रहे निराश,
तेहथी होय ध्यान अभ्यास ॥ ८५ ॥

ध्यान अभ्यासी जो नर होय,
ताकुं दुःख उपजे नवि कोय ।
इंद्रादिक पूजे तस पाय,
ऋद्धि सिद्धि प्रगटे घट आय ॥ ८६ ॥

पुष्पमाल सम विषधर तास,
मृगपति मृग सम होवे जास ।
पावक होय पाणी ततकाल,
सुरभिसुत सदृश जस व्याल ॥ ८७ ॥

सायर गोपदनी परे होय,
अटवी विकट नगर तस जोय ।
रिपु लहे मित्राइ भाव,
शस्त्रतणो नवि लागे घाव ॥ ८८ ॥

कमलपत्र करवाल वखानो,
हालाहल अमृत करी जानो ।

दुष्ट जीव आवे नहीं पास,
जो आवे तो लहे सुवास ॥ ८९ ॥

जो विवहार ध्यान इम ध्यावे,
इंद्रादिक पदवी ते पावे ।
निहचे ध्यान लहे जब कोय,
ताकुं अवश्य सिद्धपद होय ॥ ९० ॥

सुख अनंत विलसे तिहुं काल,
तोडी अष्ट कर्मकी जाल ।
एसा ध्यान धरी नितमेव,
चिदानंद लही गुरुगम भेव ॥ ९१ ॥

ध्यान चार भगवंत बतावे,
ते मेरे मन अधिके भावे ।
रूपस्थ पदस्थ पिंडस्थ कहीजे,
रूपातीत साध शिव लीजे ॥ ९२ ॥

रहत विकार स्वरूप निहारी,
ताकी संगत मनसा धारी ।
निज गुण अंश लहे जब कोय,
प्रथम भेद तिण अवसर होय ॥ ९३ ॥

तीर्थंकर पदवी परधान,
गुण अनंतको जाणो थान ।
गुण विचार निज गुण जे लहे,
ध्यान पदस्थ सुगुरु इम कहे ॥ ९४ ॥

भेदज्ञान अंतरगत धारे,
स्वपरपरिणति भिन्न विचारे ।
सकति विचारी शांतता पावे,
ते पिंडस्थ ध्यान कहीवावे ॥ ९५ ॥

रूप रेख जामें नवि कोइ,
अष्टगुणां करी शिवपद सोइ ।
ताकुं ध्यावत तिहां समावे,
रूपातीत ध्यान सो पावे ॥ ९६ ॥

प्राणायाम ध्यान जे कहीए,
ते पिंडस्थ भेद भवि लहीए ।
मन अरु पवन समागम जानो,
पवन साध मन निज घर आनो ॥ ९७ ॥

अहनिसि अधिका प्रेम लगावे,
जोगानल घटमांहि जगावे ।

अल्प आहार आसन दृढ करे,
नयणथकी निद्रा परिहरे ॥ ९८ ॥

काया जीव भिन्न करी जाणे,
कनक उपलनी परे पहिछाणे ।
भेद दृष्टि राखे घटमांहि,
मन शंका आणे कछु नांहि ॥ ९९ ॥

कारज रूप कथे मुखवाणी,
अधिक नांहि बोले हित जाणी ।
स्वपन रूप जाणे संसार,
तन धन जोबन लखे असार ॥१००॥

श्रीजिनवाणी हिये दृढ राखे,
शुद्ध ध्यान अनुभवरस चाखे ।
विरला ते जोगी जगमांहि,
ताकुं रोग सोग भय नांहि ॥ १०१ ॥

तेज कांति तनमें अति वाधे,
जे निश्चल चित्त ध्यान आराधे ।
अल्प आहार तन होय निरोग,
दिनदिन वधे अधिक उपयोग ॥१०२॥

नासा अग्रभाग दृग धरी,
अथवा दोउ संपुट करी ।
हिये कमल नवपद जे ध्यावे,
ताकुं सहज ध्यानगति आवे ॥१०३॥

माया बीज प्रणव धरी आद,
वरण बीज गुण जाणे नाद ।
चढता वरण करे थिर स्वास,
लख धुर नादतणो परकास ॥१०४॥

प्राणायाम ध्यान विस्तार,
कहेतां सुरगुरु न लहे पार ।
तातें नाम मात्र ए कह्या,
गुरु मुख जाण अधिक जे रह्या ॥१०५॥

प्राणायाम भूमि दस जाणो,
प्रथम स्वरोदय तिहां पिछाणो ।
स्वर परकाश प्रथम जे जाणे,
पंच तत्त्व फुनि तिहां पिछाणे ॥१०६॥

कहुं अधिक अब तास विचार,
सुणो अधिक चित्त थिरता धार ।

स्वरमें तत्त्व लखे जब कोइ,
ताकुं सिद्ध स्वरोदय होइ ॥१०७॥

॥ अडिल छंद ॥

दोय स्वरोमें पांच तत्त्व पहिचाणीए,
वर्ण मान आकार काल फल जाणीए।
इणविध तत्त्व लखाव साधता जे लहे,
साची विसवावीस वात नर ते कहे ॥ १०८ ॥

॥ दोहा ॥

पृथ्वी जल पावक अनिल, पंचम तत नभ जान।
पृथ्वी जल स्वामी शशि, अपर तीनको मान ॥१०९॥

पीत श्वेत रातो वरण, हरित श्याम पुन जान।
पंच वर्ण ये पांचके, अनुक्रमथी पहिछाण ॥११०॥

पृथिवी सनमुख संचरे, करपल्लव षट दोय।
समचतुरंस आकार तस, स्वर संगममें होय ॥१११॥

अधोभाग जल चलत है, षोडश अंगुल मान।
वर्तुल है आकार तस, चंद्र सरीखो जाण ॥ ११२ ॥

चारांगुल पावक चले, ऊर्ध्व दिशा स्वर मांह।
त्रिकोणा आकार तस, बाल रवि सम आह ॥ ११३ ॥

वायु तिच्छी चलत है, अष्टांगुल नितमेव ।
ध्वजा रूप आकार तस, जाणो इणविध भेव ॥११४॥

नासासंपुटमें चले, बाहिर नवि परकाम ।
सुन्न अहे आकार तस, स्वर युग चलत आकाश ॥११५॥

प्रथम पचास पल दूसरो, चालीश त्रीजो त्रीश ॥
वीशरु दश पल चलत है, तत स्वरमें निशदिश ॥११६॥

घडी अढाइ पांच तत, एक एक स्वरमांहि ।
अहनिश इणविध चलत है, यामें संशय नांहि ॥११७॥

पंच तत्त्व स्वरमें लखे, भिन्न भिन्न जब कोय ।
कालसमयका ज्ञान तस, वरस दिवसका होय ॥११८॥

प्रथम मेष संक्रांतिको, व्हे प्रवेश जब आय ।
तब ही तत्त्व विचारीए, स्वासा थिर ठहराय ॥११९॥

डावा स्वरमें होय ज्यों, महीतणो परकास ।
उत्तम जोग वखाणीए, नीको फल हे तास ॥१२०॥

परजाकुं सुख व्हे घणो, समो होय श्रीकार ।
धान होय महीयल घणो, चोपदकुं अति चार ॥१२१॥

ईत भीत उपजे नहीं, जनवृद्धि पण थाय ।
इत्यादिक बहु श्रेष्ठ फल, सुख पामे अति राय ॥१२२॥

चलत तत्त्व जल तिण समे, शशि स्वरमें जो आय ।
ताको फल अब कहत हुं, सुणजो चित्त लगाय ॥१२३॥

मेघवृष्टि होवे घणी, उपजे अन्न अपार ।
सुखी होय परजा सहु, चिदानंद चित्त धार ॥१२४॥

धर्मबुद्धि सहुकुं रहे, पुण्य दानथी प्रीत ।
आनंद मंगल उपजे, नृप चाले शुभ नीत ॥१२५॥

शशि स्वरमें ये जाणीए, तत्त्वयुगल सुखकार ।
तत्त्व तीन आगल रहे, तिनको कहुं विचार ॥१२६॥

लगे मेष संक्रांत तव, प्रथम घडी स्वर जोय ।
जैसो स्वरमें तत्त्व व्है, तैसो ही फल होय ॥१२७॥

जो स्वरमें पावक चले, अल्प वृष्टि तो होय ।
रोग दोख होवे सही, काल कहे सहु कोय ॥१२८॥

देशभंग परजा दुःखी, अग्नि तत्त्व परकाश ।
दोउ स्वरमें होय तो, अशुभ अहे फल तास ॥१२९॥

वायु तत्त्व स्वरमें चलत, नृप विग्रह कछु थाय ।
अल्प मेघ वरसे मही, मध्यम वर्ष कहाय ॥ १३० ॥

अद्धासा अन्न नीपजे, खड थोडासा होय ।
अनिल तत्त्वका इणी परे, मनमांहि फल जोय ॥१३१॥

स्वरमांहि जो प्रथम ही, वहे तत्त्व आकाश ।
तो ते काल पिछाणीए, होय न पूरा घास ॥१३२॥

इणविधथी ए जाणीए, तत्त्व स्वरनके मांहि ।
फल मनमें पण धारीए, यामें संशय नांहि ॥१३३॥

मधु मास मित प्रतिपदा, कर तस लगन विचार ।
चलत तत्त्व स्वर तिण समे, ताको वर्ण निहार ॥१३४॥

प्रातसमे शशि स्वर विषे, मही तत्त्व जो होय ।
ता ते सर्व विचारीए, सुखदायक अति होय ॥१३५॥

घनवृष्टि होवे घणी, समो होय श्रीकार ।
राजा परजाके हिये, हर्ष संतोष विचार ॥ १३६ ॥

ईत भीत उपजे नहीं, मोटा भय नवि कोय ।
चिदानंद इम चंदमें, क्षिति तत्त्व फल जोय ॥१३७॥

चिदानंद जो चंदमें, प्रात उदक परवेश ।
तो ते समो सुभिक्ष अति, वर्षा देश विदेश ॥१३८॥

शांति पुष्टि होवे घणी, धर्मतणो अति राग ।
भविक हिये अति उपजे, दान अर्थ धन त्याग ॥१३९॥

जल धरणी दोउ वहे, दिवसपति घर आय ।
प्रातःकाल तो ते वरस, मध्यम समो कहेवाय ॥१४०॥

तीन तत्त्व अवशेष जे, स्वरमें तास विचार ।
मध्यम निष्ट कह्यो तिको, पूर्वकथित चित्त धार ॥१४१॥

राजभंग परजा दुःखी, जो नभ वहे स्वरमांहि ।
पडे काल बहु देशमें, यामें संशय नांहि ॥ १४२ ॥

स्वर सुरजमें अग्निको, होय प्रात परवेश ।
रोग सोगथी जन बहु, पावे अधिक क्लेश ॥१४३॥

काल पडे महीयल विषे, राजा चित्त नवि चेन ।
सुरजमें पावक चलत, एम स्वरोदय वेन ॥१४४॥

नृप विग्रह कछु उपजे, अल्प वृष्टि पुन होय ।
सुरजमें अनिलको, चिदानंद फल जोय ॥१४५॥

सुखमन स्वर जो ता दिवस, प्रातःसमय जो होय ।
जीवणहार मरे सही, छत्र भंग पुन जोय ॥१४६॥

कहूक थोडो उपजे, कहूक तेहुं नांहि ।
सुखमन स्वरको इन परे, फल जाणो मनमांहि । १४७॥

दुविध रीत जीवणतणी, कही वरसनी एम ।
त्रीजी आगल जाणजो, धरी हियडे अति प्रेम ॥१४८॥

माघ मास सित सप्तमी, फुनि वैशाखी त्रीज ।
प्रातःसमयको जोइए, वरस दिवसको बीज ॥१४९॥

निशापतिके गेहमें, जल धरणी परवेश ।
करे आय जो तिण समे, तो सुख देश–विदेश ॥१५०॥

अपर तत्त्व निज नाथ घर, वहे अधम फल जाण ।
उदक मही जो मानु घर, तो मध्यम चित्त आण ॥१५१॥

एक अशुभ फुन एक शुभ, तीनुंमें जो होय ।
सिद्ध होय फल तेहनुं, मध्यम निहचे जोय ॥१५२॥

सहु परीक्षा भावमें, मेष भाव बलवान ।
ता दिन तत्त्व निहारीके, फल हिरदे दृढ आन ॥१५३॥

अब जे जोवणहार नर, तेहनो कहुं विचार ।
आप लखी अपणे हिये, अपणो करहुं विचार ॥१५४॥

चैत्र सुदि एकम दिने, शशिस्वर जो नवि होय ।
तो तेहने तिहुं मासमें, अति उद्वेगसुं जोय ॥१५५॥

मधु मास सित बीज दिन, चले न जो स्वर चंद ।
गमन होय परदेशमें, तिहां उपजे दुःखदंद ॥१५६॥

चैत्र मास सित त्रीजकुं, चंद चले नहि आय ।
तो ताके तनमें सही, पितज्वरादिक थाय ॥१५७॥

मरण होय नव मासमें, जो स्वर जाणे तास ।
मधु मास सित चोथकुं, जो नवि चंद्र प्रकाश ॥१५८॥

निशापति स्वर चैत सुदि, पांचमको नवि होय ।
राजदंड महोटा हुवे, संशय इहां न कोय ॥१५९॥

चैत्र सुदि छट्टके दिवस, चंद्र चले नहि जास ।
वरस दिवस भीतर सही, विणसे बंधव तास ॥१६०॥

चले न चंदा चैत सित, सप्तम दिन लवलेश ।
तस नरकेरी गेहिनी, जावे जमके देश ॥१६१॥

तिथि अष्टमी चैत्र शुदि, चंद विना जो जाय ।
तो पीडा अति उपजे, भाग्ययोग सुख थाय ॥१६२॥

तिथि अष्टमनो चैत सित, दीनौ फल दरसाय ।
होय शशि शुभ तत्त्वमें, तो ऊलटुं मन भाय ॥१६३॥

तत्त्व बाणमें कहत हुं, प्रश्नतणो परसंग ।
इणविध हिये विचारके, कथीए वचन अभंग ॥१६४॥

जल धरणीके जोगमें, प्रश्न करे जे कोय ।
निशानाथ पूरण वहत, तस कारज सिद्ध होय ॥१६५॥

अनल अगन आकाशको, जोगी शशि स्वरमांहि ।
होय प्रश्न करता थका, तो कारज सिद्ध नांहि ॥१६६॥

क्षिति उदक थिर काजकुं, उडुगणपति स्वरमांहि ।
तत्त्वयुगल ए जाणीए, चर कारजकुं नांहि ॥१६७॥

---

१ चंद्र.

वायु अगनि नभ तीन ए, चर काजे परधान ।
तत्त्व हियेमें जाणीए, उदय होत स्वर भान ॥१६८॥

रोगीकेरो प्रश्न नर, जो कोउ पूछे आय ।
ताकुं स्वास विचारके, इम उत्तर कहेवाय ॥१६९॥

शशि स्वरमें धरणी चलत, पूछे तस दिसमांहि ।
तासे निहचे करी कहो, रोगी विणसे नांहि ॥१७०॥

चंद्र बंध सूरज चलत, पूछे डाबी ओड ।
रोगीको परसंग तो, जीवे नहीं विधि कोड ॥१७१॥

पूरण स्वरशुं आयके, पूछे खाली मांहि ।
तो रोगीकुं जाणजो, साता होवे नांहि ॥१७२॥

खाली स्वरशुं आयके, वहते स्वरमें वात ।
जो कोउ रोगीनी कहे, तो तस नहि ज घात ॥१७३॥

वाय पित कफ तीन ये, भयो पिंडत्रय जोग ।
समथी सुख होय देहमें, विषम हुआ होय रोग ॥१७४॥

वाय चोराशी पिंडमें, पित्त पचीश प्रकार ।
कफ त्रय भेद वखाणीए, द्वादश सत चित्त धार ॥१७५॥

वायु निवास उदर विषे, स्वामी हे तस सूर ।
फुनि शत धमणी मांहि ते, रहत सदा भरपूर ॥१७६॥

खंदमांहि पुन जाणजो, पित्ततणो नित वास ।
जठराग्निमें संचरत, दिवानाथ पति तास ॥१७७॥

नाभिकमलथी वाम दिस, करपल्लव त्रय जाण ।
माडी युगल हे कफतणी, रही हैयेमें आण ॥१७८॥

शशि स्वामि तस जाणजो, ये विवहारी वास ।
निश्चेथी लख एकमें, तिनु आय समात ॥ १७९॥

अपणी अपणी रुत विषे, वाय पीत्त कफ तीन ।
जोर जणावत देहमें, तस उपचार प्रवीन ॥ १८० ॥

वैद्यकग्रंथ नथी लख्यो, तीणका अधिक प्रकार ।
मूल तीनसुं होत है, रोग अनेक प्रकार ॥ १८१ ॥

अपणे अमल विसारके, बीजाने घर जाय ।
रोग कफादिथी जुइ, सन्निपात कहेवाय ॥१८२॥

रोमरोममां जगतगुरु, पोणा बे बे रोग ।
भाख्या प्रवचनमांहि ते, अशुभ उदय तस भोग॥१८३॥

प्रश्न करे रोगीतणो, जैसा स्वरमें आय ।
स्वर फुनि तत्त्व विचारके, तैसा रोग कहाय ॥१८४॥

अपणे स्वरमें आपणा, तत्त्व चले तिण वार ।
तो रोगीना पिंडमां, रोग एक थिर धार ॥ १८५ ॥

स्वरमें दूजा स्वरतणो, प्रश्न करत तत होय ।
मिश्रभावथी रोगनी, उत्पत्ति तस जोय ॥ १८६ ॥

पूरण स्वरथी आयके, पूछे पूरण मांहि ।
सकल काज संसारके, पूरण संशय नांहि ॥१८७॥

खाली स्वरमें आयके, पूछे खाली मांहि ।
जे जे काज दुखीतणो, ते ते होवे नांहि ॥१८८॥

खाली स्वरमें आयके, पूछे वहते मांहि ।
सिद्ध काज कहो तेहनो, यामें दुविधा नांहि ॥१८९॥

पूछे पूरण स्वर तजी, खाली स्वरकी औड ।
प्रश्न तास निष्फल होवे, सफल नहीं विधि कोड ॥१९०॥

गुरुवार वायु भलो, शनि दिवस आकाश ।
चलत तत्त्व इम कायमें, पूरव रोग विनाश ॥१९१॥

प्रातःसमय बुधवारकुं, क्षिति तत्त्व शुभ जाण ।
सोमवार जल शक्रकुं, तेज हियेमें आण ॥१९२॥

शशि सूर स्वरमां अबै, करण जोग जे काम ।
तस विचार शुभ कहत हूं, सुखदायक अभिराम ॥१९३॥

देवल श्रीजिनराजनो, नवो निपावे कोय ।
खात महूरत अवसरे, चंद्रजोग तिहां जोय ॥१९४॥

अमी स्रवत शशि जोगमें, अरुणद्युति थिर होय।
करत प्रतिष्ठा बिंबनी, अति प्रभाव तस जोय ॥१९५॥
तखत मूलनायक प्रभु, बैठावे तिण वार।
जिनघर कलश चढावतां, चंद्रजोग सुखकार ॥१९६॥
पोषधशाल निपावतां, दानशाल घर हाट।
महेल दुर्ग गढ कोटनो, रचित सुघट धुगघाट ॥१९७॥
संघमाल आरोपतां, करतां तीरथ दान।
दीक्षा मंत्र बतावतां, चंद्रजोग परधान ॥१९८॥
घर नवीन पुर नगरमें, करता प्रथम प्रवेश।
वस्त्र आभूषण संग्रहत, लेश इजारे देश ॥१९९॥
जोगाभ्यास करत शुद्धि, औषध भैषज मीत।
खेती बाग लगावता, करता नृपथी प्रीत ॥२००॥
राजतिलक आरोपता, करता गढ परवेश।
चंद्रजोगमें भूपति, विलसे सुख सुदेश ॥२०१॥
राज्य सिंघासन पग धरत, करत और थिर काज।
चंद्रयोग शुभ जाणजो, चिदानंद महाराज ॥२०२॥

॥ चोपाइ ॥

मठ देवल अरु गुफा बनावे,
रतन धातुना घाट घडावे।

इत्यादिक सहु जगमें काम,
चंद्रयोगमें अति अभिराम ॥ २०३ ॥

चंद्रजोग थिर काज प्रधान,
कह्यो तास किंचित् अनुमान ।
स्वर सुरजमें करीए जेह,
सुणो श्रवण दे कारज तेह ॥ २०४ ॥

विद्या पढे ध्यान जो साधे,
मंत्र साध अरु देव आराधे ।
अरजी हाकमके कर देव,
अग्निविजयका बीडा लेव ॥ २०५ ॥

विष अरु भूत उतारण जावे,
रोगीकुं जो दवा खिलावे ।
विघनहरण शांतिजल नाखे,
जो उपाय कष्टीकुं भाखे ॥ २०६ ॥

गज वाजी वाहन हथियार,
लेवे रिपु विजय चित्त धार ।
खानपान कीजे असनान,
दीजे नारीकुं ऋतुदान ॥ २०७ ॥

नया चोपडा लिखे लिखावे,
वणिज करत कछु वृद्धि थावे ।
भानजोगमें ए सहु काज,
करत लहे सुखचेन समाज ॥ २०८ ॥

भूपति दक्षण स्वरमें कोइ,
युद्ध करण जावे सुण सोइ ।
रणसंग्राममांहि जस पावे,
जीत अरि पाछो घर आवे ॥ २०९ ॥

सायरमें जे पोत चलावे,
वंछित द्वीप वेगे ते पावे ।
वेरी भवन गवन पग दीजे,
भानजोगमें तो जस लीजे ॥ २१० ॥

ऊंट महीष गो संग्रह करतां,
साट वदत सरिता जल तरतां ।
करजद्रव्य काहुंकुं देतां,
भानजोग शुभ अथवा लेतां ॥ २११ ॥

इत्यादिक चर कारज जे ते,
भानजोगमें करीए ते ते ।

लाभालाभ विचारी कहीए,
नहितर मनमें जाणी रहीए ॥ २१२ ॥

विवाहदान इत्यादिक काज,
सौम्य चंद्रजोगे सुखसाज ।
क्रूर काममें सूर प्रधान,
पूर्वकथित मनमें ते जान ॥ २१३ ॥

॥ दोहा ॥

चंद्रजोग थिर काजकुं, उत्तम महावखाण ।
भानजोग चर काजमें, श्रेष्ठ अधिक मन आण ॥२१४॥

सुखमन चलत न कीजीए, चर थिर कारज कोय ।
करत काम सुखमन विषे, अवस हाणि कछु होय ॥२१५॥

भवनप्रतिष्ठादिक सहु, वरजित सुखमन मांहि ।
गामांतर जावा भणी, पगला भरीए नांहि ॥२१६॥

दुःख दोहग पीडा लहे, चित्तमें रहे क्लेश ।
चिदानंद सुखमन चलत, जो कोइ जाय विदेश ॥२१७॥

कारजकी हानि हुवे, अथवा लागे वार ।
अथवा मित्र मिले नहीं, सुखमन भाव विचार ॥२१८॥

श्वास शीघ्र अति पालटे, छीन चंद्र छीन सूर ।
ते सुखमन स्वर जाणजो, नाभ तमिल भरपूर ॥२१९॥

सुखमन स्वर संचारमें, कीजे आतम ध्यान ।
हिरदगति अहिभक्षकी, लहीए अनुभवज्ञान ॥२२०॥

आतमतत्त्व विचारणा, उदासीनता भाव ।
भावत स्वर सुखमन बिषे, होवे ध्यान जमाव ॥२२१॥

चर थिर तीजी ए कही, द्विस्वभावकी बात ।
इण अनुक्रमथी आरभी, कारज सकल कहात ॥२२२॥

तत्त्वस्वरूप नीहाळवा, कहुं उपाय विचार ।
भाव शुभाशुभ तेहने, अधिक हियामें धार ॥२२३॥

श्रवण अंगुठा मध्यमां, नासापुट पर थाप ।
नयण तर्जनीथी ढकी, भृकुटीमां लख आप ॥२२४॥

पडे बिंदु भृकुटी विषे, पीत श्वेत अरु लाल ।
नील श्याम जैसी हुवे, तैसी तिहां निहाल ॥ २२५ ॥

जैसा वर्ण नीहारीए, तैसा तत्त्वविचार ।
श्वास गति स्वरमें लखो, इच्छा फुन आकार ॥२२६॥

प्रथम वायु स्वरमें वहे, दुतीय अगनि वखाण ।
त्रीजी भू चोथुं सलिल, नभ पंचम मन आण ॥२२७॥

वाम दिशाथी स्वर ऊठी, वहे पिंगलामांहि ।
ताकुं संक्रम कहत है, यामे संशय नांहि ॥ २२८ ॥

तत्त्व उदक भू शुभ कहे, तेज मध्य फलदाय ।
हाण मृत्युदायक सदा, मारुत व्योम कहाय ॥२२९॥

ऊर्ध्व अधो अरु मध्य पुट, तिर्च्छा संक्रमरूप ।
पंच तत्त्व यह वहत है, जाणो भेद अनूप ॥ २३० ॥

ऊर्ध्व मृत्यु शांति अधो, उच्चाटण तिरिछाय ।
मध्य स्तंभन नभ विषे, वरजित सकल उपाय ॥२३१॥

जंघमही नाभी अनिल, तेज खंध जल पाय ।
मस्तकमें नभ जाणजो, दिये थान बताय ॥ २३२ ॥

थिर काजे परधान भू, चरमे सलिल विचार ।
पावक सम कारज विषे, वायु उच्चाटण धार ॥ २३३ ॥

व्योम चलत कारज सहु, करीए नांहि मीत ।
ध्यान जोग अभ्यासकी, धारो यामे रीत ॥ २३४ ॥

पश्चिम दक्षिण जलमही, उत्तर तेज प्रधान ।
पूरव वायु वखाणजो, नभ कहीए थिर थान ॥२३५॥

सिद्धि पृथ्वी जल विषे, मृत्यु अगन विचार ।
क्षयकारी वायु सिद्धि, नभ निष्फल चित्त धार॥२३६॥

धीरजथी पृथ्वी विषे, जल सिद्धि ततकाल ।
हाण अग्नि वायुथकी, काज निष्फल नभ भाल॥२३७॥

संग्रामादि कृत्यमें, प्रबल हुताशन होय।
चंद्र सूर संग्रह विषे, फलदायक अति जोय ॥ २३८॥

जीवित जय धन लाभ फुन, मित्र अर्थ शुभ रूप।
गमनागमन विचारमें, जानो मही अनूप ॥ २३९ ॥

कलह शोक दुःख भय तथा, मरण कछु उतपात।
संक्रमभाव समीरमें, फलदृष्टि विख्यात ॥ २४० ॥

राजनाश पावक चलत, पृच्छक नरनी हाण।
दुर्भिक्ष होय महीयल विषे, रोगादिक फुनि जाण॥२४१॥

दुर्भिक्ष घोर विग्रह सुधी, देशभंग भय जाण।
चलता वायु आकाश तत, चौपद हानि वखाण ॥२४२॥

महेंद्र वरुण जुग जोगमें, घनवृष्टि अति होय।
राजवृद्धि परजा सुखी, समो श्रेष्ठ अति होय ॥२४३॥

मही उदक दोउ विषे, चंद्रथान थिति रूप।
चिदानंद फल तेहनुं, जाणो परम अनूप ॥ २४४ ॥

मही मूल चिंता लखो, जीव वाय जल धार।
तेज धातु चिंता लखो, शुभ आकाश विचार॥२४५॥

बहु पाद पृथ्वी विषे, जुगपद जल अरु वाय।
अग्नि चतुःपद नभ उदे, विगत चरण कहेवाय॥२४६॥

रवि राहु कुज तीसरो, शनि चतुर्थ वखाण ॥
पंच तत्त्वके भान घर, स्वामी अनुक्रम जाण ॥२४७॥

बुध पृथ्वी जलको शशि, शुक्र अग्निपति मित ।
वायु गुरु सुर चंदमें, तत्त्व स्वाम इण रीत ॥२४८॥

स्वामी अपणो आपणो, अपणे घरके मांहि ।
शुभ फलदायक जाणजो, यामें संशय नांहि ॥२४९॥

जय तुष्टि पुष्टि रति, क्रीडा हास्य कहाय ।
एम अवस्था चंदनी, षट जल भूमें थाय ॥ २५० ॥

ज्वर निद्रा परियास पुन, कंप चतुर्थी पिछाण ।
वेद अवस्था चंदनी, वायु अग्निमें जाण ॥ २५१ ॥

प्रथम गतायु दूसरी, मृत्यु नभके संग ।
कही अवस्था चंदनी, द्वादश एम अभंग ॥ २५२ ॥

मधुर कषायल तिक्त पुन, खारा रस कहेवाय ।
नभ अव्यक्त रस पंचके, अनुक्रम दीये बताय ॥२५३॥

जैसा रस आस्वादनी, होय प्रीत मनमांहि ।
तैसा तत्त्व पीछाणजो, शंका करजो नांहि ॥ २५४ ॥

श्रवण धनिष्टा रोहिणी, उत्तराषाढ अभीच ।
ज्येष्ठा अनुराधा सपत, श्रेष्ठ महीके बीच ॥ २५५ ॥

मूल उत्तराभाद्रपद, रेवती आर्द्रा जाण ।
पूर्वाषाढ अरु शतभिषा, अश्लेषा जल ठाण ॥२५६॥

मघा पूरवा फाल्गुनी, पूर्वभाद्रपद स्वात ।
कृत्तिका भरणी पुष्य ए, सप्त अग्नि विख्यात ॥२५७॥

हस्त विशाखा मृगसिरा, पूनर्वसु चित्राय ।
उत्तराफाल्गुण अश्विनी, अनिलधाम सुखदाय ॥२५८॥

नभथी पवन पवनथकी, पावक तत परकास ।
पावकथी पाणी लखो, मही लखो फुनि तास ॥२५९॥

क्रोधादिक अग्नि उदे, इच्छा वायु मझार ।
क्षांत्यादिक गुण मन विषे, जल भूमांहि विचार ॥२६०

गुदाधार धरणीतणो, लिंग उदकनो जाण ।
तेज धार चक्षु सुधी, वायु घ्राण वखाण ॥ २६१ ॥

श्रवण द्वार नभना कह्या, शब्दादिक आहार ।
चिदानंद इण पांचका, जाणो ओर निहार ॥ २६२ ॥

चंद चलत नवि चालीए, जुद्ध करणकुं मित ।
चलत चंदमें तेहना, शत्रुनी होय जीत ॥ २६३ ॥

दिवसपति स्वरमांहि जे, युद्ध करणकुं जाय ।
विजय लहे संग्राममें, शत्रुसेन पलाय ॥ २६४ ॥

अपना स्वर दक्षण चले, शत्रुना पण तेह ॥
जीत लहे संग्राममें, प्रथम चढे नर जेह ॥ २६५ ॥

शशि चलत कौ भूपति, मत जावो रणमांहि ।
खेतजीत अरियण लहे, यामें संशय नांहि ॥२६६॥

सुखमन स्वर संग्राममें, भला कहे नवि कोय ।
जावे सुखमन स्वर विषे, शिश कटावे सोय ॥२६७॥

दूर देश संग्राममें, जाता शशि परधान ।
निकट युद्धमें जाणजो, जयकारी स्वर भान ॥२६८॥

सन्मुख ऊर्ध्व दिशा रही, जुद्ध प्रश्न करे कोय ।
सम अक्षर शशि स्वर हुआ, जीत तेहनी होय॥२६९॥

पूठे दक्षण मध्यथी, दूत प्रश्न करे जेह ।
विषमाक्षर भानु हुआ, खेत विजय लहे तेह ॥२७०॥

युद्धयुगलनी पूर्ण दिशी, रही प्रश्न करे कोय ।
प्रथम नाम जस उच्चरे, जीत लहे नर सोय ॥२७१॥

रिक्त पक्षमें आयके, मिथुन युद्ध परसंग ।
पूछत पहेला हारीए, दूजा रहत अभंग ॥२७२॥

करत युद्ध परियाण वा, रिक्तमांहे लहे हार ।
अल्पबली भूपतिथकी, महाबली चित्त धार ॥२७३॥

महाकटक सनमुख चले, थोडासा दल जोड ।
पूरण तत्त्व प्रकाशमें, जीत लहे विधि कोड ॥२७४॥

मही तत्त्वमें युद्ध वा, करे प्रश्न परियाण ।
दोउ दल सम उतरे, इम निहचे करी जाण ॥२७५॥

करे प्रश्न परियाण वा, वरुण तत्त्वके मांहि ।
होय मेल तिहां परस्परी, युद्ध जाणजो नांहि ॥२७६॥

मही उदक होय एककुं, दूजाकुं जो नांहि ।
मही वरुण तिहां जीतीए, यामें संशय नांहि ॥२७७॥

प्रश्न करे अथवा लडे, अथवा करे प्रयाण ।
वहत हुताशन तेहनी, रणमें होवे हाण ॥२७८॥

प्रश्न प्रयाण युद्ध जे करे, अनिल तत्त्वमें कोय ।
निश्चेथी संग्राममें, भागे पहेला सोय ॥२७९॥

व्योम वहत कोउ भूपति, करे प्रश्न परियाण ।
अथवा युद्ध तिण अवसरे, करत मरण तस जाण ॥२८०॥

चंद्र चलत भूपति मरण, सम जोधा रविमांहि।
वायु वहत भंजे कटक, संशय करजो नांहि ॥२८१॥

नामधेय सदृश कही, पूछे पूरण मांहि ।
प्रथम नाम जस उच्चरे, तस जय संशय नांहि ॥२८२॥

रणमें जे घायल हुवे, तेहनी पूछे वात ।
चिदानंद ते पुरुषकुं, उत्तर एम कहात ॥२८३॥

आपणी दिशथी आयके, पूछे पूरण मांहि ।
जास नाम कहे तास सुण, घाव जाणजो नांहि ॥२८४॥

पूछे खाली स्वर विषे, घायलका परसंग ।
जस पूछे तस रण विषे, घाव कहीजे अंग । २८५॥

पृथ्वी उदर बताइए, जल चलता पग जाण ।
पावक उर हिरदा विषे, वायु जंघा वखाण ॥२८६॥

घाव शीशमें जाणजो, चलत तत्त्व आकाश ।
स्वरमें तत्त्व विचारके, पृच्छककुं इम भाष ॥२८७॥

पूरण प्राण प्रवाहमें, निज तत घर स्वर होय ।
प्रबल जोग आवी मल्या, सुखे विजय लहे सोय ॥२८८॥

आपणे स्वर जल तत्त्व है, शत्रुकुं नहि होय ।
रिपु मरण निज हाथथी, जीत आपणी होय ॥२८९॥

गर्भतणा परसंग अब, सुणजो चित्त लगाय ।
स्वर विचार तासुं कहो, जो कोइ पूछे आय ॥२९०॥

क्लीब कन्यका सुत जनम, गर्भपतन वा धार ।
दीर्घ अल्प आयुतणा, भाखो एम विचार ।.२९१॥

चंद्र चलत पूछे कोउ, पूरण दिशिमें आय ।
गर्भवतीना गर्भमें, तो कन्या कहेवाय ॥२९२॥

दिवसपति पूरण चलत, पूछे पूरण मांहि ।
पुत्र पेटमें जाणजो, यामें संशय नांहि ॥२९३॥

स्वर सुखमनमें आयके, पूछे गर्भ विचार ।
नारीकेरी कूखमें, गर्भ नपुंसक धार ॥२९४॥

भान चलत पूछे कोउ, वाकुं चंदा होय ।
पुत्र जनम तो जाणजो, पण जीवे नहि सोय ॥२९५॥

दिवसपति संचारमें, करे प्रश्न कोउ आय ।
स्वर सूरज वाकुं हुआ, सुखदायक सुत थाय ॥२९६॥

करे प्रश्न शशि स्वर विषे, वाकुं जो रवि होय ।
होय सुता जीवे नहि, कहो एम तस जोय ॥२९७॥

चंद चलत आवी कहे, वाकुं चंद उद्योत ।
कन्या निश्चे तेहने, दीर्घ स्थिति धर होत ॥ २९८॥

चलत मही सुत जाणजो, प्रश्न करत तिण वार ।
राजमान सुखीया घणा, रूपे देवकुमार ॥२९९॥

उदक तत्त्वमें आयके, करे प्रश्न जो कोय ।
सुत सुखीया धनवंत तस, षटरस भोगी होय ॥३००॥

तत्त्व युगल जे भान घर, चलत पुत्र पहिछाण ।
निशानाथ घर होय तो, कन्या हिरदे आण ॥३०१॥

पूछत पावक तत्त्वमें, गर्भपतन तस होय ।
जनमे तो जीवे नहीं, विगत पुण्य नर सोय ॥ ३०२॥

प्रश्न प्रभंजन तत्त्वमें, करतां छाया होय ।
अथवा विज्ञ विचारजो, गले गर्भमें सोय ॥३०३॥

पूछत नभ परकासमें, गर्भ नपुंमक जाण ।
चलत चंद कन्या कहो, वांझ भाव चित्त आण॥३०४॥

शून्य युगल स्वरमांहि जो, गर्भ प्रश्न करे कोय ।
ताथी निश्चय करी कहो, कन्या उपजे दोय ॥३०५॥

चंद सूर दोउ चलत, चंद होय बलवान ।
गर्भवतीना गर्भमें, सुता युगल पहिचान ॥३०६॥

चंद सूर दोउ चलत, रवि होय बलवान।
गर्भवतीना गर्भमें, पुत्र युगल पहिचान ॥३०७॥

जौण तत्त्वमें नारीकुं, रहे गर्भओधान ।
अथवा जनमे तेहनो, फल अनुक्रम पहिचान ॥३०८॥

राज्यमान सुखीया महा, अथवा आपहू भूप ।
रहे गर्भ धरणी चलत, होवे काम सरूप ॥३०९॥

धनवंता भोगी भ्रमर, चतुर विचक्षण तेह ।
नीतवंत नारी गरभ, जल चरतां रहे जेह ॥३१०॥

रहे गर्भ पावक चलत, अल्प उमर ते जाण ।
जीवे तो दुःखीया हुवे, जन्मत माता हाण ॥३११॥

दुःखी देश भ्रमण करे, विकल चित्त बुद्धिहीण ।
रहे गर्भ जो वायुमें, इम जाणो परवीण ॥३१२॥

रहे गर्भ नभ चालतां, गर्भतणी होय हाण ।
जन्मतणो फल तत्त्वमें, इण ही अनुक्रम जाण ॥३१३॥

सुत पृथ्वी जलमें सुता, चलत प्रभंजन जाण ।
गर्भपतन पावक विषे, क्लीब गगन मन आन ॥३१४॥

अपना अपना स्वर विषे, है परधान विचार ।
तत्त्व पक्ष अवलोकतां, ये बीजा निरधार ॥३१५॥

संक्रम अवसर आयके, प्रश्न करे जो कोय ।
अथवा गर्भ रहे तदा, नाश अवश्य तस जोय ॥३१६॥

कह्या एम संक्षेपथी, गर्भतणा अधिकार ।
करत गमन परदेशमें, ताका कहुं विचार ॥३१७॥

दक्षण पश्चिम दिशि विषे, चंद्रजोगमें जाय ।
गमन रहे परदेशमें, सुख विलसे घर आय ॥३१८॥

पूरव उत्तर दिश विषे, भानुयोग बलवंत ।
वंछितदायक कहत है, जे स्वरवेदी संत ॥३१९॥

विदिशि आपणी आपणी, अपणा घरमें लीन ।
शुभ अरु इतर उभय विषे, समज लेहु परवीन ॥३२०॥

चलत चंद नवि जाइए, पूरव उत्तर देश ।
गया न पाछा बाहुडे, अथवा लहे कलेश ॥३२१॥

दक्षिण पश्चिम मत चलो, भानजोगमें कोय ।
मरे न तोहु मरण सम, कष्ट अवश्य तस होय ॥३२२॥

दूर गमनमें सर्वदा, प्रबल जोग चित्त धार ।
निकट पंथमे मध्यहु, जाणीजे सुखकार ॥३२३॥

तत्त्व युगल शुभ हे सुधी, करत प्रश्न परियान ।
नाम तेहनुं चित्तमें, मही उदक मन आण ॥३२४॥

ऊर्ध्व दिशापति चंद है, अधो दिशापति भान ।
क्रूर सौम्य काजन लखी, गमन भाव पहिचान ॥३२५॥

सुखमन चलत न कीजीए, सुधि प्रदेश प्रयाण ।
जावे तो जीवे नहीं, कारज हानि पिछाण ॥ ३२६ ॥

तत्त्व पंचके गमनमें, होत भंग पचवीश ।
देशिक ग्रंथ करी सदा, वीतत जाण जोतीष ॥३२७॥

जे नर वसत विदेशमें, ताकी पूछे वात ।
सुखी आहे अथवा दुःखी, ताथी एम कहात ॥३२८॥

उदक तत्त्व जो होय तो, कहो तास धरी नेह ।
सुखे सिद्ध कारज करी, वेगे आवे तेह ॥ ३२९ ॥

होय मही स्वरमें उदे, पूछे प्रश्न तिवार ।
तो थिर थइने भाखीए, दुःख नहि तास लगार ॥३३०॥

परवासी निज थान तजी, गया दुसरे धाम ।
कछु चिंता चित्त तेहने, चलत वायु कहो आम ॥३३१॥

रोग पीड तनमें महा, पावक चलत वखाण ।
नभ परकाश विदेशमें, मरण अवश तस जाण ॥३३२॥

सूर विषम शशिमांहि सम, पगलां भरतां नीत ।
वार तिथि इणविध करत, होवे सुण तस रीत ॥३३३॥

चंद चलत आगल धरी, डावा पगलां चार ।
गमन करत तिण अवसरे, होय उदधिसुतवार ॥३३४॥

स्वर सूरजमें जीमणा, पग आगल धरे तीन ।
चलत गगनमें होत है, दिनकर वार प्रवीन ॥३३५॥

स्वरविचार कारज करत, सफल होय ततकाल ।
तत्त्वज्ञान एहना कह्या, चमत्कार चित्त भाल ॥३३६॥

तिथि वार नक्षत्र फुनि, करण योग दिगशूल।
लक्षणपात होरा लीए, दग्धतिथि अरु मूल ॥३३७॥

वृष्टिकाळ कुलिका लगन, व्यतिपात स्वर भान ।
शुक्र अस्त अरु चोगणी, यमघंटादिक जाण ॥३३८॥

इत्यादिक अपयोगको, यामे नहीं विचार ।
ऐसो ए स्वरज्ञान नित, गुरुगमथी चित्त धार ॥३३९॥

विगत उदक सर हंस विण, काया तरु विन पात।
देव रहित देवल यथा, चंद्र विना जिम रात ॥३४०॥

शोभित नवि तप विण मुनि, जिम तप सुमता टार ।
तिम स्वरज्ञान विना गणक, शोभत नहिय लगार॥३४१॥

साधन बिन स्वरज्ञानको, लहे न पूरण भेद ।
चिदानंद गुरुगम विना, साधनहु तस खेद ॥ ३४२ ॥

दक्षण स्वर भोजन करे, डाबे पीये नीर ।
डाबे कर खट स्ववतां, होय निरोग शरीर ॥ ३४३ ॥

चलत चंद भोजन करत, अथवा नारी भोग ।
जल पीवे सूरज विषे, तो तन नावे रोग ॥ ३४४ ॥

होय अपच भोजन करत, भोग करत बलहीण ।
जल पीवत विपरीत इम, नेत्रादिक बल क्षीण॥३४५॥

पांच सात दिन इणी परे, चले रीत विपरीत ।
होय पीड तनमें कछु, जाणो धरी परतीत ॥ ३४६ ॥

बहिरभूमि इंगला चलत, पिंगलामें लघुनीत ।
शयन दिसा सूरज विषे, करीए निसदिन मित ॥३४७॥

दिवस चंदस्वर संचरे, निशा चलावे सूर ।
स्वर अभ्यास एसो करत, होय उमर भरपूर ॥३४८॥

कथित भाव विपरीत जो, स्वर चाले तनमांहि ।
मरण निकट तस जाणजो, यामे संशय नांहि ॥३४९॥

सार्द्ध युगल घटिका चले, चंद सूर स्वर वाय ।
श्वास त्रयोदश सुखमना, जाणो चित्त लगाय ॥३५०॥

अष्ट प्रहर जो भानघर, चले निरंतर वाय ।
तीन वरसका जीवणा, अधिक न रहे काय ॥
॥ पाठांतरे ॥ यामे संशय नांहि ॥ ३५१ ॥

चले निरंतर पिंगला, षोडश प्रहर प्रमान ।
दोय वरस काया रहे, पीछे जावे प्रान ॥ ३५२ ॥

भान निरंतर जो चले, रातदिवस दिन तीन ।
वरस एक रही होय फुनि, दीरघनिद्रालीन ॥३५३॥

सोलस दिन जो भानघर, चले रातदिन श्वास ।
चिदानंद निश्चल करी, जीवे ते इक मास ॥ ३५४ ॥

मास एक अहनिसि वहे, सूरजस्वर मनमांहि ।
दोय दीनाका जीवणा, यामे संशय नांहि ॥ ३५५ ॥

चले निरंतर सुखमना, पांच घडी स्वर भाल ।
पांच घडी सुखमन चलत, मरन होय ततकाल ॥३५६॥

नहीं चंद सूरज नहीं, सुखमन भी नहीं होय ।
मुखसेंती स्वासा चलत, चार घडी थिति जोय ॥३५७॥

दिनमें तो शशि स्वर चले, निशा भान परकाश ।
चिदानंद निश्चे अति, दीरघ आयु तास ॥ ३५८ ॥

दिवानाथ होय दिवसमें, निशा निशाकर स्वास ।
चिदानंद षट मास तस, जीवितव्यनी आश ॥३५९॥

चार आठ द्वादश दिवस, षोडश वीश विचार ।
चलत चंद नितमेव इम, आयु दीरघ धार ॥ ३६० ॥

रातदिवस जो तीन दिन, चले तत्त्व आकाश ।
वरस दिवस कायाथिति, तिस उपरांत विनाश ॥३६१॥

अहोराति दिन चार जो, चले तत्त्व आकाश ।
थिरता तनकी जाणजो, उत्कृष्टी षटमास ॥ ३६२ ॥

अरुणधृति ध्रुवबालिका, मातृमंडले जोय ।
ए चारु नवि लखी शके, आयु हीन नर कोय ॥३६३॥

जिहां नासा अग्रे फुनि, भ्रूको मध्य विचार ।
स्वर जोयण कीकी कही, अनुक्रमथी चित्त धार ॥३६४॥

रसना शशि दिवस थिति, घ्राण हुतासन जान ।
सप्तबालिका तारका, कालमान पहिचान ॥ ३६५ ॥

लघुनीति वडीनीत पुन, वायुश्रव सम काल ॥
होय दिवस दस तेहनी, कायथिति बुध भाल ॥३६६॥

गाजवीज दोउ नहीं, मेघ न खंचे धार ।
कागवास आवास तस, हंसागमन विचार ॥ ३६७ ॥

अधिक चंद्रसुख भाल जस, चलत कायमें जान ।
चंद सूर दोउ गया, मरन समो पहिचान ॥ ३६८ ॥

एक पक्ष विपरीत स्वर, चलत रोग तन थाय ।
दोउ पक्ष सज्जन अरि, त्रीजे मरण कहाय ॥ ३६९ ॥

अग्नि बाण बिंदु लखण, इत्यादिक बहु रीत ।
कालपरीक्षाकी सहु, जाणो गुरुगम मित ॥ ३७० ॥

अवसर निकट मरणतणो, जब जाणे बुधलोय ।
तब विशेष साधन करे, सावधान अति होय ॥३७१॥

धर्म अर्थ रु काम शिव, साधन जगमें चार ।
व्यवहारे व्यवहार लख, निहचे निज गुण धार ॥३७२॥

मूरख कुलआचारकुं, जाणत धरम सदीव ।
वस्तुस्वभाव धरम सुधी, कहत अनुभवी जीव ॥३७३॥

खेह खजानाकुं अरथ, कहत अज्ञानी जीह ।
कहत द्रव्य दरसावकुं, अर्थ सुज्ञानी मीह ॥ ३७४ ॥

दंपति रतिक्रीडा प्रत्ये, कहत दुर्मति काम ।
कामचित्त अभिलाखकुं, कहत सुमति गुणधाम ॥३७५॥

इंद्रलोककुं कहत शिव, जे आगमदृग हीण ।
बंधअभाव अचलगति, भाखत नित परवीन ॥ ३७६ ॥

इम अध्यातमपद लखी, करत साधना जेह ।
चिदानंद निज धर्मनो, अनुभव पावे तेह ॥ ३७७ ॥

समयमात्र परमाद नित, धर्मसाधना मांहि ।
अथिर रूप संसार लख, रे नर ! करीए नांहि॥३७८॥

छीजत छिन छिन आउखो, अंजलि जल जिम मित ।
कालचक्र माथे भमत, सोवत कहा अभीत ॥ ३७९ ॥

तन धन जोवन कारिमा, संध्या राग समान ।
सकल पदारथ जगतमें, सुपन रूप चित्त जान॥३८०॥

मेरा मेरा मत करे, तेरा है नहीं कोय ।
चिदानंद परिवारका, मेला है दिन दोय ॥३८१॥

ऐसा भाव निहारी नित, कीजे ज्ञान विचार ।
मिटे न ज्ञान विचार बिन, अंतरभाव विकार ॥३८२॥

ज्ञानरवि वैराग जस; हिरदे चंद समान ।
तास निकट कहो किम रहे? मिथ्या तम दुःखखान ॥३८३॥

आप आपणे रूपमें, मगन ममत मल खोय ।
रहे निरंतर समरसी, तास बंध नवि कोय ॥३८४॥

परपरणित परसंगशुं, उपजत विणसत जीव ।
मिट्यो मोह परभावके, अचल अबाधित शिव ॥३८५॥

जैसे कंचुकत्यागथी, विणसत नहीं भुयंग ।
देहत्यागथी जीव पण, तैसे रहत अभंग ॥३८६॥

जो उपजे सो तुं नहीं, विणसत ते पण नांहि ।
छोटा मोटा तुं नहीं, समज देख दिलमांहि ॥ ३८७॥

वरणभांति तोमें नहीं, जात पात कुल रेख ।
राव रंक तुं है नहीं, नहीं बाबा नहीं भेख ॥३८८॥

तुं सहुमें सहुथी सदा, न्यारा अलख सरूप ।
अकथ कथा तेरी महा, चिदानंद चिद्रूप ॥३८९॥

जनम मरण जिहां है नहीं, ईत भीत लवलेश ।
नहीं शिर आण नरिंदकी, सोही अपना देश ॥३९०॥

विनाशिक पुद्गल दिशा, अविनाशी तुं आप ।
आपा आप विचारतां, मिटे पुण्य अरु पाप ॥३९१॥

बेडी लोह कनकमयी, पाप पुण्य युग जाण ।
दोउथी न्यारा सदा, निज सरूप पहिछाण ॥३९२॥

जुगल गति शुभ पुण्यथी, इतर पापथी जोय ।
चारुं गति निवारीए, तव पंचमगति होय ॥३९३॥

पंचमगति विण जीवकुं, सुख तिहुं लोक मझार ।
चिदानंद नवि जाणजो, ए महोटो निरधार ॥३९४॥

इम विचार हिरदे करत, ज्ञान ध्यान रसलीन ।
निरविकल्प रस अनुभवी, विकल्पता होय छिन ॥३९५॥

निरविकल्प उपयोगमें, होय समाधिरूप ।
अचलज्योति झलके तिहां, पावे दरस अनूप ॥३९६॥

देख दरस अद्भुत महा, काल त्रास मिट जाय ।
ज्ञानयोग उत्तम दिशा, सद्गुरु दीए बताय ॥३९७॥

ज्ञानालंबन दृढ ग्रही, निरालंबता भाव ।
चिदानंद नित आदरो, एहि ज मोक्ष उपाव ॥३९८॥

थोडासामें जाणजो, कारज रूप विचार ।
कहत सुणत श्रुतज्ञानका, कबहु न आवे पार ॥३९९॥

मैं मेरा ए जीवकुं, बंधन महोटा जान ।
मैं मेरा जाकुं नहीं, सोही मोक्ष पीछान ॥४००॥

मैं मेरा ए भावथी, वधे राग अरु रोष ।
राग रोष जौं लों हिये, तौं लों मिटे न दोष ॥४०१॥

राग द्वेष जाकुं नहीं, ताकुं काल न खाय ।
काल जीत जगमें रहे, महोटा बिरुद धराय ॥४०२॥

चिदानंद नित कीजीए, समरण श्वासोश्वास ।
वृथा अमूलक जात है, श्वास खबर नहीं तास ॥४०३॥

एक महूरतमांहि नर, स्वरमें श्वास विचार ।
तिहुंतर अधिका सातसो, चालत तीन हजार ॥४०४॥

एक दिवसमें एक लख, सहस्र त्रयोदश धार ।
एक शत नेवुं जात है, श्वासोश्वास विचार ॥४०५॥

फुनि शत सहस पंचाणवे, भाखे तेत्रीश लाख ।
एक मासमें श्वास इम, एहवी प्रवचन शाख ॥४०६॥

चउसत अडताली सहस, सप्त लक्ष स्वरमांहि ।
चार क्रोड इक वरसमां, चालत संशय नांहि ॥४०७॥

चार अबज कोडी सपत, पुन अडतालीस लाख ।
स्वास सहस चालीस सुधी, सो वरसामें भाख ॥४०८॥

वर्त्तमान ए कालमें, उत्कृष्टी थिति जोय ।
एक शत सोले वर्षनी, अधिक न जीवे कोय॥ ४०९ ॥

सोपक्रम आयु कह्यो, पंचमकाल मझार ।
सोपक्रम आयु विषे, घात अनेक विचार ॥ ४१० ॥

मंद स्वास स्वरमें चलत, अल्प उमर होय खीण ।
अधिक स्वास चालत अधिक, हीण होत परवीण ॥४११॥

चार समाधि लीन नर, षट शुभध्यान मझार ।
तुष्णी भाव बेठा ज्युं दस, बोलत द्वादश धार ॥४१२॥

चालत सोलस सोवतां, चलत स्वास बावीश ।
नारी भोगवतां जाणजो, घटत स्वास छत्रीश ॥४१३॥

थोडी वेलामांहे जस, बहुत अधिक स्वर श्वास ।
आयु छीजे बल घटे, रोग होय तन तास ॥ ४१४ ॥

अधिका नांहि बोलीए, नहीं रहीए पड सोय ।
अति शीघ्र नवि चालीए, जो विवेक मन होय ॥४१५॥

जाण गति मन पवनकी, करे स्वास थिर रूप ।
सो ही प्राणायामको, पावे भेद अनूप ॥ ४१६ ॥

मेरु रुचकप्रदेशथी, सूरतडोरकु पोय ।
कमलबंध छोड्या थकां, अजपा समरण होय ॥४१७॥

भमर गुफामें जायके, करे अनिलकुं पान ।
पछे हुताशन तेहने, मिले दसम अस्थान ॥ ४१८ ॥

मारगमें जातां थकां, जे जे अचरिज थाय ।
शांत दशामें वर्तता, मुखथी कही न जाय ॥ ४१९ ॥

वधे भावना शीतमें, तन मन वचन अतीत ।
तिम तिम सुखसायरतणी, ऊठे लहेर सुण मित ॥४२०॥

इंद्रतणा सुख भोगतां, जे तृप्ति नवि थाय ।
ते सुख सुण छिन एकमें, मिले ध्यानमें आय॥४२१॥

ध्यान विना नवि लखी शके, मन कल्लोल स्वरूप ।
लख्या विना किम उपशमे ?, येहू भेद अनूप ॥४२२॥

आसण पद्म लगायके, मूलबंध दृढ लाय ।
मेरुमंड सीधा करे, भेद द्वारकुं पाय ॥ ४२३ ॥

करे स्वास संचार तव, विकल्प भाव निवार ।
जिम जिम थिरता उपजे, तिम तिम प्रेम वधार॥४२४॥

प्रेम विना नवि पाइए, करतां जतन अपार ।
प्रेम प्रतीते है निकट, चिदानंद चित्त धार ॥ ४२५ ॥

जो रचना तिहुं लोकमें, सो नर तनमें जान ।
अनुभव विण होवे नहीं, अंतर तास पीछान ॥४२६॥

अंतरभाव विचारतां, मनवायु थिर थाय ।
तिम तिम नाभीकमलमें, पूरक थइ समाय ॥ ४२७ ॥

नाभी स्वास समायके, ऊर्द्ध रेचसि होय ।
अजप जाप तिहां होत है, विरला जाणे कोय ॥४२८॥

हंकारे स्वर उठत है, थइ संकार समाय ॥
अजप जाप तिहां होत है, दीनो भेद बताय ॥४२९॥

जोगार्णवथी जाणजो, अधिक भाव चित्त लाय ।
थाय ग्रंथ गोरव घणो, तामें कह्या न जाय ॥४३०॥

देही मध्य नाडीतणो, बहु रूप विस्तार ।
पिंड स्वरूप निहारवा, जाणो तास विचार ॥४३१॥

वटशाखा जिम विस्तरी, नाभी कंदथी जेह ।
भेद हुताशन जाणजो, पान निसा तिम तेह ॥४३२॥

अह भुजंगाकारतें, वलइ अढाइ तास ।
जाण कुंडली नाडीतें, नाभीमांहे निवास ॥४३३॥

ऊर्ध्वगामिनी तेहथी, नाडी दश तनमांहि ।
अधोगामिनी दश सुगुण, लघु गणित कछु नांहि ॥४३४॥

दो दो तिरछी सहु मली, चतुर्विशति जाण ।
दश वायु परवाहिका, दश प्रधान मन आण ॥४३५॥

इंगला पिंगला सुखमना, गांधारी कहेवाय ।
हस्त जीह पंचम सुधी, पुष्या देइ बताय ॥४३६॥

सप्तम जाण यशस्विनी, अलंबुषा चित्त धार ।
कहुं संखणी नारीए, दशके नाम विचार ॥४३७॥

वामभाग है ईंगला, पिंगला दक्षण धार ।
नासा पुटमें संचरत, सुखमन मध्य निहार ॥४३८॥

वामचक्षु गंधारिका, दक्षिण नयन मझार ।
हस्त जीह पुष्या सुधी, दक्षग कान प्रचार ॥४३९॥

वामे कान यशस्विनी, अलंबुषा मुखथान ।
कहुं लिंग अस्थान है, गुदा संखणी जाण ॥४४०॥

दिग धमणी ये कायमें, प्राणाश्रित नित जाण ।
वायु आश्रित जे रही, ते दश कहुं वखाण ॥४४१॥

प्राणापान समान जे, उदान अपान विचार ।
ये प्रधान वायु धमण, पंच अनुक्रम धार ॥४४२॥

नाग कूर्म अरु किरकरा, देवदत्त कहेवाय ।
नाडी धनंजय पांचमी, गवणि दीन बतलाय ॥४४३॥

दिया गुदा नाभी गला, तन संधि चित्त धार ।
प्राणादिकनी इण परे, अनुक्रम वास विचार ॥४४४॥

नागवायु परकाशथी, प्रगट होय उद्‌गार ।
कूर्मवायु नाडी उदे, उन्मिलन चित्त धार ॥ ४४५ ॥

छींक किरकराथी हुवे, देवदत्त परकाश ।
जंभाए आवे सुथिर, जाण धनंजय वास ॥ ४४६ ॥

इत्यादिक नाडीतणो, कह्यो अल्प विस्तार ।
अधिक हीयामें धारजो, गुरुगम तास विचार ॥४४७॥

जब स्वर बाहिरकुं चले, तब कोइ पूछे आय ।
कोटी यतनथी तेहनो, कारज सिद्ध न थाय ॥ ४४८ ॥

स्वर भीतरको चालतां, आवी पूछे कोय ।
कोटि भांति करी तेहनां, कारज सिद्ध न थाय ॥४४९॥

पंच तत्त्व जो ये कहे, ते तो संज्ञारूप ।
इन उपर जे मन ग्रह्यो, ते तो मिथ्या कूप ॥ ४५० ॥

आमनाय ये हे सुधी, स्वर विचारका काज ।
सम्यग् दृगथी जो ग्रहे, सो लहे सुख समाज ॥४५१॥

कह्यो एह संक्षेपथी, ग्रंथ स्वरोदय सार ।
भणे गुणे ते जीवकुं, चिदानंद सुखकार ॥ ४५२ ॥

कृष्णासाडी दसमी दिन, शुक्रवार सुखकार ।
निधि इंदु सर पूरणता (१९०५), चिदानंद चित्त धार ॥

॥ पाठांतर ॥

संवत्सर मुनि पूर्णता, नंद चंद चित्तधार ॥१९०७॥४५३॥

इति श्रीकर्पूरचंदजी महाराजकृत
स्वरोदयज्ञान संपूर्णम्

स्वरोदयज्ञान समजवानी आवश्यकता

आ जगतमां कुदरते मनुष्य जातिने विशेष ज्ञान आपेलुं छे, तेना परिणामे उत्तम पुरुषो भूत, भविष्य अने वर्तमान काळनी वात हस्तामलकवत् जणी शके छे. आ हकीकत सर्वत्र जाणीती छे. ज्योतिष, रमळ विगेरेनुं ज्ञान काळज्ञानना पेटामां आवी शके छे, परंतु तेना करतां पण वधारे सरस एक रीत काळज्ञान जाणवानी छे ते स्वरोदय ज्ञान छे. तेनाथी विनासाधने मनुष्य काळज्ञान जाणी शके छे. आ ज्ञान पूर्वना योगीश्वरोए शोधन करीने सिद्ध करेल छे. मात्र मनुष्य पोताना प्रमादवशे ते ज्ञानथी अजाण रही अंधनी माफक फर्या करे छे. स्वरोदयनो स्पष्ट अर्थ पवननुं प्रगट थवापणुं छे. आ शरीरमां पांच प्रकारना पवन छे. तेने नीकळवाना मुख्य बे रस्ता छे. ते केवी रीते ? कया कया समये ? कया कया स्थळेथी नीकळे तो शुं थाय ? तेनुं जे ज्ञान ते स्वरोदय ज्ञान छे.

स्थिर चित्तथी एकांते बेसी शुभ भावसंयुक्त पोताना सद्गुरु देवनुं स्मरण करीने स्वर जोवो. पछी

आ स्वरोदयज्ञानमां बताव्या प्रमाणे न्यायमार्गनी रीते कार्यो करवा, जेथी ते सिद्ध थशे. आ ज्ञाननो उपयोग निंदित कार्यमां करवाथी उलटुं अनिष्ट परिणाम आवे छे ए वात खास लक्षमां राखवानी छे.

विचार करवाथी जणाय छे के–स्वरोदयनी विद्या पवित्र अने आत्मानुं कल्याण करवावाळी छे. तेनो अभ्यास करीने पूर्वकाळना महानुभावो पोताना आत्मानुं कल्याण करी अविनाशी पदने प्राप्त करता हता. श्रीजिनेन्द्रदेव अने गणधर महाराज ए विद्याना पूरा ज्ञाता हता, अर्थात् तेओ ए विद्याना प्राणायामादि सर्व अंग–उपांगादिने सारी रीते जाणता हता. श्री भद्रबाहुस्वामी चौद पूर्वनुं अंतर्मुहूर्त्तमां पर्यालोचन करी जवा माटे महाप्राणध्याननी साधना करता हता, ए वात अनेक स्थळे जणावेली छे.

इतिहासनुं अवलोकन करवाथी जणाय छे के– जैनाचार्य श्री हेमचन्द्रसूरि तथा दादा तरीके ओळखाता आचार्य श्री जिनदत्तसूरि विगेरे ए विद्याना पूरेपूरा अभ्यासी हता. त्यारपछी अत्यारथी सो–बसो वर्ष अगाउ श्री आनंदघनजी महाराज, चिदानंदजी महा- राज, ज्ञानसारजी महाराज तथा उपाध्यायजी

यशोविजयजी विगेरे थई गया छे, तेमना करेला ग्रंथो परथी जणाय छे के—आत्मानुं कल्याण करवा माटे पूर्वकाळमां मुनिओ योगाभ्यासनी क्रिया बहु सारी रीते करता हता, परंतु वर्तमानकाळमां ते संबंधी बहु मंदता नजरे चढे छे, तेना कारणोनो विचार करतां प्रथम कारण तो अनेक हेतुथी शरीरनी शक्ति घटी गइ छे ते छे, बीजुं कारण धर्मश्रद्धा पण घटी गइ छे ते छे अने त्रीजुं कारण साधुओ पुस्तकादि एकत्र करवामां अने पोतानुं मानमहत्त्व वधारवामां ज साधुपणुं समजवा लाग्या छे ते पण छे. चोथुं कारण शिष्यादिकना लोभे पण पोतानो पंजो तेमना तरफ लंबाव्यो छे ते छे. आ प्रमाणे थवाथी स्वरोदयज्ञाननो अभ्यास करवानुं शी रीते बनी शके ? तेना पर प्रेम केम आवे ? केमके आ कार्य तो निर्लोभी अने आत्मज्ञानीनुं छे. मुनिना आत्मकल्याणनो मुख्य मार्ग आ छे, एटले के योगनी साधना अने ध्यानना अभ्यासवडे ज साचुं आत्मकल्याण थई शके छे. आम कहेवामां जरा पण अतिशयोक्ति नथी.

वळी एक वात ए पण जाणवा जेवी छे के—केटलाक साधुओ आत्मकल्याणनो मार्ग छोडीने अज्ञानी

संसारी मनुष्यो उपर पोताना ढोंग अने दंभद्वारा साधुपणानी छाप बेसाडवानो यत्न करे छे.

प्राणायाम योगनी दश भूमिका छे. तेमां प्रथम भूमिका स्वरोदयज्ञाननी छे. आ ज्ञानना अभ्यासद्वारा मोटा मोटा गुप्त भेदोने पण मनुष्य सुगमतापूर्वक जाणी शके छे अने घणा व्याधिओनुं निवारण पण करी शके छे. स्वरोदय शब्दनो अर्थ श्वासनुं काढवुं एवो थाय छे, तेथी आनी अंदर प्रथम मात्र श्वासनी ज ओळखाण करावबामां आवेल छे. नाक पर हाथने राखतां ज नाडीनुं ज्ञान थवाथी तेनो अभ्यासी गुप्त वातोनुं रहस्य चित्रनी माफक जाणी शके छे. एना ज्ञानथी अनेक प्रकारनी सिद्धिओ प्राप्त थाय छे, परंतु ए वात नक्की छे के–आ ज्ञाननो अभ्यास गृहस्थथी सारी रीते थइ शकतो नथी; केमके प्रथम तो आ विषय ज घणो कठीन छे. वळी एमां अनेक साधनोनी आवश्यकता छे, तेमज आ विषयना जे ग्रन्थो छे तेमां आ कठिन विषयनुं बहु संक्षेपथी वर्णन करेलुं छे, तेथी साधारण मनुष्योथी ए विषय समजी शकातो नथी. वळी आ विद्याना सारी रीते जाणवावाळा अने अन्यने सारी रीते अभ्यास करावी शके तेवा योगीपुरुषो

पण वीरल जोवामां आवे छे. उपरांत ए हकीकत पण ध्यानमां राखवानी छे के-वर्तमान काळे आ विद्यानो अभ्यास करवानी इच्छावाळा केटलाक मनुष्यो ए कार्यमां प्रवृत्त थइने लाभने बदले हानि करी बेसे छे. आ सर्व वातोनो विचार करी गृहस्थोने पण आ विद्यानी अमुक अंशे आवश्यकता छे एम समजी आ स्वरोदयज्ञाननो संक्षिप्त रहस्यार्थ शा. भीमशी माणेके जुदी बुकद्वारा प्रगट करेल छे.

आशा छे के योग्य गृहस्थो तेनो आधार लइने आ विद्यानो अभ्यास करी लाभ मेळवशे, कारण के आ विद्यानो अभ्यास आ भवमां तेमज परभवमां पण हितकारी छे अने प्रांते आत्मकल्याणने प्राप्त करावनार छे.

श्री चिदानंदजीकृत प्रश्नोत्तर रत्नमाळा

प्रस्तावना

चिदानंद पॅदकज नमी, चिदानंद सुखहेत्र[2] ।
चिदानंद सुखमां सदा, मगन करे ततखेत्र ॥ १ ॥

चिदानंद प्रभुनी कॅळा[3], केवळ बीज अँनपाय[4] ।
जाणे केवळ अनुभवी, किणथी कही न जाय ॥ २ ॥

चिदानंद प्रभुनी कॅृति[5], अर्थ गंभीर अपार ।
मंदमति हुं तेहनो, पार न लहुं निरधार ॥ ३ ॥

तो पण मुजथी मंदमति, तेह तणे हितकाज ।
तेमज स्वहित कारणे, चिदानंद महाराज ॥ ४ ॥

कृति तेहनी निरखी, उँत्तरमाळ[6] उदार ।
तास विवरण करवा भणी, आत्म थयो उजमाळ ॥ ५ ॥

बुद्धिविकळ पण भक्तिवश, बोलुं सुखकर बोल ।
कालुं बोले बाळ जे, कुण आवे तस तोल? ॥ ६ ॥

---

१ चरणकमळ. २ सुखने हेते. ३ जीवनकळा—रेखा. ४ केवळज्ञानना अमोघ उपायरूप. ५ ग्रंथरचना. ६ प्रश्नोत्तरमाळ.

(मंगलाचरण-दोहा)

परम ज्योति परमात्मा, परमानंद अनूप;
नमो सिद्ध सुखकर सदा, कलातीत चिद्-रूप. १

पंच महाव्रत आदरत, पाळत पंचाचार;
समतारम सायर सदा, सत्तावीश गुण धार. २

पंच समिति गुपतिधरा, चरणकरण गुण धार;
चिदानंद जिनके हिये, करुणा भाव अपार. ३

सुरगिरि हरि सायर जीसे, धीर वीर गंभीर;
अप्रमत्त विहारथी, मानुं अपर समीर. ४

इत्यादिक गुणयुक्त जे, जंगम तीरथ जाण;
ते मुनिवर प्रणमुं सदा, अधिक प्रेम मन आण. ५

लाख बातकी एक बात, प्रश्न प्रश्नमें जाण;
एक शत चौदे प्रश्नको, उत्तर कहुं वखाण. ६

प्रश्नमाळ ए कंठमें, जे धारत नर नार;
तास हिये अति उपजे, सार विवेक विचार. ७

प्रश्न.

देव धरम अरु गुरु कहा ? सुख दुःख ज्ञान अज्ञान;
ध्यान ध्येय ध्याता कहा ? कहा मान अपमान ? १

जीव अजीव कहो कहा ? पुण्य पाप कहा होय ?.
आश्रव संवर निर्जरा, बंध मोक्ष कहो दोय ? २

हेय ज्ञेय फुनि हे कहा ? उपादेय कहा होय ?
बोध अबोध विवेक कहा ? फुनि अविवेक समोय. ३

कौन चतुर मूरख कवण ? राव रंक गुणवंत ?
जोगी जति कहो जीके, को जग संत महंत ? ४

शूरवीर कायर कवण, को पशु मानव देव ?
ब्राह्मण क्षत्रिय वैश को, कहो शुद्र कहा भेव ? ५

कहा अथिर थिर हे कहा ? छिल्लर कहा अगाध ?
तप जप संजम हे कहा ? कवण चोर को साध ? ६

अति दुर्जय जगमें कहा ? अधिक कपट कहां होय ?
नीच उंच उत्तम कहा ? कहो कृपा कर सोय ? ७

अति प्रचंड अग्नि कहा ? को दूरदम मातंग ?
विषवेली जगमें कहा ? सायर प्रबल तरंग ? ८

किणथी डरीए सर्वदा ? किणथी मळीए धाय ?
किणकी संगत गुण वधे ? किण संगत पत जाय ? ९

चपळा तिम चंचळ कहा ? कहा अचळ कहा सार ?
फुनि असार वस्तु कहा ? को जग नरकदुवार ? १०

अंध बधिर जग मूक को ? मात पिता रिपु मित;
पंडित मूढ सुखी दुःखी, को जगमांहे अभीत ? ११

म्होटा भय जगमें कहा ? कहा जरा अति घोर ?
प्रबळ वेदना हे कहा ? कहा वक्र किशोर ? १२

कल्पवृक्ष चिंतामणि, कामगवी शुं थाय ?
चित्रावेली हे कहा ? शुं साध्यां दुःख जाय ? १३

श्रवण नयन मुख कर भुजा, हृदय कंठ अरु भाळ;
इनका मंडन हे कहा ? कहा जग म्होटा जाळ ? १४

पाप रोग अरु दुःखना ? कहो कारण शुं होय ?
अशुचि वस्तु जगमें कहा ? कहा शुचि कहा जोय ? १५

कहा सुधा अरु विष कहा ? कहा संग कुसंग ?
कहा हे रंग पतंगका ? कहा मजीठी रंग ? १६

११४ प्रश्नोनो उत्तर नीचे प्रमाणे—

(चोपाइ)

देव श्रीअरिहंत निरागी, दयामूळ शुचि धर्म सोभागी;
हित उपदेश गुरु सुसाध, जे धारत गुण अगम अगाध. १

उदासीनता सुख जगमांहि, जन्म मरणसम दुःख कोइ नाहीं;
आत्मबोध ज्ञान हितकार, प्रबळ अज्ञान भ्रमण संसार. २

चित्तनिरोध ते उत्तम ध्यान, ध्येय वीतरागी भगवान;
ध्याता तास मुमुक्षु वखान, जे जिनमत तत्त्वारथ जान. ३

लही भव्यता म्होटो मान, कवण अभव्य त्रिभुवन अपमान;
चेतन लक्षण कहीए जीव, रहित चेतन जान अजीव. ४

परउपगार पुण्य करी जाण, परपीडा ते पाप वखाण;
आश्रव कर्म आगमन धारे, संवर तास विरोध विचारे. ५

निर्मळ हंस अंश जिहां होय, निर्जरा द्वादशविध तप जोय;
वेद भेद बंधन दुःखरूप, बंध अभाव ते मोक्ष अनूप. ६
परपरिणति ममतादिक हेय, स्वस्वभाव ज्ञान कर ज्ञेय;
उपादेय आतम गुणवृंद, जाणो भविक महा सुखकंद.७
परमबोध मिथ्यादृग् रोध, मिथ्यादृग् दुःख हेत अबोध;
आतमहित चिंता सुविवेक,तास विमुख जडता अविवेक.८
परभव साधक चतुर कहावे, मूरख ते जे बंध बढावे;
त्यागी अचळ राज पद पावे, जे लोभी ते रंक कहावे.९
उत्तम गुणरागी गुणवंत, जे नर लहत भवोदधि अंत;
जोगी जस ममता नहीं रति, मन इंद्री जीते ते जति.१०
समता रस सायर सो संत, तजत मान ते पुरुष महंत;
शूरवीर जे कंद्रप वारे, कायर काम आणा शिर धारे.११
अविवेकी नर पशु समान, मानव जस घट आतमज्ञान;
दिव्य दृष्टि धारी जिनदेव, करता तास इंद्रादिक सेव.१२
ब्राह्मण ते जे ब्रह्म पिछाणे, क्षत्री कर्मरिपु वश आणे;
वैश्य हाणि वृद्धि जे लखे, शुद्र भक्ष अभक्ष जे भखे.१३
अथिर रूप जाणो संसार, थिर एक जिन धर्म हितकार;
इंद्रियसुख छिल्लर जलजाणो,श्रमण अतींद्री अगाध वखाणो
इच्छारोधन तप मनोहार, जप उत्तम जगमें नवकार;
संजम आतम थिरता भाव, भवसायर तरवाको नाव.१५

छती शक्ति गोपवे ते चोर, शिवसाधक ते साध किशोर;
अति दुर्जय मनकी गति जोय, अति कपट नारीमें होय. १६

नीच सोइ परद्रोह विचारे, ऊंच पुरुष परविकथा निवारे;
उत्तम कनक कीच सम जाणे, हरख शोक हृदये नवि आणे.

अति प्रचंड अग्नि हे क्रोध, दुर्दम मान मतंगज जोध;
विषवल्ली माया जगमांही, लोभ समो सायर को नांहि. १८

नीच संगथी डरीए भाय, मळीए सदा संतकुं जाय;
साधु संग गुणवृद्धि थाय, नारीकी संगत पत जाय. १९

चपळा जेम चंचळ नर आय, खिरत पान जब लागे वाय;
छिल्लर अंजलि जळ जेम छिजे, इणविध जाणी ममत कहा कीजे

चपळा तिम चंचळ धनधाम, अचळ एक जगमें प्रभुनाम;
धर्म एक त्रिभुवनमें सार, तन धन योवन सकल असार. २१

नरकद्वार नारी नित जाणो, तेथी राग हिये नवि आणो;
अंतर लक्ष रहित ते अंध, जानत नहि मोक्ष अरु बंध. २२

जे नवि सुणत सिद्धांत वखाण, बधिर पुरुष जगमें ते जाण;
अवसर उचित बोली नवि जाणे, ताकुं ज्ञानी मूक वखाणे. २३

सकळ जगतजननी हे दया, करत सहु प्राणीकी मया;
पालन करत पिता ते कहीए, तेनो धर्म चित्त सद्दहीए. २४

मोह समान रिपु नहीं कोय, देखो सहु अंतरगत जोय;
सुखमें मित्त सकळ संसार, दुःखमें मित्त नाम आधार.२५
डरत पापथी पंडित सोय, हिंसा करत मूढ सो होय;
सुखिया संतोषी जगमांही,जाकुं त्रिविध कामना नांहि.२६
जाकुं तृष्णा अगम अपार, ते म्होटा दुःखिया तनु धार;
थया पुरुष जे विषयातीत, ते जगमांहे परम अभीत.२७
मरण समान भय नहीं कोय, पंथ समान जरा नवि होय;
प्रबळ वेदना क्षुधा वखाणो, वक्र तुरंग इंद्री मन जाणो.२८
कल्पवृक्ष संजम सुखकार, अनुभव चिंतामणि विचार;
कामगवी वर विद्या जाण,चित्रावेली भक्ति चित्त आण.२९
संजम साध्या सवि दुःख जावे,दुःख सहु गया मोक्षपद पावे;
श्रवण शोभा सुणीए जिनवाणी, निर्मळ जिम गंगाजळ पाणी.
नयनशोभा जिनबिंब निहारो,जिनपडिमा जिनसम करी धारो
सत्य वचन मुख शोभा सारी, तज तंबोळ संत तेवारी. ३१
करकी शोभा दान वखाणो, उत्तम भेद पंच तस जाणो;
भुजाबळे तरीए संसार, इणविध भुज शोभा चित्त धार.३२
निर्मळ नवपद ध्यान धरीजे,हृदय शोभा इणविध नित कीजे;
प्रभुगुण मुक्तमाळ सुखकारी,करो कंठ शोभा ते भारी.३३
सतगुरु चरणरेणु शिर धरीए,भाळ शोभा इणविध भवि करीए
मोहजाळ म्होटो अति कहीए, ताकुं तोड अक्षयपद लहीए.

पापका मूळ लोभ जगमांही, रोग मूळ रस दुजा नांही;
दुःखका मूळ सनेह पियारे, धन्य पुरुष तिनुथी न्यारे. ३५

अशुचि वस्तु जाणो निज काया, शुचि पुरुष जे वरजितमाया;
सुधा समान अध्यातम वाणी, विषसम कुकथा पाप कहाणी.

जिहां बेठा परमारथ लहीए, ताकुं सदा सुसंगति कहीए;
जिहां गया अपलक्षण आवे, ते तो सदा कुसंग कहावे. ३७

रंग पतंग दुरजनका नेहा, मध्य धार जे आपत छेहा;
सज्जन स्नेह मजीठी रंग, सर्व काळ जे रहत अभंग. ३८

प्रश्नोत्तर इम कही विचारी, अति संक्षेप बुद्धि अनुसारी;
अति विस्तार अरथ इण केरा, सुणत मिटे मिथ्यात अंधेरा.

कळश

रस पूर्ण नंद सुचंद संवत(१९०६), मास कार्तिक जाणीए,
पक्ष उज्ज्वल तिथि त्रयोदशी, वार अचळ (शनि) वखाणीए
आदीश पास पसाय पामी, भावनगर रही करी,
चिदानंद जिणंद वाणी, कही भवसायर तरी. ४०

इति प्रश्नोत्तरमाळा समाप्त.